

ആത്മമിത്രം

കോന്നിയൂർ
നരേന്ദ്രനാഥ്

UDAYA BOOK STALL, PUNALUR.

ആത്മമിത്രം
(ചെറുകഥകൾ)

കോന്നിയൂർ ആർ. നരേന്ദ്രനാഥ്
B. Sc Student.

പ്രസാധകർ
ഉദയാ പബ്ലിഷിംഗ്ഹൌസ് &
ബുക്ക്സ്റ്റാൾ
പുനലൂർ.

ഒന്നാംപതിപ്പ്
1121 തുലാം

Printed at the
BHARATH PRESS, TRIVANDRUM.
1121.

വില 1 ക.

ഈ പുസ്തകം എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട പിതാവിന്റെ പൂജ്യപാദങ്ങളിൽ ഞാൻ സമപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

രണ്ടു വാക്കു്

എൻെറ ഭാവനയിൽ കരുത്ത ഒൻപതു് ചെറുകഥ കളുടെ സമാഹാരമാണു് ഈ ചെറുപുസ്തകം. പ്രസിദ്ധി ക്കുള്ള പ്രതിപത്തിയോ ഒരു ഗ്രന്ഥകാരൻ ആകുവാനുള്ള അത്യാഗ്രഹമോ അല്ല, സാഹിത്യത്തോടു് എനിക്കു തോ ന്നിയിട്ടുള്ള ആത്മാത്ഥതയാണു് എന്നെ ഈ ശ്രമത്തിനു പ്രേരിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതു്. എൻെറ പ്രയത്നഫലം നിശ്ചയി ക്കേണ്ടതു് സഹൃദയരായ നിഷ്പക്ഷനിരൂപകന്മാരാണു്.

സാഹിത്യപ്രവത്തനത്തിൽ എനിക്കു് ആത്മാത്ഥ മായ പ്രോത്സാഹനം നൽകിയിട്ടുള്ള എല്ലാസുഹൃത്തുക്ക ളോടും എനിക്കുള്ള കൃതജ്ഞത രേഖപ്പെടുത്തിക്കൊള്ളു ന്നു. അവരുടെ സഹായസഹകരണങ്ങൾ മേലിലും ഞാൻ പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു. കൃപ്പുകൈ.

കോന്നി
21-3-1121.

ആർ. എൻ. എൻ.

ചെറുകഥകൾ

ആത്മമിത്രം

'ഒരു ഞെട്ടിലെ രണ്ടു പൂക്കൾ' എന്ന് ആ നാട്ടുകാർ അവരെപ്പററി പറയാറുണ്ട്. ഒന്നിച്ചു കളിച്ച്, ഒന്നിച്ചു പഠിച്ച് ഒന്നിച്ചു ജയിച്ച്, അങ്ങനെ അവർ മുമ്പോട്ടു പോയി. ആരും അവരെപ്പററി എതിരു പറഞ്ഞില്ല. ആരും അവരുടെ കൂട്ടുകെട്ടിനെ പഴിച്ചില്ല. ഭാവിയുള്ള രണ്ടു ചെറുപ്പക്കാർ, രണ്ടാത്മസുഹൃത്തുക്കൾ കൈകോർത്തുനടക്കുന്ന കാഴ്ചയായിരുന്നു അത്.

സോമൻ ആ നാട്ടിലെ ധനികന്മാരിൽ ഒരാളുടെ മകനാണ്. ആഭിജാത്യമുള്ള ഒരു കുടുംബത്തിലെ ഏക സന്താനം. പണംകൊണ്ടും പഠിപ്പുകൊണ്ടും പണ്ടേ പേരുകേട്ടിട്ടുള്ള ഒരു കുടുംബം. പണവും നെല്ലും ദാനംചെയ്തും, വഴിപാടുകളും, ഭജനമിരുപ്പുകളും തീർത്ഥയാത്രകളും നടത്തിയും ലഭിച്ച ഒരു സന്തതി. അവൻ പിറന്ന ദിവസം പാവങ്ങൾക്ക് അരിയും തുണിയും ദാനം ചെയ്തു. "കുഞ്ഞു നന്നായിവരട്ടെ" നീറുന്ന ഹൃദയങ്ങൾ കുളുത്ത് അന്ന് ആത്മാർത്ഥതയോടെ നിശ്വസിച്ചു. അതേ സോമൻെറ ജനനം ത്യാഗങ്ങളിൽനിന്നുമാണ്.

രവീന്ദ്രൻ അതേ നാട്ടുകാരനാണ്. ഒരു സാധാരണക്കാരനാണ് അവൻെറ പിതാവ്. ഉണ്ണാനും ഉടുപ്പാനുമുള്ള മുതലുണ്ട്. അഞ്ചു സഹോദരികളും രണ്ടുസഹോദരങ്ങളുമയാൾക്കുണ്ട്. അവരിൽ മൂത്ത ആളാണ് രവി. പരുങ്ങി മുമ്പോട്ടു നീങ്ങുന്ന ഒരു കുടുംബമാണത്.

അക്ഷരങ്ങൾ പഠിക്കാൻ ആശാൻെറ കളരിയിൽ അവർ രണ്ടുമൊന്നിച്ചുചേന്നു. അന്നുമുതൽ അവർ ചങ്ങാതികളായി. ഒന്നിച്ചു് അവർ കളരിയിൽപോയി. ഒന്നിച്ചു് ഒരേഗുരുവിൻെറ നാവിൽനിന്നു് അവർ വിദ്യാഭ്യാസം തുടങ്ങി. അവർ വളന്നു. ഓരോ കൊല്ലവും അവരെ ഓരോ ക്ലാസ്സുകളിലേക്കയത്തി. അവർ സ്കൂൾഫൈനൽ ക്ലാസ് പാസ്സായി.

അടുത്തകൊല്ലം അവർ കാളേജിൽ ചേന്നു. വിദേശത്തു വിദ്യാഭ്യാസാത്ഥ അവർ ഒന്നിച്ചുപോയി പ്രായം കൂടുംതോറും അവരുടെ സ്നേഹം വളന്നു. അവരുടെ ചിന്താഗതിയിൽ ചില വ്യത്യാസങ്ങളുണ്ടു്. രവി പാഠപുസ്തകങ്ങൾ മാത്രമേ വായിക്കു. സോമൻ പലവകപുസ്തകങ്ങൾ പാരായണം ചെയ്യുന്നതിൽ കൂടുതൽ ശ്രദ്ധ കാണിച്ചു. രവി പഠിക്കുന്നതു് ചിലവുചെയ്യുന്ന പണത്തിൻെറ നഷ്ടം മയന്നാണു്. സോമൻ പാണ്ഡിത്യത്തിനുവേണ്ടി പഠിച്ചു. അറിവിനുവേണ്ടി അയാൾ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ വായിച്ചുതള്ളി. ഇങ്ങനെ ആയിരുന്നു അവരുടെ വീക്ഷണഗതി.

"രവി! നീയെന്താ ഖദർ ധരിക്കാത്തതു്?" സോമൻ ഒരുദിവസം രവിയോടു ചോദിച്ചു.

"അതിനു നിവൃത്തി ഇല്ലാഞ്ഞിട്ടു്" രവി മറുപടിപറഞ്ഞു.

"നിവൃത്തിയില്ലാഞ്ഞിട്ടോ?"

"പണക്കാക്കേ ഇന്നു ഖദർ ധരിക്കുവാൻ സാധിക്കു അതിൻെറ വില അത്ര കൂടുതലാണു്."

"അതിൻെറ പണം പാവങ്ങളുടെ വിയർപ്പുടക്കമാ നായിട്ടുള്ളതാണു്. പണക്കാരൻെറ കീശ വീർപ്പിക്കുവാനല്ല. അതോക്കണം."

"ഉം"

"പണക്കാരൻെറ സഞ്ചി വീർപ്പിക്കുന്നവയാണു് നീയണിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ആ മേനിയുള്ള വസ്ത്രങ്ങൾ. പട്ടിണിപ്പാവങ്ങളുടെ അഷ്ടിക്കുള്ള മുതലാണു് ഈ പരുപരുത്ത ഖദർ. അതിനാൽ നീ ഖദറു ധരിച്ചുതുടങ്ങണം."

"അതിന്നെനിക്കു സാദ്ധ്യമല്ല രവി! ഞാൻ അതിഷ്ടപ്പെടുന്നില്ല." പിന്നീടു സോമനൊന്നും പറഞ്ഞില്ല.

കൊല്ലം രണ്ടുകഴിഞ്ഞു. അവർ ബി. എ. ക്ലാസ്സിലെത്തി. പട്ടണജീവിതം വലിയ പരിവത്തനങ്ങളൊന്നും അവരിൽ വരുത്തിയില്ല. രവി പഴയ രവിതന്നെ. റോഡുനീളെയിരുന്നു യാചിക്കുന്ന യാചകസഹസ്രങ്ങളെ കാണുമ്പോൾ സോമൻ രവിയോടു ചോദിക്കാറുണ്ടു്. "പാലും തേനും ഒഴുകിക്കൊണ്ടിരുന്ന രാജ്യം ഇന്നു് ദൈവദാഹത്താൽ പാടുപെടുന്നു. ഇതാരുവരുത്തിയമാററം?" എന്നു് ഭഗ്നചിത്തരും നഗ്നഗാത്രരുമായ പരസഹസ്രങ്ങളെ കാണാറുള്ളപ്പോൾ സോമൻ നെടുവീർപ്പിടുന്നതു് രവി ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ടു്. സോമൻെറ ഹൃദയത്തിൽ അവ മായാത്തവണ്ണം പതിയും. രവിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ അവയ്ക്കു് സ്ഥാനമില്ല.

വായിച്ചു്, ചിന്തിച്ചു്—അങ്ങിനെ സോമൻ ദിവസങ്ങൾ തള്ളിവന്നു. രാഷ്ട്രീയമീമാംസാഗ്രന്ഥങ്ങളെല്ലാം അയാൾ പഠിച്ചു. ഗാന്ധിജിയുടെയും മററു് കാൺഗ്രസ്സ് നേതാക്കന്മാരുടെയും ഗ്രന്ഥങ്ങൾ അയാൾ ഹൃദിസ്ഥമാക്കി.

രവി പാഠപുസ്തകങ്ങൾ മാത്രം പഠിച്ചു. അയാൾക്കു് ചിന്തയില്ല. എല്ലാം ഹൃദിസ്ഥമാക്കുകയാണു്. പഠിത്തം വിട്ടു് പത്രപാരായണത്തിനുപോലും അല്പസമയം ചില വാക്കുകയില്ല. അയാൾ സോമനോടു പറയാറുണ്ടു്. "സോമാ! ഇതൊന്നും പരീക്ഷക്കു പററുകയില്ല. പഠിക്കേണ്ട പുസ്തകങ്ങൾ കൂടി വായിക്കണം." എന്നു്

"രവി! പാഠപുസ്തകം മാത്രം പോരാ; 'നമ്മുടെ' ഗ്രന്ഥങ്ങൾ കൂടി വായിക്കണം!" എന്നായിരിക്കും സോമന്റെ മറുപടി.

ജൂനിയർക്ലാസ്സിലെ പരീക്ഷക്കു് സോമൻതെല്ലുപരുങ്ങി. രവിക്കു വിഷമമൊന്നു തോന്നിയില്ല. എങ്കിലും രണ്ടു പേരും പാസ്സായി.

മദ്ധ്യവേനൽ അവധിയായി. അവർ നാട്ടിലേക്കുതിരിച്ചു. നിർമ്മലമായ ഖദർവേഷമാണു് സോമൻ അണിഞ്ഞിരുന്നതു്. രവി പഴയരീതിതന്നെ.

സോമന്റെവേഷം നാട്ടുകാർക്കു് ചിലസംശയങ്ങളുണ്ടാക്കി. അയാളുടെ ഗാന്ധിത്തൊപ്പിയും ഖദർവേഷവും അവർക്കു രസിച്ചില്ല. മുട്ടയെക്കൊണ്ടും ആദ്യവസാനം പത്രംവായിച്ചും സമയംകൊല്ലുന്ന വിശ്രമവൃദ്ധന്മാരായ പെൻഷൻ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരായിരുന്നു സോമന്റെ ഏററവും വലിയ നിരൂപകന്മാർ.

"പട്ടണത്തിൽപോയി അവൻവഷളായി! ഈതൊപ്പിയും വെച്ചുകൊണ്ടുനടന്നു് അവൻ ഒടുവിൽതൊപ്പിയിട്ടു!—" ഒരാൾ പറഞ്ഞു.

"അവന്റെഅഹങ്കാരം അല്ലാതെന്താ? കുറച്ചുകിട്ടുമ്പോൾ ഇതൊക്കെമാറും"—വേറൊരാളുപറഞ്ഞു.

"അയാളാ സ്വാതന്ത്ര്യംകൊണ്ടുവരാൻ പോണെ! ഏഭ്യൻ—" എന്നായി വേറൊരാൾ.

"ആ രവിയെനോക്കണം! അവന് അവന്റെകാര്യം. അങ്ങനാമിടുക്കുള്ളവർ!—" ആദ്യത്തെ ആളാണിതുപറഞ്ഞത്. സോമനെ അല്പദിവസങ്ങൾക്കുമുമ്പുവരെ പുകഴ്ത്തിക്കൊണ്ടു നടന്നവരാണിക്കൂട്ടർ. അവൻ ഗാന്ധിത്തൊപ്പിധരിച്ചതോടെ അവരുടെ അഭിപ്രായംമാറി.

"കുഞ്ഞേ! ഇതൊന്നും നമുക്കുനല്ലതല്ല. ഈ തൊപ്പിവച്ചുകൊണ്ടു നടക്കരുത്." ഒരുദിവസം ഒരുവൃദ്ധൻ സോമനോട് പറഞ്ഞു. സോമൻ ഒന്നുചിരിച്ചതല്ലാതെ ഉത്തരമൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. അങ്ങിനെ ഗാന്ധിത്തൊപ്പിധരിച്ചതോടെ സോമൻ 'വഷളൻ' സ്ഥാനത്തിനർഹനായി. രവിയിന്നും അവർക്കെല്ലാം നല്ലകുഞ്ഞുതന്നെ. അയാൾ തൊപ്പിധരിച്ചില്ല. ഖദറുടുത്തുമില്ല. അവൻ ഭാവിയുള്ള ചെറുപ്പക്കാരനാണ്. ഇതായിരുന്നു ആ നാട്ടുകാരുടെവിധി.

അവധികഴിഞ്ഞു. വീണ്ടും സോമനുംരവിയും പട്ടണത്തിലേക്കു തിരിച്ചു.

കാളേജുതുറന്നു. രവിവീണ്ടും പാഠപുസ്തകങ്ങൾ കയ്യിലെടുത്തു. സോമൻ പുതിയപുതിയ ഗ്രന്ഥങ്ങൾതേടി വായനശാലകളിൽ നടന്നു.

ആ പട്ടണത്തിലെ വിദ്യാർത്ഥിസംഘടനയുടെ അദ്ധ്യക്ഷനായി സോമൻ തിരഞ്ഞെടുക്കപ്പെട്ടു. അയാളുടെ രാഷ്ട്രീയപ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് അതു് സഹായകമായി.

ഗാന്ധിത്തൊപ്പിധരിച്ചുകൊണ്ട് ക്ലാസ്സിൽ ചെല്ലുകയാൽ സോമനെ ഒരാഴ്ചത്തേക്ക് സസ്പെന്റുചെയ്തു. പത്രദ്വാരാ അതു നാടെങ്ങുംപരന്നു. വിദ്യാർത്ഥിഘടന അതിൽ

പ്രതിഷേധിച്ചു അതിലെ അംഗങ്ങളെല്ലാം ഗാന്ധിത്തൊപ്പിധരിക്കണമെന്ന പ്രമേയം പാസ്സാക്കി. കാളേജുവിദ്യാർത്ഥികൾ എല്ലാവരും ഗാന്ധിത്തൊപ്പിധരിച്ചു. കാളേജധികാരികൾ അസാധാരണയോഗം വിളിച്ചുകൂട്ടി. ഗാന്ധിത്തൊപ്പിധരിക്കുന്നതു് നിയമവിരുദ്ധമല്ലെന്നു് നിശ്ചയിച്ചു. രവി കാളേജിൽനിന്നുവന്നാൽ പുറത്തിറങ്ങാറില്ല. പണച്ചിലവു് അയാളെ പഠിത്തത്തിൽ ലയിപ്പിച്ചു.

പരീക്ഷയടുത്തു. രവിതയ്യാറാണു്. പേനാകഴുകിവൃത്തിയാക്കി പുതിയമഷിയൊഴിച്ചുവെച്ചു. ചങ്ങാതികൾ രണ്ടുപേരും പരീക്ഷക്കെഴുതി.

സോമനുംരവിയും പരീക്ഷകഴിഞ്ഞു് നാട്ടിലേക്കുതിരിച്ചു. അവിടുത്തെ യുവാക്കന്മാർ സോമനു് ഒരു സ്വീകരണംനല്കി. വൃദ്ധന്മാരാരുംതന്നെ സോമനോടു സംസാരിച്ചില്ല. പരീക്ഷയുടെ വിവരങ്ങൾപോലും ചോദിച്ചില്ല. അവർക്കറിയാം സോമൻചീത്തയെന്നു്, വഷളായെന്നു്, അവന്റെഭാവി നശിച്ചെന്നു്. രവിഇന്നും അവരുടെ കണ്ണിലുണ്ണിയാണു്. "അവൻ പരീക്ഷകളജയിക്കും." അവർ നേരത്തെ ഫലംപറയും. അവൻ ഖദർധരിച്ചില്ല. ഗാന്ധിത്തൊപ്പിഅണിഞ്ഞില്ല. കാൺഗ്രസ്സുകാരെ അയാൾക്കു് ഇഷ്ടമല്ല. അവരെപ്പററി അയാൾപല ദുരഭിപ്രായങ്ങളും പറയും "അങ്ങിനെവേണം ചെറുപ്പക്കാർ അവനെനോക്കിവേണം നിങ്ങളു പഠിക്കാൻ" ബാലന്മാരോടു് വൃദ്ധന്മാർ പലപ്പോഴും പറയാറുണ്ടു്.

പരീക്ഷാഫലം പുറത്തായി. വൃദ്ധന്മാരുടെപ്രവചനം ശരിയായി. സോമൻപരാജിതനായി. രവിമൂന്നാംക്ലാസ്സിൽ പാസ്സായി. "കാളേജിൽപോകുന്നതു് പഠിക്കാനായിരിക്കണം" എന്നാണു് സോമന്റെ പരീക്ഷാഫലത്തെപ്പററി അവർപറഞ്ഞു.

സോമൻ കൂടുതൽജാഗ്രതയോടെ രാഷ്ട്രീയരംഗത്തു് പ്രത്യക്ഷനായി. അയാൾ ഗവൺമെൻറിനെ നിശിതമായി നിരൂപണംചെയ്തു. ദീർഘദർശിത്വത്തിനും സ്വാതന്ത്ര്യചിന്തകൾ പുരോഗതിക്കുംവേണ്ടിയുള്ള ആഹ്വാനങ്ങളായിരുന്നു അവ. ഹരിജനോദ്ധാരണം ഗ്രാമോദ്ധാരണം മുതലായ സൃഷ്ടിപരിപാടികളിൽക്കൂടുതൽ ശ്രദ്ധചെലുത്തി നിശാപാഠശാലകളും മററുംതുടങ്ങി വിദ്യാഭ്യാസവും രാഷ്ട്രീയമനസ്ഥിതിയും ജനങ്ങളുടെഇടയിൽ പ്രചരിപ്പിച്ചു. ചുറുചുറുക്കും ചുണയുമുള്ള ചെറുപ്പക്കാർ സോമനു് സഹപ്രവർത്തകരായി. അങ്ങിനെ ആനാട്ടു് ഒന്നുണന്നുതുടങ്ങി.

രണ്ടുകൊല്ലം കഴിഞ്ഞു. രവി ബി. എൽ. പാസ്സായി. "അയാൾ നല്ല ഉദ്യോഗസ്ഥനാകും. നല്ല ശമ്പളം കിട്ടും. അവനു് ഭാവിയുണ്ടു്" വൃദ്ധന്മാർ അയാളെപ്പററി വിധിയെഴുതി.

അങ്ങനെ സോമനും രവിയും രണ്ടുകൂട്ടരുടെ ആരാധനാപാത്രങ്ങളായി പണമുള്ള പഴഞ്ചന്മാർ രവിയെ പുകഴ്ത്തി അവനെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു. പുരോഗതിയിലേക്കു്, സുന്ദരജീവിതത്തിലേക്കു് സ്വാതന്ത്ര്യത്തിലേക്കു് കുതിക്കുവാൻ വെമ്പുന്ന പരസഹസ്രം സാധാരണക്കാരുടെ പരദൈവമാണു് സോമൻ. അവരുടെ വികാരങ്ങളുടെ പ്രകടനങ്ങളാണു് സോമൻെറ പ്രസംഗങ്ങൾ. അവരുടെ മാർഗ്ഗദർശിയാണു് അയാൾ.

രവി ഉദ്യോഗസ്ഥനായി ഒന്നുരണ്ടു വർഷംകൊണ്ടു് അയാൾ ആ ദേശത്തിലെ ഏററവും ഉയന്ന പോലീസ് അധികാരിയായി.

"സോമാ!" ഒരുദിവസം രവി പറയുകയാണു്. "ഈ പ്രദേശങ്ങളുടെ ചുമതല എന്നിലാണു്"

"അതേ!" സോമൻ പുഞ്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

"ഇവിടെ നിയമം പരിപാലിക്കേണ്ടതു് ഞാനാണു്"

"തീർച്ചയായും"

"സോമൻെറ ഈ പ്രവത്തനങ്ങൾ......" രവി അതു അതു പ്രത്തിയാക്കിയില്ല.

"നിദ്രയിലാണ്ടുകിടക്കുന്ന പരസഹസ്രങ്ങളെ ഉണത്താൻ"

"അതു......" രവി പൂത്തിയാക്കിയില്ല.

"ഭാരതത്തെ ഉണത്താൻ"

"അതു നിയമവിരുദ്ധമാണു്"

"അതാരുടെ നിയമം രവി?"

രവീ മൂകനായി. പിന്നെ ആരുമാരും ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല.

കാലം നീങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു. സോമൻെറ പിതാവിൻെറ ആരോഗ്യം ക്ഷയിച്ചു് രണ്ടുമാസമായി കിടക്കയെ ശരണം പ്രാപിച്ചിട്ടു്. വിദഗ്ദ്ധവൈദ്യന്മാരുടെ ചികിത്സയിലിരിക്കുകയാണു്. ആരോഗ്യം വീണ്ടെടുക്കുക സാധ്യമായിരുന്നില്ല. ആ ദീപം അണയാതെ അല്പമാസങ്ങൾ കൂടി സൂക്ഷിക്കാമെന്നേയുള്ളു. രാപകൽ സോമൻ രോഗശയ്യക്കു് അടുത്തു് ഇരിക്കുകയാണു്.

ആ നാട്ടിലെ രാഷ്ട്രീയഘടനയുടെ ദശവത്സരവാഷികം അന്നാണു്. അതു ഗംഭീരമായി കൊണ്ടാടുവാൻ അവർ തീരുമാനിച്ചിരിക്കുകയാണു്. ത്രിവർണ്ണപതാകകളെകൊണ്ടു മാറും ആ ദിക്കെങ്ങും അലങ്കരിച്ചു. ചക്കാസംഘക്കാരും ഗ്രാമോദ്ധാരണസംഘക്കാരും എല്ലാം അതിൽ സജീവമായി പങ്കുകൊള്ളുന്നു. യോഗത്തിനദ്ധ്യക്ഷനായി ഒരു പ്രമുഖകാൺഗ്രസ്സ്നേതാവിനെ വരുത്തിയിട്ടുണ്ടു്. പ്രാസംഗികന്മാരിൽ ഒരാൾ സോമനാണു്.

രോഗശയ്യയിൽ കിടക്കുന്ന പിതാവിനോട്ട് അനുവാദവും അനുഗ്രഹവും വാങ്ങി സോമൻ മീററിംഗിനു പോയി. ആ ദിവസം അങ്ങിനെ കഴിഞ്ഞു.

ആ വൃദ്ധ പിതാവിനെ പുത്രൻെറ പ്രസംഗവും അതിനെപ്പററിയുള്ള അഭിപ്രായങ്ങളും പത്രങ്ങളിൽ നിന്ന് ഒരാൾ വായിച്ചുകേൾപ്പിച്ചു. ആ ശുഷ്കിച്ച ശരീരത്തിൽ എത്രവട്ടം രോമാഞ്ചമുണ്ടായെന്ന് പുതച്ചിരുന്ന കമ്പിളി അവരുടെ ദൃഷ്ടിയിൽനിന്ന് മറച്ചുകളഞ്ഞു. ആ കുഴിഞ്ഞ കണ്ണുകളിൽ ബാഷ്പം നിറഞ്ഞത്ത് അവർ സൂക്ഷിച്ചില്ല. അന്ന് തേജഃശ്ശൂന്യമായ ആ വദനം തെളിഞ്ഞു കാണപ്പെട്ടു.

മീററിംഗു കഴിഞ്ഞു് രണ്ടാമത്തെ ദിവസം. തെളിഞ്ഞു് പൂർണ്ണമായ സൂര്യൻ. സുപ്രോജ്ജ്വലമുള്ള അന്തരീക്ഷം. മാവിലകളിൽ മന്ദമാരുതൻ മന്ത്രിക്കുന്നു.

സഹപ്രവർത്തകരിൽ ചിലരുമൊത്തു് സോമൻ പിതാവിൻെറ രോഗശയ്യക്കു സമീപമിരിക്കുകയാണു്. മഹാത്മാഗാന്ധിയുടെ ജീവചരിത്രം ഒരാൾ വായിച്ചു കേൾപ്പിക്കുകയാണു്. നാല്പതുകോടിയുടെ നായകൻെറ ജീവചരിത്രം; അഹിംസാപ്രവാചകൻെറ ജീവചരിത്രം, ചക്രംകൊണ്ടു് ചരിത്രം സൃഷ്ടിച്ച മഹാൻെറ ജീവചരിത്രം, അതല്ലാതെ മറെറന്താണു് ആ അന്ത്യനിമിഷത്തിലും അദ്ദേഹം കേൾക്കേണ്ടത്തു്? നവഭാരതം ഉദയംചെയ്യുന്നതു് കണ്ടുകൊണ്ടു് സർവ്വശാന്തിയടയുവാനാണു് ആ സ്വാതന്ത്ര്യസമരത്തിലെ ഹൃദയം തുടങ്ങുന്നത്തു്.

ഗേററിൽ ഒരു കാറുവന്നുനില്ക്കുന്ന ശബ്ദം ഡാക്ടരുടെ വരവായിരിക്കുമെന്നു അവർ വിചാരിച്ചു. നാലഞ്ചാളുകൾ പടികയറുന്ന കാലൊച്ച. ഔദ്യോഗികവേഷത്തിൽ രവി അവരുടെ മുമ്പിലെത്തി. അഞ്ചു പോലീസ്സുകാര മുറിക്കു വെളിയിലും.

"രവി!" സോമൻ മുമ്പോട്ടുചെന്നു. രവി തലകുനിച്ചു.

"രവിയോ" വൃദ്ധൻ പതുക്കെ ചോദിച്ചു.

"അതേ!" അടുത്തുണ്ടായിരുന്നവരിൽ ഒരാൾ മറുപടി പറഞ്ഞു. സോമനുമായി എന്തോ സംസാരിക്കുവാനായിരിക്കും രവി വന്നതെന്നു് വൃദ്ധൻ കരുതി. ക്ഷീണക്കൂടുതൽകൊണ്ടു് രോഗി ഒന്നു മയങ്ങി.

"സോമാ! ഞാനിന്നു സുഹൃത്തായിട്ടല്ല വന്നിരിക്കുന്നതു്." രവി തലയുയർത്താതെ പറഞ്ഞു. പോലീസു ശിപായിയുടെ കയ്യിലിരുന്നു തിളങ്ങുന്ന വിലങ്ങു കണ്ടപ്പോൾ തന്നെ സോമനു് കാര്യം മനസ്സിലായിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. നിമിഷങ്ങൾ ഇഴഞ്ഞു നീങ്ങി. ഭയാനകമായ ഒരു ശാന്തത. രോഗി വിഷമിച്ചുചെയ്യുന്ന ശ്വാസോച്ഛ്വാസം ആ അന്തരീക്ഷത്തിൽ വിങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

സോമൻ നിശ്ശബ്ദനായി പിതാവിൻെറ സമീപത്തേക്കു നീങ്ങി പാദങ്ങളിൽ തൊട്ടു നമസ്കരിച്ചു. ആ ദ്രുഷ്ടിച്ച മുഖത്തിൽ ഒരു പുഞ്ചിരി നല്കി. ആ ശയ്യക്കു സമീപം കൂടിനിന്നിരുന്ന സഹപ്രവർത്തകരെ നോക്കി.

"മിത്രങ്ങളെ!" സോമൻ സംസാരിച്ചു.

"സോമ!"—അവർ മറുപടി പറഞ്ഞു. അത്രമാത്രമായിരുന്നു യാത്രചോദിക്കലും യാത്രാനുവാദവും.

വികാരഭാരത്താൽ തലകുനിച്ചുനിന്നിരുന്ന രവിയുടെ സമീപം സോമൻ എത്തി. രവി അതറിഞ്ഞില്ല.

"രവി! ഞാൻ തയ്യാറായി!" സോമൻ പതുക്കെ പറഞ്ഞു.

"സോമാ! ക്ഷമിക്കണം!"—രവി പറഞ്ഞു.

"ക്ഷമിക്കാനെന്തു രവി!" നാം രണ്ടും രണ്ടുകൂട്ടരുടെ ദാസന്മാരായിപ്പോയി. അത്രമാത്രം!"

"കൈകോർത്തുകളിച്ച ആ കൈകളിൽ കാരിരിമ്പണിയിക്കണം. ഞാൻ നടത്തേണ്ട നിയമമാണതു്."

അങ്ങിനെ സോമനെ, അയാളുടെ ആത്മസുഹൃത്തു് രവി അതു് അണിയിച്ചു. അവർ കാറിൽകയറി ഇരുന്നു.

"സോമാ! ഒരേഒരു മാർഗ്ഗമേയുള്ളു." ഓടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന കാറിൽഇരുന്നു് അടുത്തിരിക്കുന്ന ചങ്ങാതിയോടെ രവിപറയുകയാണു്. "എന്നത്തെക്കാൾ ആ വൃദ്ധപിതാവിനു് നിന്നെ ഇന്നാവശ്യമുണ്ടു്." സോമൻഒന്നും ഉച്ചരിച്ചില്ല.

"ഒന്നു കുറിച്ചുതരുസോമാ! ഈ നശിച്ചപ്രവർത്തനങ്ങളിൽനിന്നു് വിരമിക്കാമെന്നു് അരിലിനി നീ പ്രവേശിക്കയില്ലെന്നു്. ഈ ആത്മമിത്രത്തിൻെറ അപേക്ഷയൊന്നു സ്വീകരിക്കു."

"അതു് അസാദ്ധ്യമാണു രവി!"

"ആ പിതാവിനെഓർക്കു."

"ഞാനന്ത്യയാത്ര പറഞ്ഞിറങ്ങിയാണ്. സമത്വവും സഹോദര്യവും സ്വാതന്ത്ര്യവും സത്യവുമുള്ള ഒരുലോകത്തിൽ ഞങ്ങളിനി അദ്ദേഹത്തെ കണ്ടുകൊള്ളാം."

പിന്നെഅവർ ഒന്നുംസംസാരിച്ചില്ല. ആ ചങ്ങാതികൾക്ക് മുമ്പൊക്കെ ഒരു നൂറുകൂട്ടംകാര്യങ്ങൾ പറയാനുണ്ടായിരുന്നു. അവരുതമ്മിൽകണ്ടാൽ സംഭാഷണമില്ലാത്ത നിമിഷങ്ങളില്ലായിരുന്നു. ഇന്ന് അത്' ശൂന്യമായി.

ജയിൽഗേററിൽ വണ്ടിനിന്നു. രവിസോമനെ ജയിൽമുറിയിലേക്കനയിച്ചു. ഒരുപോലീസ്സുകാരൻ മുറിതുറന്നു കാത്തുനില്ക്കുന്നുണ്ടായിരുന്നു. സോമൻ ആ ഇടുങ്ങിയ മുറിയിലേക്ക നടന്നു.

"സോമാ! ഞാനിതിൽ നിരപരാധിയാണ്—"രവി തലകുനിച്ചുകൊണ്ട് പറഞ്ഞു.

"രവി! ഞാനും"! സോമൻ മറുപടിപറഞ്ഞു. ആ ഉദ്യോഗസ്ഥന്റെ കണ്ണിൽനിന്ന് ഒരുതുള്ളി കണ്ണുനീർ അടന്നുവീണു.

സോമന്റെപിതാവ് വിവരമറിഞ്ഞു. ആയുസ്സിന്റെ അന്ത്യഘട്ടത്തിൽ, ഓമനിച്ചുവളർത്തിയ ഏകപുത്രന്റെ അപ്രതീക്ഷിതമായ വിരഹം, ആ വൃദ്ധഹൃദയത്തിന് താങ്ങുവാൻകഴിഞ്ഞില്ല. ഓമനപ്പുത്രന്റെ മുഖത്തുനോക്കിനോക്കിക്കിടന്ന് ജീവിതമവസാനിപ്പിക്കാമെന്ന ആഗ്രഹം സാധിച്ചില്ല. മനസ്സമാധാനത്തോടെ സമാധിയടയാമെന്ന ആഗ്രഹം ഫലിച്ചില്ല. അപ്രതീക്ഷിതമായി അത്യുഷ്ണത്തിൽ അകപ്പെട്ടുകയാൽ ആ സ്ഫടികപാത്രം ഛിന്നഭിന്നമായിപ്പോയി.

ഇരുമ്പഴികൾക്കുള്ളിലിരുന്നു് സോമൻ ആ വാർത്തകേട്ടു. രണ്ടാഴ്ചകഴിഞ്ഞു് സോമനെ നാടുകടത്തിക്കൊണ്ടു് വിധിയായി.

ജയിൽഗേററിൽ ഒരുകാർ തയാറായിനില്ക്കുന്നു. റോഡിലെങ്ങു് ഒരാൾത്തിരക്കു്. അവർ എന്തോപ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുകയാണു്.

നിർമ്മലമായ ഖദർവേഷത്തിൽ സോമൻരവിയുമൊത്തു് പടിയിറങ്ങി. ജനങ്ങൾ ആർത്തുവിളിച്ചു. പൂമാലകളും പൂച്ചെണ്ടുകളും സോമനു സമർപ്പിച്ചു. അവർ—സോമനും രവിയും—കാറിനടുത്തെത്തി. അവർ മുഖത്തോടുമുഖംനോക്കി. എന്നന്നേക്കും അവർപിരിയുകയാണു്—ആ ചങ്ങാതികൾ. രവി സോമനെകെട്ടിപ്പുണർന്നു.

"സോമാ!"

"രവി!"അവർ യാത്രപറഞ്ഞു. രവിവിങ്ങിക്കരഞ്ഞു.

കാറു് ഓടിത്തുടങ്ങി. ജനങ്ങൾ "കീജെ" വിളിച്ചു. നീണ്ടു നിവന്നു കിടക്കുന്ന റോഡിൽ കൂടി അതിവേഗം കാറു് മുമ്പോട്ടുപോയി. രവി അങ്ങു നോക്കിനോക്കി ജയിൽപ്പടിയിൽനിന്നു. അങ്ങു് ആ വിദൂരതയിൽ അയാളുടെദൃഷ്ടിയിൽ ചുരുങ്ങിചുരുങ്ങി മായുന്നതുവരെ ആ കാർ അയാൾ നോക്കികൊണ്ടുനിന്നു

മഹാകവി

ആ ചെറുകുടിലിലെ മേശപ്പുറത്ത് മങ്ങിമങ്ങി ഒരു ദീപാംകത്തുന്നു. അതിനുമുമ്പിൽ ഇടത്തെ ഉള്ളംകയ്യിൽ നെററിത്തടംതാങ്ങി വലത്തുകയ്യിൽ തൂലികയുമേന്തി ഒരു മനുഷ്യരൂപം. ആരോ ഇരുന്നു ചിന്തിക്കുകയാണു്. ചിന്തകൾക്കു് രൂപംകൊടുത്തു് കുത്തിക്കുറിക്കുകയാണു്.

മന്ദമാരുതൻെറ തലോടലേല്ക്കുമ്പോൾ അദ്ദേഹം ഭാവനയിൽനിന്നു് ഉണരും. ശിരസ്സുയർത്തി ചുററുപാടുമൊന്നു വീക്ഷിക്കും. ആ തോന്ന്യാസക്കാരൻ ജനാലയിൽക്കൂടി പോയിക്കഴിഞ്ഞാൽ അദ്ദേഹം വീണ്ടും എഴുത്തുതുടങ്ങും. കാർമേഘപടലങ്ങൾ നീങ്ങിമാറി അമൃതകിരണൻ പ്രശോഭിക്കുമ്പോൾ അദ്ദേഹം തലയുയർത്തി താരങ്ങൾ തിങ്ങിമിന്നുന്ന ശ്യാമാംബരത്തെ നോക്കിനോക്കി രമിക്കും. കടലിലെക്കാററു് ഉന്തിക്കൊണ്ടുപോകുന്ന കാർമേഘങ്ങൾ ചന്ദ്രബിംബത്തെ മറയ്ക്കുമ്പോൾ തലതാഴ്ത്തി തൂലികയെടുക്കും. പൂലരിയിലെപുഷ്പങ്ങൾ പുതുവായുവിൽ നൃത്തംവയ്ക്കുന്നതു കാണുമ്പോൾ അതിറുക്കാതെ ചെടിയിൽനിറുത്തി അതിലൊന്നു ചുംബിക്കും. പതഞ്ഞൊഴുകുന്ന പുഴവക്കത്തു് ദീർഘനേരം നോക്കിനിന്നിട്ടു് അതിലിറങ്ങി ശരീരമാസകലം. കുറെ ജലം കോരിത്തളിച്ചിട്ടേ, അദ്ദേഹം മുന്നോട്ട ചുവടുവയ്ക്കൂ.

അടുത്തവീട്ടിലെ വികൃതിക്കുട്ടികൾ അദ്ദേഹത്തെ ദൂരെക്കാണുമ്പോൾ "കിറുക്കൻ" എന്നുപറയും. അവരുടെ

അടുത്തെത്തിയാൽ അവരെല്ലാം വഴിമാറിനില്ക്കും. അവരുടെ കളികളും കലശലുകളും അദ്ദേഹംകണ്ടാൽ അവർ മയ്യാദരാമന്മാരായിത്തീരും. അങ്ങിനെ അവൎക്കെല്ലാം അദ്ദേഹത്തെ വലിയ ബഹുമാനമാണു്.

സായാഹ്നസവാരിക്കിറങ്ങിയാൽ കുടവയറും കാറുമുള്ള പത്രാധിപന്മാരും, കച്ചത്തോൎത്തും കഷണ്ടിയുമുള്ള പണ്ഡിതന്മാരു[illegible]യിരിക്കും അദ്ദേഹത്തിനുകൂട്ടു്. കതിരോൻ കടൽവെള്ളത്തിനപ്പുറത്തു മറയുന്നതുവരെ കാന്തിചിന്നുന്ന പശ്ചിമാകാശത്തെനോക്കി കടൽപ്പുറത്തെ പഞ്ചസാരമണലിലിരുന്നു് അദ്ദേഹം ആനന്ദിക്കും. ഇതെല്ലാം അദ്ദേഹത്തിനു് സുഖമാണു്; ആനന്ദമാണു്.

അദ്ദേഹം സ്വതന്ത്രനാണു്, നിർധനനാണു്. ഒരു ചെററക്കുടിലാണു് അദ്ദേഹത്തെ വെയിലിൽനിന്നും മഴയിൽനിന്നും കാത്തുരക്ഷിക്കുന്നതു്. വിശാലമായ ലോകമാണദ്ദേഹത്തിൻെറ തറവാട്ടു്. അദ്ദേഹം കവിതകൾ രചിച്ചു. അവ അതുല്യങ്ങളെന്നു് ലോകർ വിധിയെഴുതി. അവ കനകവും യശസ്സും അദ്ദേഹത്തിനു സമാൎജ്ജിച്ചുകൊടുത്തു.

അദ്ദേഹത്തിനും ഒരു കാമുകിയുണ്ടു്. അവൾ കുററപ്പെടുത്താറുണ്ടു്, അദ്ദേഹം സ്വപ്നത്തിലാണു് ജീവിക്കുന്നതെന്നു്, ജീവിതത്തെ അദ്ദേഹം കണ്ണടക്കുന്നില്ലെന്നു് ഭാവനവിട്ടു് ഭൂലോകത്തിൽ ജീവിക്കുവാൻ അവൾ കടയറിയാതെ അദ്ദേഹത്തെ പ്രേരിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ അതൊന്നും അവിടെ ഫലിച്ചില്ല.

"നമുക്കു് വിവാഹംകഴിഞ്ഞു് ഇനി സുഖമായിക്കഴിയണം"—അവൾ ഒരുരാത്രിയിൽ അദ്ദേഹത്തോടു പറഞ്ഞു.

"വേണ്ടാ! ഇങ്ങനെ കഴിയുന്നതാണുത്തമം." കവി മറുപടി പറഞ്ഞു.

"വിവാഹം കഴിഞ്ഞാലും കവിതയെഴുതാമല്ലോ. എനിക്കന്നും അതിനു പ്രചോദനംനൾകുവാൻ സാധിക്കയില്ലെ?"—അവൾ ചോദിച്ചു.

"ഇല്ലോമനേ! എനിക്കു നീ കാമുകിയായിട്ടിരിക്കുന്നതാണു് കൂടുതലിഷ്ടം."

"അതെന്നെ വഞ്ചിക്കുകയല്ലേ? ഞാനെത്രനാളായിട്ടിങ്ങനെ കാത്തിരിക്കുകയാണു്"—അവളുടെകണ്ണും ഇടറി ആളുകൾ പലതുംപറയുന്നു. "അവൾ പറഞ്ഞുനിൎത്തി."

"ആളുകൾ എന്തുംപറയട്ടെ! നിന്നോടെനിക്കു സ്നേഹമില്ലാഞ്ഞിട്ടല്ല. നീയെൻെറ ഭാൎയ്യയാകുന്നതിൽ വിരോധമുണ്ടായിട്ടുമല്ല, നീയെൻെറ കാമുകിയായിട്ടിരിക്കുന്നതാണു് എനിക്കു സുഖം—കവി അവളെ സമാധാനപ്പെടുത്തി.

"അതെന്താ"—അവൾക്കതറിയണം.

"നീയെൻെറ ഭാൎയ്യയായാൽ എൻെറ സ്വന്തമായി. നിൻെറ പുതുമ അതോടെ നശിച്ചുപോകും. വിദൂരതയിലെ കമനീയത അടുത്തെത്തുമ്പോൾ നശിക്കുന്നതുപോലെ. ഇന്നു നീ അപ്രാപ്യൻെറ ധനം; ഞാൻ മോഹിക്കുന്ന നിധി. അതിനാൽ നീ വിദൂരതയിലാണു്. നിൻെറ പുതുമ നശിക്കുന്നില്ല. ഭാവനയാൽ ഉയൎന്നു് എനിക്കും സൗന്ദൎയ്യത്തെ ആസ്വദിക്കാം. അതിലാനന്ദിക്കാം. എൻെറ ആനന്ദം തൂലികാഗ്രത്തുകൂടി പേ കരിലേക്കുറി

അവരും ആനന്ദിക്കും എന്റെ ആശയിലാണു് എന്റെ ഭാവന. ഭാവനയിൽനിന്നാണു് എന്റെ കവിതയുറവുന്നതു്. അപ്രാപ്യമായ ആനന്ദംപോലെ നീ അകന്നുനിന്നാൽ ആ ഉറവ പ്രവഹിച്ചുകൊണ്ടേയിരിക്കും.” അദ്ദേഹം പറഞ്ഞുനിൎത്തി. അവൾ മുഖം വീൎപ്പിച്ചാണു് അദ്ദേഹത്തെ അന്നു് വിട്ടുപിരിഞ്ഞതു്.

ദിവസങ്ങൾ, മാസങ്ങൾ, വൎഷങ്ങൾ അങ്ങിനെ കാലം ഇഴഞ്ഞുനീങ്ങി. കവിയുടെ തൂലിക ചലിച്ചുകൊണ്ടേയിരുന്നു. കവിസ്ഥാനത്തുനിന്നും മഹാകവിപ്പട്ടത്തിലേക്കു് അദ്ദേഹം ഉയൎന്നു. പ്രസിദ്ധിയും സ്ഥാനമാനങ്ങളും വൎദ്ധിച്ചു. ആ പാഴ്ക്കുടിൽ ഒരു തീൎത്ഥാടനസങ്കേതമായി. ഇന്നും ആ മങ്ങുന്ന നൂൽത്തിരിവിളക്കു് അതിൽ കാണുന്നുണ്ടു്. അതിനടുത്തു് തൂലിക പിടിച്ചുകൊണ്ടു് ആ രൂപവും.

കാലം മഹാകവിയിലും പല മാററങ്ങൾ വരുത്തി. അദ്ദേഹത്തിനു് സ്ഥാനമാനങ്ങളും സമ്മാനങ്ങളും ധാരാളം വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. പത്രാധിപന്മാരും സാഹിത്യകതുകികളും അദ്ദേഹത്തിനു പണക്കിഴികളഴിച്ചുകൊടുത്തു. ഇതിനോടൊത്തു് കാമിനിയുടെ പ്രേരണയും വൎദ്ധിച്ചു. അദ്ദേഹം അവൾക്കു് കീഴടങ്ങുമെന്ന നിലയിലായി.

മഹാകവി വിവാഹിതനായി. ധനത്തോടുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആഗ്രഹം വൎദ്ധിച്ചു. ഭാൎയ്യയുടെ പ്രേരണകൾ അതിനു താങ്ങുമായി. പണത്തിനുവേണ്ടിയേ അദ്ദേഹം കവിതയെഴുതൂ എന്നനിലയിലായി. അദ്ദേഹം കുറെ ഭൂമിവാങ്ങി. പാഴ്ക്കുടിൽ പൊളിച്ചുമാററി തൽസ്ഥാനത്തു് രണ്ടുനിലമാളികയുയൎന്നുവന്നു. മഹാകവിയുടെ

ന്ന ദീപം മാററി മുറികളിൽ ആലക്തികദീപങ്ങൾ സ്ഥാപിച്ചു. ജീവിതത്തിൽ അദ്ദേഹം കൂടുതൽ കൂടുതൽ ഉത്സുകനാകുന്നതുകൊണ്ട് ഭാര്യ സന്തോഷിച്ചു. അദ്ദേഹം കുറച്ചു സ്വപ്നംകാണുന്നതിൽ അവൾക്കു കൂടുതൽ സുഖമുണ്ടായി.

ഇപ്പോൾ മഹാകവിയുടെ കവിതകൾ വളരെ വിരളങ്ങളായി മാത്രമേ പത്രപംക്തികളിൽ കാണാറുള്ളൂ. പണമയച്ചു പ്രേരിപ്പിച്ചാലെ അദ്ദേഹത്തിൻെറ തൂലിക ചലിക്കു. ശാന്തസുന്ദരങ്ങളും ഭാവനാസമ്പന്നങ്ങളും ആശയസമ്പൂർണ്ണങ്ങളുമായ പഴയ കവിതകൾപോലെ അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഇന്നത്തെ ഗാനങ്ങൾക്കു ശക്തിയും ഓജസ്സും സൌകുമാര്യവും തീരെയില്ലെന്നു നിരൂപകന്മാർ വിധിയെഴുതി.

ഈയിടെ സായാഹ്നസവാരിക്കു മഹാകവി ഇറങ്ങാറില്ല. ഭാര്യയുമൊത്തു മട്ടുപ്പാവിൽ വിഹരിക്കുന്നതാണു അദ്ദേഹത്തിനു് ഇഷ്ടം. ചന്ദ്രികാചർച്ചിതമായ രാത്രികാലങ്ങളിൽ ശ്യാമാംബരത്തെ വീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു്, ഭാര്യയുടെ മടിയിൽ തല ചായിച്ചു അവളുടെ ഗാനാലാപം ശ്രദ്ധിച്ചു സുഖിച്ചുകഴിയുന്നതാണദ്ദേഹത്തിനു സുഖം. മലർവാടിയിൽ പുതുമയോടെ പുലരയിൽ വികസിക്കുന്ന പൂക്കളെ ശേഖരിച്ചു ഭാര്യയുടെ ധമ്മില്ലത്തിലിൽ അണിയുവാൻ സമ്മാനിക്കും. തെങ്ങോലകളിൽ താളംപിടിക്കുന്ന മന്ദമാരുതൻ അദ്ദേഹത്തിൻെറ ദേഹത്തു സ്പർശിച്ചാൽ എന്തോ ഒന്നോർത്തിട്ടെന്നപോലെ ചിലപ്പോൾ നിന്നൊന്നാം വരാം.

ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹം കവിത എഴുതാറില്ല. അതെന്തുകൊണ്ടാണെന്നു ചോദിച്ചുകൊണ്ടു അനവധി എഴുത്തു

കൾ അദ്ദേഹത്തിന കിട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അവക്കെല്ലാ മറുപടി കൊടുക്കണമെന്നു ചിന്തിച്ചു രണ്ടുമൂന്നു ദിവസങ്ങൾ കളഞ്ഞു. ഒടുവിൽ അവക്കു ഇപ്രകാരം മറുപടി എഴുതി:—"നിർമ്മലജലം ഉറവുന്ന നീരുറവ കാലാന്തരത്തിൽ വററിപ്പോകുന്നു. അതുപോലെയാണു ഒരു ഒരു കവിഹൃദയത്തിൽ നിന്നു് ഉറവുന്ന കവിതയും. ഒരാളിൽ നിന്നുറവുന്ന കവിതയെ നിയന്ത്രിക്കുന്നതു കാലമാണു്. കാലത്തിന ഒരാളിൽ എന്തുവ്യത്യാസവും വരുത്തിക്കൂട്ടുവാൻ ശക്തിയുണ്ടു്. അതിൻെറ പ്രവത്തനത്തിൽ കവിതാപ്രവാഹം വററിവരണ്ടുപോകാം. വളരെവളരെകുറച്ചു മഹാന്മാരെ ഒഴിച്ചാൽ അതു കേവലം ഒരു പരമാത്ഥമാണു്. എൻെറ കവിതയുറവുന്ന സരസ്സ വററിക്കഴിയാറായി. ഇനിയും ഞാൻ കവിതയെഴുതുന്നതു സഹായമായിരിക്കും."

പത്രാധിപന്മാർ കവിതകൾക്കാവശ്യപ്പെട്ടു്. കത്തെഴുതി മടുത്തു. ഈയിടെ അവർ എഴുതാറില്ല.

പ്രസന്നമായ ഒരു രാത്രി. വെള്ളിമേഘങ്ങൾ ആകാശത്തു കാററില്ല ലാത്തുന്നു. മണിമാളികയുടെ മട്ടുപ്പാവിൽ കടൽക്കാറെററു്, ആകാശവും കടലും തമ്മിൽ ചുംബിക്കുന്ന ആ പശ്ചിമദിക്കുനോക്കി മഹാകവി നില്ക്കുകയാണു്. മന്ദമാരുതൻ തെങ്ങോലകളിൽ ഇക്കിളിയിടുന്നതു അദ്ദേഹം കാണുന്നുണ്ടു്. ലോകമെങ്ങും ഗംഭീരമായ ഒരു ശാന്തത. മുറിസ്സുകളിൽനിന്നുവരുന്ന നേത്താവീണാസ്വരങ്ങളൊഴിച്ചാൽ എങ്ങും നിശ്ശബ്ദത. അന്നു ആ പാഴ്കുടിലിൽ തൂലികയുമേന്തി മങ്ങിയവെളിച്ചത്തിൽ ഇരുന്നു് എഴുതുമ്പോൾ അനുഭവിച്ച ആനന്ദം അദ്ദേഹത്തിനോമ്മവന്നു. ശരീരമാസകലം ഒരു രോമാഞ്ചം. എന്തോ ഓമ്മിച്ചു വേഗം തിരിഞ്ഞു അകത്തേയ്ക്കു നടന്നുപോയി, കടലാസ്സും പേനയുമായി അദ്ദേഹം തിരിച്ചു

വന്നു. മട്ടുപ്പാവിലെ കളർമ്മനയേറിയ മാർബിൾകസേര യിൽ ഇരുന്നു ചിന്തതുടങ്ങി.

അങ്ങിനെയിരുന്നു എത്രനേരമുറങ്ങി എന്നു മഹാക വിയ്ക്കു ഓർമ്മയില്ല. അത്താഴസമയമായപ്പോൾ ഭാര്യ വന്നാണുണർത്തിയതു്. കയ്യിലിരുന്ന കടലാസു കാററിൽ പറന്നു മട്ടുപ്പാവിൻെറ ഒരു കോണിൽ കിടക്കുന്നു. നില ത്തുകിടന്ന പേന ഭാര്യയുടെ കാലിൽ തടഞ്ഞു. അവൾ അതു കയ്യിലെടുത്തു. "ഇതാ നോക്കണം പേനാ സൂക്ഷി ച്ചില്ലെങ്കിൽ ഇങ്ങനെയൊക്കെ ഇരിയ്ക്കും. വിലപിടിച്ച ഈ പേനാ വെറുതെ കളഞ്ഞു." മഹാകവി അതു വാങ്ങി നോക്കി. മട്ടുപ്പാവിലെ സിമൻറുതറയിൽവീണു അതി ൻെറ മുനം വളഞ്ഞുപോയി. ഉണ്ണാൻ ക്ഷണിച്ചിട്ടു ഭാര്യ അകത്തേയ്ക്കു പോയി.

മഹാകവി എഴുന്നേററു. ഭയങ്കരമായ നിരാശയുടെ നിഴൽ ആ മുഖത്തു വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നു. മുമ്പോട്ടു നട ന്നു മട്ടുപ്പാവിൻെറ അരമതിലിൽ കൈപിടിച്ചു വിദൂരത യിലേയ്ക്കു നോക്കിക്കൊണ്ടു കുറേനേരം നിന്നു. എന്തോ ഒരു നിശ്ചയംചെയ്തതുപോലെ അദ്ദേഹത്തിൻെറ മുഖ ഭാവം മാറി. "ഇല്ല! ഇനിയും ഞാൻ തൂലികയെടുക്കുക യില്ല. നൈരാശ്യപൂരിതമായ, 'അധഃപതിച്ച നിത്യജീ വിതത്തിലേയ്ക്കു അവർ എന്നെ ബന്ധിച്ചുകളഞ്ഞു. ആ കെട്ടു പൊട്ടിച്ചു ഉയരുവാൻ എനിയ്ക്കിനി സാദ്ധ്യമല്ല. ജീവിതത്തിലെ എൻെറ ആശകളെല്ലാം സാധിച്ചു. അ തോടെ എൻെറ ഭാവന നശിച്ചു അതോടൊന്നിച്ചു എ ൻെറ കവിതയും. അവളുമായുള്ള ബന്ധമാണു് എന്നെ മനുഷ്യനാക്കിയതു്. ഇനിയുമങ്ങിനെ ജീവിക്കാം! അല്ലാ തെന്തുചെയ്യും!" മഹാകവി അത്താഴമുണ്ണാൻ വേഗം അ കത്തേയ്ക്കു നടന്നു.

തലേലെഴുത്ത്.

'അടുത്തബസ്സ് എപ്പോഴാണ്?' ബീഡിതെറുപ്പിൽ ജാഗരൂകനായിരുന്ന കടക്കാരനോടു ഞാൻ ചോദിച്ചു.

'മൂന്നൊന്നും പോയല്ലോ! അടുത്തതു് നാലരയ്ക്കാ' അയാൾ മറുപടി പറഞ്ഞു വീണ്ടും തെറുപ്പുതുടങ്ങി.

ഛും 'അസ്വാസ്ഥതയുടെ നീണ്ട ഒരു നെടുവീർപ്പുവിട്ടിട്ട് ഞാൻ വീണ്ടും മൗനമായി.

ഇരുന്നിരുന്നു് വിഷമിച്ചു. ഓണമവധികഴിഞ്ഞ സമയം പോകുന്നബസ്സുകളിലെല്ലാം ഭയങ്കര ആൾത്തിരക്ക്. കൈകാണിച്ചാൽപോലും ഒന്നും നിറുത്തുകയില്ല. ബസ്സിന്റെ ഇരപ്പു കേൾക്കുമ്പോൾ അങ്ങുമിങ്ങുംനിന്നു് കുറെ ആളുകളോടിയെത്തും. അതു പോയിക്കഴിഞ്ഞാൽ വീണ്ടും ബീഡിക്കടയുടെതിണ്ണയിലും കാപ്പിക്കടകളിലെ ബഞ്ചുകളിലും ചെന്നിരിക്കും.

പാടത്തു ഉഴുതുന്ന കൃഷകന്റെ ഉരപ്പുവിളികൾ അപ്പഴപ്പോൾ ഉയരുന്നുണ്ടു്. എച്ചിലുതിന്നുന്ന നായ്ക്കളുടെ കര അതങ്ങിനെ. വിശപ്പുന്തിത്തള്ളി എഴുന്നൊള്ളിക്കുന്ന മനുഷ്യക്കോലങ്ങളോട്ട് വേദാന്തമോതുന്ന യാത്രക്കാരുടെ സംഭാഷണം. മറെറാരിടത്തു്. ആകപ്പാടെ ശല്യം തന്നെ.

പലരുടെ ആട്ടും തുപ്പുമേററ് ഒരു വൃദ്ധയാചകൻ എന്റെ സമീപമെത്തി, ഞാനനങ്ങിയില്ല അവൻ മാറിപ്പോയുമില്ല. കടക്കാരനയാളോടൊന്നും പറഞ്ഞുമില്ല.

'അങ്ങത്തെ നാലുകാശു'—യാചകൻ എന്നെ ഓർമ്മപ്പെടുത്തി ഞാനൊന്നും മിണ്ടിയില്ല. ആരുമറിയാതെ

അയാളെ ഇടയ്ക്കിടെ ഞാൻ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. തെ
ത്തുപിടിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന വികൃതനും വൃത്തഹീനനു
യ ഒരു യാചകൻ!

'അങ്ങത്തെ'—വീണ്ടും, അവൻ പറഞ്ഞു.

അവന്റെ വിളറിയമുഖവും ഒട്ടിയവയറും കണ്ടു ഞാ
നാലുകാശു കൊടുത്തു. യാചകൻ അവിടെനിന്നും മ
യാത്രക്കാരുടെ അടുക്കലേയ്ക്കു വലിഞ്ഞിഴഞ്ഞു നടന്നു.

'ഇവൻെറയൊക്കെത്തലേലെഴുത്തു'!–' ആരോടെന
ല്ലാതെ ഞാൻ പറഞ്ഞു. കടക്കാരനതുകേട്ടു ബീഡിയി
ന്തുലുചററി, തലയുയർത്തി എന്നെനോക്കി ഒന്നു ചിരി
അർത്ഥഗർഭമായ ചിരിയായിരുന്നു അതെന്നെനിക്കുതോന്നി

'നേരാസാറെ! ഇങ്ങനായീ ശല്യങ്ങൾ–' കടക്കാര
പറഞ്ഞു.

'വല്ല തൊഴിലുചെയ്തു കഴിയരുതോ ഇവനൊക്കെ
'ഇതാ സാറേ ലാക്ക്. വിയക്കാതെ കാശൊണ്ടാ
രുതോ?'

'ഉം'—ഞാൻ തലകുലുക്കി.

'ഇപ്പോളിവിടെവന്നവനില്ല്യാ, അവൻ സാമാ
ക്കാരനല്ല!'

'അതെന്താ?'

'അതു പറഞ്ഞാലൊത്തിരിയുണ്ടു്'—കടക്കാരൻ വ
ഒന്നു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കുന്നതു ഞാൻ ശ്രദ്ധിക്കാതിരുന്നി

'കേൾക്കട്ടെ!'—ഞാനയാളെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു.

'ഒരു ചെലവുമില്ല.' വയററിക്കാററുകേറുമ്പം വ
വീട്ടിലുംകേറി കഞ്ഞിയോ വെള്ളമോ തൊന്തയിട്ടു പിനെ
യിതാതൊഴിലു്!

'അവനു കിട്ടുന്ന കാശൊക്കെയോ?'

'അതെല്ലാം സമ്പാദിക്കുകയാ. ഞാമ്പറയാമെല്ലോ കഴിഞ്ഞെനററങ്ങേക്കൊല്ലം ആയിരത്തിൽക്കൂടുതൽ രൂപ യാളിയാള സമ്പാദിച്ചു!'

'ഓഹോ! അ ല്ലാമെന്തുചെയ്തു.' ഞാനത്ഭുതത്തോടുചോദിച്ചു. കടക്കാരന്‌ അല്പം സംശയം. എന്നെ ഒന്നു കൂടി സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. നിശ്ശബ്ദമായി ഒന്നു ചിരിച്ചു.

'ഉള്ളതു പറയാമെല്ലോ! എന്തോ എന്നെ അയാൾക്കു വല്യ ി ശ്വാസമാ. ആ പണമെല്ലാമെന്നോടേല്പിച്ചു. രണ്ടായി ായിട്ട്‌ ഒരു വസ്തു വാങ്ങിക്കണമെന്നാ ക്കിപ്പിലി ന്റെ ആശ.'

'ഇയ്യാൾക്കു ഭാര്യയുംമക്കളുമാരുമില്ലെ?'

'ഉണ്ട്‌ അതുങ്ങളെല്ലാം തിന്നുമുടിപ്പിക്കുമെന്നുപറഞ്ഞൊ എന്നെ പണം സൂക്ഷിക്കാൻ ഏല്പിച്ചിരിക്കുന്നതു്'

ഞാനൊന്നും മിണ്ടിയില്ല. അയാൾ തുടന്നു:—

'മാസംതോറും പത്തും അമ്പതും കൊണ്ടുത്തരും ഞാനതെല്ലാം വാങ്ങിച്ചുവയ്ക്കും.'

ഞാൻ ശ്വലകുലു ാി. അയാൾ വീണ്ടും തുടന്നു.

'ഞാനീ ബീഡിത്തെരുത്തോണ്ട്‌...ന്തററിമൂന്ന്‌... ഓ! ഇങ്ങ്പ്പാളഞ്ചുകൊല്ലമായി ഇരുന്നിട്ട്‌. അയാടെ പാതിപോലും സമ്പാദ്യമില്ല സാറെ. പാവം പണം തന്നതു കൊണ്ട്‌ ഇത്രയുമൊക്കെയായി'—അയാളൊന്നു ചിരിച്ചു.

'നിങ്ങൾ കടമെടുത്തതാണോ?'

"ഓ! അതൊന്നുമല്ല. അതെടുത്തു സാമാനമൊക്കെ വാങ്ങിച്ചു."

'അയാളാവശ്യപ്പെട്ടാലോ?'

'അതന്നുമതിയെല്ലോ! അതൊന്നും സാരമില്ല. രണ്ടായിരമായോ ചോദിക്കുവെന്നാ ആദ്യം പറഞ്ഞത്. രണ്ടായിരമായപ്പം മൂവായിരമാകട്ടെന്ന പറഞ്ഞു. മൂവായിരമാക്കാന്നാ അയാളിപ്പത്തെണ്ടുന്നേ! ഇതൊന്നുമാരുമറിഞ്ഞിട്ടില്ലസാറെ!'

'ങാ ഹാ!'

'പാവം! ഇനിയധികമൊന്നും ജീവിക്കുവേല്ല. ആരുമറിയാത്ത ആ മുതലു പിന്നാക്കാ?'—അയാറം ചിരിച്ചു. ആ ചിരിയിൽ പലതും അന്തർഭവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന എനിക്കു തോന്നി.

'ഞാൻ വല്ലപ്പോഴും ഒരു ബീഡികൊടുക്കും അയാക്കതുമതി. കിട്ടുന്നതെല്ലാം എണ്ണി എന്നെ ഏല്പിക്കും. രാത്രിയിൽ ഈ കടയുടെ തിണ്ണയ്ക്കാ കിടപ്പ്. ഒരുത്തനെ ഇവിടെങ്ങും അടുപ്പിക്കുവേല്ല. അയാളുടെ പണം ഇതിൽ വച്ചിരിക്കയാണെന്ന ഞാമ്പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് പൂതാ പൊന്നുകാക്കുന്നപോലെ അയാളിവിടെകിടന്നോളും.'

'ശരിയാണ്'—കഥയറിയാനുള്ള ആഗ്രഹംകൊണ്ടു ഞാൻ അയാളെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു.

തടികയററിക്കൊണ്ടു ഒരു കാളവണ്ടി കണ്ണുകഠോരമായ ശബ്ദങ്ങളോടെ അതു വഴി കടന്നു വന്നു. കാളയ്ക്കു സമ്മാനിക്കുന്ന പ്രഹരത്തിൻെറ മാറെറാലിയും വണ്ടിക്കാരൻെറ ആക്രോശങ്ങളുംകൊണ്ടു അന്തരീക്ഷം തെല്ലൊന്നു കുലുങ്ങി. ഞാൻ ആ വണ്ടിനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അതങ്ങനെകടന്നുപോയി. വീണ്ടും ശാന്തത.

'സാറെ! ഉള്ളതു പറയണമെല്ലോ! ഞാൻ നാലുകാശില്ലാതെ നടന്നുവന്നവനാ! ഇല്ലെകാണുന്ന ഈ പീടികയില്ലെ, അതിൻെറ വരാന്തയുടെ കോണിലാരുന്നു ഞാനാദ്യം

ബീഡിക്കച്ചവടം തുടങ്ങയെ. ഒരു കൊല്ലംകഴിഞ്ഞു ഒരു പീടികമാടമുണ്ടാക്കി, ബീഡി, തീപ്പെട്ടി, നീലംസോപ്പ്, പഴം ഇത്രയുംവെച്ചു കച്ചവടം തുടങ്ങി. കുറശ്ശെക്കാശു കിട്ടി. ആയിടയ്ക്കാ മൂപ്പിലാൻെറ വരവ്. രാത്രിയിൽ കേറിക്കിടക്കാൻ പീടികമാടത്തിന്റെ പുറത്തു സ്ഥലംകൊടുത്തു. ഞാനകത്തും കിടക്കും. അയാളുനടന്നിട്ടുള്ള നാടുകളെപ്പറ്റിയെല്ലാം കഥകളൊരുപാടുപറയും. ഞാനതെല്ലാം കേൾക്കും. ചിലപ്പോഴൊക്കെ ഒരു ബീഡിയോ വല്ലോം കൊടുക്കും. അയാൾക്കെന്നെ വല്യ വിശ്വാസമായി. രണ്ടു മൂന്നു മാസം ഇങ്ങനെ കഴിഞ്ഞു. ഒരു ദിവസം രാത്രിയിൽ കുറെ ഒരു കിഴിക്കെട്ട് എൻെറ കയ്യിൽതന്നിട്ടയാളുപറഞ്ഞു, "കുഞ്ഞേ! വിശ്വസിച്ചുതരുന്നതാ! അവിടെ സൂക്ഷിച്ചു വെച്ചോളാട്ടെ. ഞാൻ ചോദിക്കുമ്പത്തന്നാമതി!—"—എന്നു ഞാനതുവാങ്ങി. "ഇതെന്താണു മൂപ്പിലെ?" ഞാൻ ചോദിച്ചു.

'ആരുമറിയേണ്ട കുഞ്ഞേ! ആയിരം ഉറുപ്പികയുണ്ട്. വിശ്വസിച്ചുതരുന്നതാണ്! സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചേക്കണേ! ഞാൻ ചോദിക്കുമ്പത്തന്നാമതി,' എനിക്കുള്ളതാം തോന്നി സാറെ. എങ്കിലും അതു് എൻെറ പെട്ടിയിൽ വച്ചുപൂട്ടി. ഒന്നരണ്ടുമാസത്തോളം ഞാനതഴിച്ചുപോലും നോക്കിട്ടില്ല. അപ്പോഴാണ് തോന്നി ഒരു വിദ്യ. ചിലപ്പോൾ ചോദിക്കുമ്പഴല്ലെ കൊടുക്കേണ്ടു. ഏറെ പണമെടുത്തു ഞാൻ ചില്ലറസാമാനങ്ങൾ വാങ്ങി. ഞാനാക്കാര്യം അയാളോടു പറഞ്ഞില്ല. പറഞ്ഞാൽ അയാൾ സമ്മതിക്കയില്ലെന്നറിയാം. ഇവയിരിക്കുന്ന സാമാനങ്ങളെല്ലാമങ്ങനെ വാങ്ങിയതാ! ഇപ്പോളെനിക്കു നല്ല വരവുണ്ടു സാറെ. ഇതിനിടെ അഞ്ചേക്കർ സ്ഥലവും വാങ്ങിച്ചു

ക്കിളവൻെറ പണത്തിൽ ഇനി നാലുകാശു ബാക്കിയില്ല"
'അയാളൊന്നു ചിരിച്ചു, ആശ്വാസത്തിൻെറ ഒരു ചിരി.

'ഇപ്പോഴും വയസ്സനെന്നെ വല്യ വിശ്വാസമാ. മാസംതോറും പത്തുമമ്പത്തും കൊണ്ടെത്തരും. ചിലപ്പോഴൊക്കെ അയാളു പറയും 'തെണ്ടിതരുന്ന പണമാണെ സൂക്ഷിച്ചോളണേ' എന്നു്. ഞാൻ തലകുലുക്കി സമ്മതിക്കും. ഒരു ബീടികൊടുത്തു് അയാളെ പറഞ്ഞയയ്ക്കും. കേട്ടോ സാറെ! ഇതനുഭവിക്കുവാനവനു് തലേലെഴുതീട്ടില്ല."

ഒരിരമ്പൽ കേട്ടു. ബസ്സുവരുന്നു. ജംഗ്ഷനിൽ അതു നിറുത്തി. യാത്രക്കാരുടെ സൗകര്യത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു സ്പെഷ്യലായി വന്ന ഒരു വണ്ടിയാണതു്. ഞാനകത്തു കയറിയിരുന്നു. ഒരു മൂളൽ. ഒരായൽ. ബസ്സു നീങ്ങി. കഥ പറഞ്ഞ കടക്കാരനോടു് ആംഗ്യംകൊണ്ടു യാത്രപറഞ്ഞു ഞാൻ യാത്രതുടങ്ങി.

അടുത്ത ഓണംഅവധിയ്ക്കു വീട്ടിലേക്കു പോകുവാനാണു് ഞാനതുവഴി പോയതു്. അവിടിറങ്ങി മറെറാരു ബസ്സിൽവേണം നാട്ടിലേക്കു പോകുവാൻ. ഒരു നെടുങ്കൻ കട അവിടെ പുതിയതായിട്ടുണ്ടു്. നല്ല ഒരു കടയാണതു്. ബസ്സു പുറപ്പെടാൻ അരമണിക്കൂറോളമുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു ഞാൻ ആ പുതിയ കടയിലേയ്ക്കു കയറി.

കച്ചവടക്കാരനു് എന്നെമനസ്സിലായി. ഒരു കസേര ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു് ഇരിക്കുവാൻ പറഞ്ഞു. ഞാനയാളെ ഒന്നു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. ആളൊന്നു വെളുത്തുകൊഴുത്തിട്ടുണ്ടു്. ഒരു കുടവയറിൻെറ ലക്ഷണവും ഇല്ലാതില്ല. അയാളും ഒരു സിഗററെറടുത്തു എനിക്കു നീട്ടി. സിഗാററുപയോഗിക്കയില്ലെന്നുപറഞ്ഞു ഞാൻ അതു സ്വീകരിച്ചില്ല.

'സാറ് ഓണത്തിന വീട്ടിലേക്ക പോകയായിരിക്കും'—അയാഠം ചോദിച്ചു.

'അതെ' ഞാൻ മറുപടി പറഞ്ഞു. അയാഠം കടയുണ്ടാക്കിയ കാര്യവും അതിന ചിലവായ കണക്കും കെട്ടിടത്തിൻെറ ഭംഗിയേപ്പററിയും—അങ്ങിനെ ഒരു നൂറുകൂട്ടം കാര്യങ്ങളെപ്പററി എന്നോട്ട സംസാരിച്ചു. അന്നത്തെ യാചകനെപ്പററി ഒരു വാക്കുപോലും പറഞ്ഞില്ലതാനും. ഞാനൊട്ടു ചോദിച്ചുമില്ല. അയാഠം മരിച്ചിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ ആശ്വസിച്ചു. ബസ്സപോകാനുള്ള സമയമായെന്നുപറഞ്ഞു ഞാനെഴുന്നേററു.

'സാറിനി ഇതുവഴിവരുമ്പോഠം ഇവിടെ കയറണേ!'

'ഉം!' ഞാൻ സമ്മതിച്ചു യാത്രപറഞ്ഞുപോന്നു.

ബസ്സിൽ കയറിയിരിക്കുകയാണ്. അല്പസമയം കൂടിയുണ്ട് ബസ്സുവിടാൻ! അന്നത്തെ ആ യാചകനെ അവിടെങ്ങും കാണാനില്ല. അയാഠം മരിച്ചിരിക്കുമെന്നെനിക്ക വിശ്വാസം വന്നില്ല. അയാളെപ്പററിയുള്ള ചിന്ത എൻെറ മനസ്സിൽ തികട്ടിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

ബസ്സിലെ കണ്ടക്ടർ എനിക്കു നല്ല പരിചയമുള്ള ആളാണ്. യാചകനേപ്പററി അയാളോട്ട ചോദിക്കാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു.

കണ്ടക്ടർ ടിക്കററ് എല്ലാവക്കും എഴുതി. അല്പംകൂടി താമസിച്ചേ ബസ്സുവിടു. ഞാൻ ബസ്സിൽനിന്നിറങ്ങി അയാളോട്ട സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു അടുത്തുള്ള വൃക്ഷത്തണലിൽ നിൽക്കുകയാണ്. ഒടുവിൽ ഞാനയാളോട്ട ചോദിച്ചു.

'എടോ! മുമ്പൊക്കെ ഒരു തെണ്ടിയുണ്ടായിരുന്നല്ലോ ഇവിടെ! അയാളു ചത്തോ?'

'ഏതു്? കറുത്തു് അധികം വണ്ണമില്ലാത്ത ഒരുത്തനല്ല്യോ?'

'അതേ!'

'അവനെ പോലീസുകാരു് പിടിച്ചോണ്ടുപോയി.'

'അതെന്തിനാ?'—എനിക്കാശ്ചര്യം തോന്നി.

'ഇല്ലെപ്പുതിയ കടകണ്ടോ! ആ കടക്കാരൻ കുഞ്ഞച്ചൻമുതലാളി അയാൾക്കു മൂവായിരം രൂപാ കൊടുക്കാനുണ്ടു്, അതു കൊടുക്കില്ല എന്നുംപറഞ്ഞു കറങ്ങാണ്ടു് കുറേദിവസം ഇവിടൊക്കെ ഓടിനടന്നു.'

'എന്നിട്ടു് അയാളുകൊടുത്തോ?'

'ഓ! കിറുക്കനെന്തിനാ അയാളു ചക്രം കൊടുക്കുന്നെ? ഒന്നും രണ്ടും രൂപായല്ല മൂവായിരംപോലും! ഭയങ്കര കിറുക്കൻ! ഒരുദിവസം രാത്രി അവൻ ആ പുതിയ കടയ്ക്കു തീവയ്ക്കാൻ ഒരുങ്ങി. ദൈവാധീനംകൊണ്ടാരാണ്ടുകണ്ടു. അല്ലാരുന്നേലെല്ലാം ചാമ്പലു്. ആ മുതലാളി പരിശ്രമിച്ചുണ്ടാക്കിയതാ ആ കാണുന്നതെല്ലാം. നാലുകാശു വേറൊരുത്തന്റെ അയാളെടുക്കുകേയില്ല'—അയാൾ പറഞ്ഞു,

'കിറുക്കനെ എന്തുചെയ്തു?'

'അവനെപ്പിടിച്ചു പോലീസിലേല്പിച്ചു. പിന്നവനെ ഇവിടെങ്ങും കണ്ടിട്ടില്ല. നമുക്കുപോകാം സമയമായി.'

ഞങ്ങൾ ബസ്സിൽ കയറിയിരുന്നു. ആ ചിന്ത എന്റെ മനസ്സിൽ കുറേനേരം തത്തിനിന്നു. 'തലേലെഴുത്തു്! അല്ലാതെന്താണു്!' ഞാൻ പിറുപിറുത്തു. സഹയാത്രക്കാർ എന്നെ നോക്കി 'അതേ! അതേ! തലേലെഴുത്തുതന്നെയാ ഇങ്ങനെ യാത്രചെയ്യാനിടയാകുന്നതു്!' എല്ലാവരും ചിരിച്ചു. ഞാൻ അതിൽ പങ്കുകൊണ്ടു.

കരയുന്നകന്യക

അവളുടെമുഖത്തു് ഞാൻ ഒരിക്കലും പ്രസന്നതകണ്ടിട്ടില്ല. ആദ്യംഎന്തോ കാരണംകൊണ്ടു് വിഷമിക്കുകയായിരിക്കുമെന്നു കരുതി. എന്നാൽ മാറാത്തചിലതു് അവളുടെ തോരാത്തകണ്ണുനീരിനു കാരണമാണെന്നു് എനിക്കുതോന്നി. ഞാനാരോടുമിതിനെപ്പററി ചോദിച്ചില്ല. കാരണമറിയുവാൻ അത്യധികം ആഗ്രഹമുണ്ടുതാനും.

സന്ധ്യക്കുമുമ്പു് കുളികഴിഞ്ഞു് ശുഭ്രവസ്ത്രംധരിച്ചു് അവൾമുറിയിൽ പ്രവേശിക്കും. ചെറിയഒരു നിലവിളക്കുണ്ടു് അവൾക്കു സ്വന്തമായിട്ടു്. അതിൽതിരിയിട്ടു് ചില പടങ്ങൾ ഒരു നാലുകാലിപ്പെട്ടിയുടെ പുറത്തൊരുക്കിവച്ചിട്ടുള്ളതിന്റെസമീപം കത്തിച്ചുവയ്ക്കും. അന്ധകാരമാകുന്നതോടെ അകത്തെ ആളും പടങ്ങളും ഒരുപോലെ അവ്യക്തമാണു്.

ആ മുറിയിൽനടക്കുന്ന രഹസ്യം എന്തെന്നറിയാൻ എനിക്കതിയായ ആശയായി. അതു ഞാനൊളിച്ചുനോക്കി. പക്ഷേ, അവളെവിട്ടുപിരിയാത്ത ശോകാത്മകത്വം ഏതോചില രഹസ്യകാരണങ്ങൾകൊണ്ടാണെന്നെനിക്കു തോന്നിത്തുടങ്ങി. അതോടെ അവളുടെപ്രവൃത്തികൾ കണ്ടറിയാൻ ഉള്ള എന്റെ ആശ മുഴുത്തുവന്നു.

ഒരുദിവസം അവളുടെമുറിയുടെ പിൻഭാഗത്തുള്ള ജനാലയുടെവിടവിൽക്കൂടി ഞാൻഅകത്തേക്കു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. അവൾ ശിലാപ്രതിമപോലെ ആ ദേവചിത്രങ്ങളുടെ മുൻപിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. കുളികഴിഞ്ഞു് കാളിമചേർ

ന്മാരുടെ വരച്ചിട്ടുള്ള മൂടി അഴിഞ്ഞു് അലക്ഷ്യമായി കിട ക്കുന്നു. ദീപത്തിലെ തിരി മിന്നാമിനുങ്ങുപോലെ എരി യുന്നുണ്ടു്. ഇതിൽ കൂടുതൽ അവിടെ ഞാനൊന്നും കണ്ടി ല്ല. അല്പസമയം ഇതെല്ലാം നോക്കിനിന്നിട്ടു് ഗവേഷണ പാരായത്തിൽ മൂഢനായി ഞാൻ അവിടം വിട്ടു.

അടുത്തദിവസവും ഞാൻ അതേരീതിയിൽ സൂക്ഷി ച്ചു. വിശേഷാവിധിയായിട്ടൊന്നും അനുഭവപ്പെട്ടില്ല. കേ വലം അപരിചിതയായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ പൂർവ്വചരിത്രം അറിയുന്നതു് വളരെ വിഷമമേറിയ ഒരു സംഗതിയാണു്. ഇവളുടെ കഴിഞ്ഞകാലങ്ങളറിയുവാൻ ഞാൻ തീർച്ചപ്പെ ടുത്തി. അതിനുവേണ്ടി രഹസ്യമായി ശ്രമം തുടങ്ങി.

അവിവാഹിതയായ ഒരു സ്ത്രീയാണവൾ. രോഹി ണി എന്നാണു പേരു്. അവളുടെ ഒരു സഹോദരി മധുര യിലുണ്ടു്. അവിടെയായിരുന്നു ഇതുവരെ അവരുടെ താ മസം. ഇവളുടെ അനുജത്തി വിവാഹിതയാണു്. രണ്ടു പൈതങ്ങളുമവൾക്കുണ്ടു്. തിരുവനന്തപുരത്തിനടുത്തുള്ള ഒരു സ്ഥലത്താണു് രോഹിണിയുടെ മാതൃഗൃഹം. അറുപതുകഴി ഞ്ഞ അവളുടെ മാതാവു് ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടു്. അവരെ കാണാൻപോകാനാണു രോഹിണി വന്നിരിക്കുന്നതു്. ഇത്രയും വിവരങ്ങൾ ആർക്കും സംശയം ജനിപ്പിക്കാതെ ഞാൻ മനസ്സിലാക്കി.

എന്റെ ഒരു സ്നേഹിതയോടു് രോഹിണിയെപ്പററി സംസാരിക്കുന്നതിനു് ഒരുദിവസം സന്ദർഭമുണ്ടായി.

"അവൾ വലിയ ഈശ്വരഭക്തയാണെന്നു തോന്നു ന്നു" ഞാൻ പറഞ്ഞു.

"അതെ!"—എന്നായിരുന്നു മറുപടി.

"നല്ലസ്വഭാവം!"

"ആയിരിക്കും."

"പക്ഷേ എന്തിനാണിവൾ എപ്പോഴും സങ്കടപ്പെട്ടു കൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്?"

"എന്തോ എനിക്കുനിശ്ചയമില്ല"

"താങ്ങാൻവയ്യാത്ത ചിലചിന്തകൾ അവരുടെ ഹൃദയത്തെവേദനിപ്പിക്കുന്നുണ്ടു്. എന്താണെന്നറിയാമോ?"

"ഇതൊക്കെയെന്തിനന്വേഷിക്കുന്നു? വല്ല പ്രത്യേക കാരണങ്ങൾ കാണുമായിരിക്കും!"

"അതിനിങ്ങിനെ നെടുവീർപ്പും ദീർഘനിശ്വാസങ്ങളുമെന്തിനു്? അവൾഅവിവാഹിതയല്ലേ വല്ല......" ഞാൻപൂർണ്ണമാക്കാതെ മുഖചേഷ്ടകൾകൊണ്ടു് സംശയങ്ങൾ വെളിപ്പെടുത്തി.

"എന്തിനിങ്ങനെ ഒരാളെ സംശയിക്കുന്നു?"

"ശരിയാണു്"—ഞാൻ പിൻവാങ്ങി.

അന്നു സന്ധ്യയായപ്പോൾ രോഹിണിപതിവുപോലെ സ്നാനംകഴിഞ്ഞു് മുറിയിൽപ്രവേശിച്ചു. തിയേറ്ററിൽ ഒരുപുതിയസിനിമാ വന്നിട്ടുണ്ടു്. അതുകാണുവാൻ കുഞ്ഞുങ്ങളെല്ലാം ചമഞ്ഞൊരുങ്ങിത്തുടങ്ങി. അതൊന്നുംശ്രദ്ധിക്കാതെ രോഹിണിയെപ്പററി ചിന്തിച്ചുകൊച്ചു് ഞാൻ മുററത്തു് ഉലാത്തുകയാണു്.

അവളുടെ മുറിയുടെകതകു് അകത്തുനിന്നു് സാക്ഷായിട്ടിരിക്കുകയാണു്. കോമളംഅതിൽ മുട്ടിവിളിച്ചു.

"അക്കാ! അക്കാ! സിനിമായ്ക്കുവരുന്നില്ലേ. ഞങ്ങളെല്ലാംപോകുന്നു." കോമളം പറയുകയാണു്.

രോഹിണി കതകുതുറന്നു ഇരുളിൻെറ മറവിൽ മങ്ങിയെരിയുന്ന ദീപത്തിൻെറ ശക്തി ശൂന്യമായ വെളി

ച്ചത്തിൽ, ഞാൻ അവളുടെ വദനം സൂക്ഷിച്ചു. അവൾ കരഞ്ഞിരിക്കണം. ധാരാളം കണ്ണുനീർ പൊഴിഞ്ഞതിന്റെ ലക്ഷണം അവളുടെ മുഖത്തു പ്രത്യക്ഷമാണു്.

"അക്കാ! അക്കൻ വരുന്നില്ലേ? ഞങ്ങളെല്ലാം സിനിമാസ്കുപോകുന്നു"—കോമളം ഒററശ്വാസത്തിൽ പറഞ്ഞുനിറുത്തി. "കുഞ്ഞുപോക! ഞാൻ വരുന്നില്ല എനിക്കു സുഖമില്ല കുഞ്ഞേ!"

"അക്കാ! അതു സാരമില്ല. നല്ല സിനിമയാ. പോകാം വരണം!"—കോമളം രോഹിണിയുടെ കയ്യു പിടിച്ചുവലിച്ചു.

"ഇല്ല! അക്കനിന്നു വരുന്നില്ല"—കോമളം മുഖംവീർപ്പിച്ചുകൊണ്ടു നടന്നു. രോഹിണി വീണ്ടും കതകടച്ചു.

അന്നു് രണ്ടാമത്തെ പ്രദർശനത്തിന് എല്ലാവരും പോയി. അവരെയെല്ലാം തീയററിൽകൊണ്ടാക്കിയ ശേഷം എന്റെ ഒരു സഹോദരനെ ഭരമേല്പിച്ചിട്ടു് സുഖമില്ലെന്നുപറഞ്ഞു് ഞാൻ വീട്ടിലേക്കു തിരിച്ചു.

ഗ്രാമത്തിന്റെ ഗേററിലെത്തി കാലൊച്ചകേൾപ്പിക്കാതെ സൂക്ഷിച്ചു് വീട്ടിൽ പ്രവേശിച്ചു. ഞാനറിയാതെ രോഹിണിയുടെ മുറിക്കു പുറകിലുള്ള ജനാലയ്ക്കുസമീപമെത്തി. ജനാലയുടെ വിടവിൽക്കൂടി ഞാൻ അകത്തേക്കുനോക്കി അവൾ അവിടെ ഉണ്ടു്. ധ്യാനനിരതയായിരിക്കയാണു്.

ഞാൻ ശ്വാസോച്ഛ്വാസംപോലും അടക്കി അവിടെ നിന്നു. മന്ദമായ പ്രഭയിൽ മുറിയിലെ സംഗതികൾ അവ്യക്തമായിമാത്രമേ കാണാവൂ.

രോഹിണി വളരെനേരം കഴിഞ്ഞു് "എഴുന്നേററ്" അടുത്തിരുന്ന ഒരു പെട്ടി തുറന്നു. ഞാൻ സൂക്ഷ്മമായി ശ്രദ്ധിച്ചു. അവൾ ചില സാധനങ്ങൾ പുറത്തെടുത്തു.

അത്യന്തം വേഗം ഇടിക്കുന്ന ഹൃദയത്തുടിപ്പുകൾ എനിക്കു ശല്യമായി തോന്നി. ഞാൻ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു.

എന്തോ ചിലതൊക്കെ അവൾ നോക്കി. ഒന്നു നിശ്വസിച്ചു. അവളുടെ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞു.

നഷ്ടപ്രഭമായ സ്ഥലത്തേക്ക് ചെറുവിടവിൽക്കൂടി നോക്കിനോക്കി എൻെറ കണ്ണു വല്ലാതെ വേദനിച്ചുതുടങ്ങി. അല്പം ആശ്വാസത്തിനായി നിവൎന്നിന്നു് കിഴക്കൻപ്രദേശങ്ങളിലേക്കു് കണ്ണോടിച്ചു.

അങ്ങിങ്ങായി ശുഭ്രമേഘങ്ങൾ നീലിമനിറഞ്ഞ ആകാശത്തു് ചിതറിക്കിടക്കുന്നു. ഇരുണ്ട കുന്നുകൾക്കപ്പുറത്തു് ചന്ദ്രബിംബം ഉയൎന്നുവരുന്നു. അങ്ങു് ആ മാവിൻ ശിഖരത്തിലിരുന്നുകൊണ്ടു് ഒരു വാനമ്പാടി ശ്രുതിമീട്ടിത്തുടങ്ങി. പ്രകൃതിയുടെ ശാന്തിയും പ്രസന്നതയുമോൎത്തു് ഞാൻ തെല്ലൊന്നു നിന്നുപോയി.

ഞാൻ തിരിച്ചു് ഗേററിലേക്കു നടന്നു. കതകിൽ ചില ശബ്ദങ്ങളുണ്ടാക്കിത്തിരിച്ചുവന്നു് ഒന്നു ചുമച്ചു് എൻെറ മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ദീപം കുറച്ചുവച്ചിരുന്ന വിളക്കിൻെറ തിരിയുയൎത്തി.

അന്നാദ്യമായി രോഹിണിയോടു സംസാരിക്കണമെന്നു് ഞാൻ തീൎച്ചയാക്കി. കസേരയിലേക്കു ചാഞ്ഞു് അന്നത്തെ വൎത്തമാനപ്പത്രമെടുത്തു നിവൎത്തു വായിക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചു.

രോഹിണി കതകുതുറന്നു് വെളിയിൽവന്നു; സിനിമാ കഴിഞ്ഞു് എല്ലാവരും വന്നിരിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചായിരിക്കും. എന്നാൽ ആരെയും കാണാഞ്ഞതിനാലും എൻെറ മുറിയിൽ വെളിച്ചമുണ്ടായിരുന്നതിനാലും അവൾ മുറിക്കു

സമീപത്തേക്കു വന്നു. എന്തോ എനിക്കൊരു പരിഭ്രമം തോന്നാതിരുന്നില്ല. ഒരസഹനീയതയും!

"അവരാരും വന്നിട്ടില്ല! തലവേദന തോന്നിയതു കൊണ്ടു് ഞാനിങ്ങുപോന്നു."—ഞാൻ പത്രത്തിനോടെ ന്നപോലെ സംസാരിച്ചു. രോഹിണി മറുപടിയൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. എങ്കിലും എനിക്കവളോടൊന്നു സംസാരി ക്കണം!

"അമ്മയ്ക്കു സുഖംതന്നെയോ?"—ഞാൻ വീണ്ടും കുശലപ്രശ്നത്തിനു ശ്രമിച്ചു.

"അതേ!"—അവൾ മറുപടി പറഞ്ഞു. ഇനിയും എന്തു ചോദിക്കണം സംഭാഷണംനീട്ടാൻ!

"നിങ്ങൾ പത്രമൊന്നും വായിക്കാറില്ലെന്നു തോന്നു ന്നു."—ഞാൻ പറഞ്ഞു. അല്പമൊരു വിറയൽ എൻെറ സംഭാഷണത്തിലുണ്ടായിരുന്നതു് അവൾ അറിഞ്ഞിരിക്കു കയില്ല.

"ഇല്ല. എനിക്കതിൽ രസമില്ല!"—എന്നു് അ വൾ മറുപടി പറഞ്ഞു.

"നോവലും ചെറുകഥകളുമൊക്കെ ഇഷ്ടമാണോ"— എൻെറ സംഭാഷണത്തിൻെറ വലിച്ചുനീട്ടൽ വല്ല സംശ യങ്ങളും അവൾക്കുണ്ടാക്കിയോ എന്തോ!

"ഇല്ല! ഞാനൊന്നും വായിക്കാറില്ല. ഇങ്ങനെ അങ്ങു കഴിഞ്ഞുപോകണമെന്നേ ആഗ്രഹമുള്ളു."—അവ ളുടെ ഇടുങ്ങിയ, അടിച്ചമർത്തുവാൻ ശ്രമിച്ച ഒരു ദീർഘ നിശ്വാസം ഞാൻ കേട്ടു. അല്പനേരം നിശ്ശബ്ദമായി ഞാനിരുന്നു.

"എനിക്കൊരു സംഗതി ചോദിച്ചാൽകൊള്ളാമെ ന്നുണ്ടു്"—ഞാൻ അറിയാതെ വാക്കുകൾ എൻെറ മാന സികവ്യാപാരങ്ങൾക്കു് രൂപംകൊടുത്തു. മങ്ങിയ വെളി

ച്ചത്തിൽ അവളുടെ മുഖത്തു് ആശ്ചര്യം തെളിഞ്ഞുമാഞ്ഞ തു് കാണുവാൻ എനിക്കു സാധിച്ചു. വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന പത്രംമടക്കി മേശമേൽ വച്ചിട്ടു് ചാരുകസേരയിൽ ഞാൻ നിവൎന്നിരുന്നു.

"ഞാൻ ഒരു സഹോദരബുദ്ധ്യാ ചോദിക്കുന്നതാണു്. നിങ്ങൾ എപ്പോഴും വിഷാദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതെന്താണു്?"—അവളൊന്നും മിണ്ടിയില്ല. കണ്ണുകളിൽ ബാഷ്പബിന്ദുക്കൾ നിറഞ്ഞിരിക്കണം; മുഖംതിരിച്ചു് കൈകൊണ്ടു് കണ്ണുതുടയ്ക്കുന്നതു ഞാൻ കണ്ടു.

"ഇതാരുമറികയില്ല! അതു പറയണം."—ഞാനാവൎത്തിച്ചു.

"അതു പറയാതിരിക്കുന്നതാണു ഭംഗി"—അവൾ പറഞ്ഞു.

"എങ്കിലും ഒരു സഹോദരനോടു പറയുന്നതുകൊണ്ടു് പിശകൊന്നുമുണ്ടാകുവാനില്ല."—

അല്പനേരം നിശ്ശബ്ദതയായിരുന്നു. ആൎക്കും ഒന്നും തോന്നിയില്ല.

"ഞാൻ പറയാം!"—രോഹിണി സമ്മതിച്ചു. "മധുരയിലെ ഒരു നെയ്ത്തുശാലയിൽ ഞാൻ ജോലിനോക്കി വരുകയായിരുന്നു. എന്റെ യുവത്വത്തിന്റെ പരിപൂൎണ്ണദശയിലാണു്. ഞാൻ ജോലിക്കു് അതിസമൎത്ഥയാണെന്നെല്ലാവരും സമ്മതിച്ചു. എന്റെ കൂട്ടായി ആ നാട്ടിലെ ഒന്നുരണ്ടു സ്ത്രീകളുമുണ്ടായിരുന്നു. അങ്ങിനെ ഞങ്ങൾ സുഖമായി കഴിഞ്ഞുവന്നു.

"ഒരുദിവസം ആ മില്ലിൽതന്നെ ജോലിയുള്ള ഒരു യുവാവുമായി പരിചയപ്പെടേണ്ടിവന്നു. അവിടത്തെ ആഫീസിലെ ഒരുയൎന്ന ഉദ്യോഗസ്ഥനായിരുന്നു അദ്ദേഹം. യാദൃച്ഛികമായുണ്ടായ പരിചയപ്പെടൽ മററനവധി സമാ

ഗമങ്ങളുടെ സന്ദർശിയായിരുന്നു. ഞങ്ങൾ പലതും സംസാരിക്കാറുണ്ടു്. ആ അവസരങ്ങളിൽ വെറും പരിചയത്തിൽ നിന്നുയർന്ന ഒരു കൂട്ടുകെട്ടിലായി ഞങ്ങൾ. അകൃത്രിമപ്രേമരസംതുളുമ്പുന്ന ഒരു ഹൃദയം ആ യുവാവു് എനിക്കു കാഴ്ചവച്ചു. വിവാഹബന്ധത്തിലേപ്പെട്ടു ജീവിക്കുവാൻ, ആനന്ദിച്ചുകഴിയുവാൻ അയാൾ എന്നെ പ്രേരിപ്പിച്ചു.

"സ്ത്രീസമുദായത്തെ അസ്വാതന്ത്ര്യകളായി വലിച്ചുകെട്ടുന്നതിനുള്ള ഒരുപായമായിട്ടാണു് ഞാൻ വിവാഹബന്ധത്തെ അന്നു ഗണക്കാക്കുക. ഞാൻ ഒരിക്കലും ഒരാളുടെ ഭാര്യയാകുന്നതല്ലെന്നു് ശ്രീകൃഷ്ണസ്വാമിയെ സാക്ഷിയാക്കി അദ്ദേഹത്തോടു തീർത്തുപറഞ്ഞു. ഞങ്ങൾ വേർപിരിഞ്ഞു.

"ഭാവിയുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവിതം ഞാനുലച്ചുതള്ളി. ഞങ്ങൾതമ്മിൽ പിന്നെക്കണ്ടിട്ടില്ല. അടുത്തയാഴ്ചയിൽ അദ്ദേഹം ഉദ്യോഗം രാജിവച്ചു ഞാൻനിമിത്തം അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുടുംബം നിലംപതിച്ചു. ഇന്നു് അതു് നിത്യദാരിദ്ര്യത്തിൽ കഴിയുകയാണു്.

"എന്റെ സ്നേഹിതകളെല്ലാം വിവാഹിതകളായി. അവർ ജീവിതസുഖത്തെ—കുടുംബജീവിതത്തെ—പ്പറ്റി പലതും എന്നോടുപറഞ്ഞു എന്റെ ജീവിതം ശൂന്യമാണെന്നു എനിക്കുതോന്നി എന്റെ ചിന്താഗതിമാറി. ഞാനദ്ദേഹത്തെ ഓൎമ്മിച്ചു. എന്റെ അപരാധം എനിക്കു മനസ്സിലായി. എന്റെ മാതൃത്വം...! ഞാൻ നീറിനീറി ഇങ്ങനെ രണ്ടുമൂന്നുകൊല്ലമായി ജീവിക്കുകയാണു്.

"എനിക്കും ഒരു ഭാര്യയാകണം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യയാകണം. അദ്ദേഹമിന്നെവിടെ?...ഞാനിങ്ങനെ ജീവിക്കുകയാണു്. നീറുന്നഹൃദയത്തിന്റെ ബാഹ്യപ്രകടനം

കണ്ണുനീരും നെടുവീപ്പുമാണ്. ഏതൊരുദേവനെ സാക്ഷി നിറുത്തി ഞാൻ അവിവാഹിതയായിക്കഴിയുമെന്നു പ്രതിജ്ഞചെയ്തോ ആ ദേവൻെറ സന്നിധിയിലാണെൻെറ ഹൃദയവ്യഥ സമപ്പിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അവിടെയാണു ഞാനീകണ്ണുനീർ വഷിക്കുന്നതു്. ഇതാണ്......ഇതാണ് ആ കാരണം"—അവർ പറഞ്ഞുനിറുത്തി. അങ്ങിനെ ഞാനാരഹസ്യം അറിഞ്ഞു.

ഞാൻ ചാരുകസേരയിലേക്കു ചാഞ്ഞിരുന്നു. രോഹിണി അവളുടെ മുറിയിലേക്കു നടന്നു. കസേരയിൽ കിടന്നു് ഞാൻ തെല്ലൊന്നുറങ്ങി. റോഡിൽ ചില സംസാരങ്ങൾ കേട്ടാണുണന്നതു്. അതു് കോമളത്തിൻെറയുംമററും ശബ്ദമായിരുന്നു. ഞാൻ ഗേററിലേക്കു .നടന്നു. ഗേററുതുറന്നു. കോമളം എൻെറ കയ്യിൽതൂങ്ങിക്കൊണ്ടു ചിരിച്ചുകൊണ്ടു പറയുകയാണ്.

"കൊള്ളാം! നല്ലയാളാ! തലവേദനയാണെന്നും പറഞ്ഞു് ഇങ്ങുപോന്നതു് അക്കനോടിരുന്നു സംസാരിക്കാനല്ലേ്യാ?"- ഞാൻ ആ കുസൃതിക്കുട്ടക്കയുടെ വാപൊത്തി.

മാതൃഹൃദയം

ഒരു സായാഹ്നത്തിൽ നാരകീയമായ കാരാഗ്രഹ കവാടങ്ങൾ തുറക്കപ്പെട്ടു. നിറം മാഞ്ഞ സിൽക്കുകൊണ്ടുള്ള വേഷം, വ്യായാമമില്ലാതെ തടിച്ചുകൊഴുത്തു മഞ്ഞളിച്ച മാംസളമായ ശരീരം, പ്രസന്നരഹിതമായ വദനം, അലങ്കോലപ്പെട്ട് കാററിലാടുന്ന കേശം,—അങ്ങിനെ ഒരു സ്ത്രീരൂപം വിശാലമായ ലോകത്തിലേക്ക് കാൽവച്ചിറങ്ങി. അവൾ സ്വതന്ത്രയാണ്.

ആറുകൊല്ലംമുമ്പ് അവളുടെ പൈതലിനെ വധിച്ചു എന്ന കുററംചുമത്തി അവളെ തടങ്കലിൽ വച്ചതാണ്. കാരാഗൃഹജീവിതത്തിൽ ചില്ലറജോലിചെയ്തുണ്ടാക്കിയ അല്പസംഖ്യ അവൾക്ക് ധനമായിട്ടുണ്ട്. ജയിലിൽനിന്നു വിട്ടുന്നദിവസംതന്നെ ആ ദേശംവിട്ടുകൊള്ളണമെന്ന് അവൾക്ക് കശ്ശനമായ ആജ്ഞയുമുണ്ട്. അവിടെനിന്നും മററുസ്ഥലങ്ങളിലേക്കുള്ള അവസാന വണ്ടിപോലും പോയിക്കഴിഞ്ഞു.

സ്വതന്ത്രയാണെങ്കിലും നിരാശ്രയയായ അവൾ അടുത്തുള്ള സത്രത്തിലേക്കു തിരിച്ചു. അതിൻെറ കവാടത്തിലെത്തി തൊണ്ടയിടറിവിളിച്ചു. അവൾ വിറച്ചുകൊണ്ട് അഭയം ആവശ്യപ്പെട്ടു. "പഞ്ജരവിമുക്തയായ ഒരു പക്ഷിക്ക്" അവിടെ അനുവാദം നിഷേധിക്കപ്പെട്ടു. അടുത്ത ഗ്രാമത്തിലുള്ള ഒരുസങ്കേതത്തിലേക്ക് അവൾക്ക് വഴി അവർ പറഞ്ഞുകൊടുത്തു.

അവറം നടക്കുകയാണ്. വിശാലാന്തരീക്ഷത്തേയും ചിറകടിച്ച് കൂട്ടുകേറുന്ന പക്ഷികളെയും നോക്കി അവറം നടന്നു. അടുത്തു കണ്ട ഒരു വീട്ടിന്റെ ഗേററിൽ തട്ടി അവറം ശാന്തമായി വിളിച്ചു. കതകുതുറന്നു ഒരാറം അവളെ രൂക്ഷമായി നോക്കി. ആളിനെ കണ്ടതോടെ കാര്യം ഗ്രഹിച്ച അയാറം, ദീർഘമായി ശ്വസിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന അവളോടു പറഞ്ഞു. "ഇവിടെ സ്ഥലമില്ല. പോ!" കതകടഞ്ഞു അകത്തു് അയാളുടെ കാലൊച്ച ക്രമത്തിൽ നിലച്ചതോടെ അവറം റോഡിലേക്കു കയറി.

സ്വദേശമായ ഗ്രാമത്തിലേക്ക് കാൽനടയായി പോവുകയല്ലാതെ മററുമാർഗ്ഗമൊന്നും അവറം കണ്ടില്ല. അവറം നടന്നു.

അന്ധകാരം വിശ്വമെങ്ങും പരന്നുതുടങ്ങി. പൊടി നിറഞ്ഞ വഴി നീണ്ടുവളഞ്ഞു അവളുടെ മുമ്പിൽ ഇരുവശങ്ങളിലും ആൾപ്പാർപ്പില്ലാത്ത ശൂന്യസ്ഥലങ്ങറം. അപ്പുഴപ്പോറം കാററു വന്മരങ്ങളുടെ ശിഖരങ്ങളിൽകൂടി കുഴലൂതിപായുന്നുണ്ടു്. വൃക്ഷങ്ങളിൽനിന്നു ഉണങ്ങിവീഴുന്ന ഇലകറം അവളുടെ ശരീരത്തു വീണുകൊണ്ടിരുന്നു.

ആരുകൊല്ലത്തെ സ്വസ്ഥതയ്ക്കുശേഷം ആദ്യമായിട്ടാണു് അവറം നടക്കുന്നതു്. കാലുകറം മരവിച്ചും മാംസപേശികറം സ്തംഭിച്ചും തുടങ്ങി. ഏകദേശം രണ്ടുമൈൽ നടന്നപ്പോഴേക്കു് അവറം ക്ഷീണിച്ചു. വഴിയരികിൽ കണ്ട ഒരു പാറ അവളുടെ താവളമായി വിശപ്പും ക്ഷീണവും കലശലായി. ഒന്നു മയങ്ങുവാൻ അവറം ആശിച്ചു. മരിച്ചുപോകുമെന്നഭയന്നു് അവറം ഉറങ്ങിയില്ല. എന്തൊക്കെയോ ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടു് അവറം അവിടെയിരുന്നു.

രാത്രിയുടെ ഏകാന്തമായ നിശ്ശബ്ദത അവൾക്കു ഭീകരമായിത്തോന്നി. നിർമ്മലമായ ഒരവ്യക്തസ്വരം അവളുടെ കണ്ണുകളിൽ പതിച്ചതുപോലെ അവൾക്കുതോന്നി. അവൾ ശ്രദ്ധിച്ചു. ഒരുമാതാവിന്റെ മനമലിഞ്ഞൊഴുകുന്ന താരാട്ടു്, അതാണു് അവളുടെ ശുഷ്കകണ്ണങ്ങൾക്കു് ധാരകോരിയതു്.

അവൾ ഏകാകിനിയല്ല ആ വിജനസ്ഥലത്തു് ആ താരാട്ടു് അവൾക്കു് മൃതസഞ്ജീവിനിയായി തോന്നി. അവൾ പലതുമോർത്തു. ഒരു മാതാവായിരുന്നകാലങ്ങൾ— ഒരു പിഞ്ചുപൈതലിനെ താലോലിച്ച സന്ദർഭങ്ങൾ— ഒരു നിർമ്മലവദനത്തിൽ ചുംബിച്ചനിമിഷങ്ങൾ—ഒരു പൈതലിന്റെ പുഞ്ചിരിയിൽ ലയിച്ചിരുന്ന വിനാഴികകൾ—ചിന്തയിൽനിന്നവളുണർന്നു. ആ താരാട്ടു് അവളെ ഉണർത്തി. സ്തംഭിച്ച കാലുകൾ തിരുമ്മി ചൂടുവരുത്തി അവൾ എഴുന്നേററു. അവളെ തണുപ്പിക്കുന്ന നീരുറവയുടെ ഉത്ഭവസ്ഥാനംതേടി അവൾ നടന്നു.

മൂന്നുവഴികൾ സന്ധിക്കുന്ന ഒരു മുക്കു് ചെറുവൃക്ഷങ്ങളുടെ ശിഖരങ്ങളിൽക്കൂടി നുഴഞ്ഞുവന്ന ഒരു തിരിയുടെ പ്രകാശം അവളുടെ കണ്ണുകളിൽ പതിച്ചു. ചെളികൊണ്ടുണ്ടാക്കിയ ഒരു ചെറുകുടിൽ അതിന്റെ ജന്നലിൽക്കൂടിയാണു് ആ ദീപം അവൾ കണ്ടതു്. ആ കുടിലിനകത്തു് ആരോ സംസാരിക്കുന്നു. അവ്യക്തങ്ങളായ ശബ്ദങ്ങൾ, അവൾ അതു ശ്രദ്ധിച്ചു.

അവളുടെ ഹൃദയം വേഗം തുടിച്ചു. ആ അന്തരീക്ഷത്തിൽ അതു മാറെറാലികൊള്ളുന്നപോലെ തോന്നി. ആകാംക്ഷയോടെ കവാടത്തിൽ മുട്ടി.

ആകത്തേ ഗാനാലാപം നിലച്ചു. ആരോ നടക്കുന്ന ഒരു തോന്നൽ. സാക്ഷ, നീങ്ങി, വാതൽ തുറന്നു. ഒരു കൃഷീവലസ്ത്രീ അവളുടെമുമ്പിൽ കതകിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടു് പ്രത്യക്ഷയായി. അപരിചിതരായ ആരോ ആണു് മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്നതെന്നു മനസ്സിലായതോടെ ആ ഗ്രാമീണ ദീപമെടുത്തുയർത്തി ആഗതയെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. "നിങ്ങൾക്കെന്തുവേണം?"

"പട്ടണത്തിൽ നിന്നുള്ള ഒരുവഴിക്കാരിയാണു്. മുമ്പോട്ടുപോകുവാൻ തീരെശക്തിയില്ല. ഇവിടെ...,...... ഞാൻ പണംതരാം......!"

"വരണം"—ഗ്രാമീണവിളക്കുംകൊണ്ടു് വീട്ടിലേക്കു നടന്നു. വിളക്കുതാഴത്തു വച്ചിട്ടു് അവർ ആഗതയെ സൂക്ഷിച്ചു പ്രഭാശൂന്യമായവിളക്കിന്റെ തണുത്തവെളിച്ചത്തിൽ ആളുമനസ്സിലാക്കിയ ഗ്രാമീണ ആശ്ചര്യകരമായി പറഞ്ഞു. "അല്ല! നിങ്ങൾ......?" അവൾ അത്രോക്തിയിൽവിരമിച്ചെങ്കിലും മുഖലക്ഷണം അതുപൂരിപ്പിച്ചു.

"അതേ! അതു ശരിയാണു്. സ്വതന്ത്രയായ ഒരു ജയിൽപുള്ളിയാണു്. കമലം എന്നാണെൻറപേരു്."

"...ആ സത്രത്തിൽ?......"

"അവരെന്നെ പ്രവേശിപ്പിച്ചില്ല—" കമലം തലകുനിച്ചു് മറുപടിപറഞ്ഞു. "ഞാൻ...നോക്കു...ജയിലിൽ നി...ന്നു്..."—കമലം അതു പൂർത്തിയാക്കിയില്ലെങ്കിലും ഗ്രാമീണസ്ത്രീക്കു കാര്യം മനസ്സിലായി.

"സാരമില്ല"—അവർവെളിയിലേക്കു നോക്കിക്കൊണ്ടുപറഞ്ഞു. "കുററിരുട്ടത്തു നിങ്ങളെവിടെപ്പോകാനാ? ഇവിടെ ഉള്ളതിൽപങ്കു്...!"

"ഓ! അതുമതി...!" കമലം ഇടക്കുകയറിപ്പറഞ്ഞു. ഗ്രാമീണ അവിടെനിന്നും മുറിക്കുള്ളിലേക്കുപോയി. ഒരു

പായുമായി അവൾ തിരിച്ചുവന്നു. കമലത്തിന്ന കിടക്കാനുള്ള സ്ഥാനം കാണിച്ചുകൊടുത്തു.

"തനിച്ചാണോ താമസം?"—കമലം കുശലപ്രശ്നം ചെയ്തു.

"എൻെറ: റകുഞ്ഞുമാത്രമേ എനിക്ക കൂട്ടുള്ളു."—ഗ്രാമീണ മുഖം തിരിച്ചുകളഞ്ഞു.

"ഭത്താവു്?"...

"മരിച്ചുപോയി. രണ്ടുകൊല്ലംമുമ്പു്"—ഗ്രാമീണയ്ക്കു സംഭാഷണം നീട്ടണമെന്നു് ആഗ്രഹമില്ല. അവർ ദീപം കയ്യിലെടുത്തു. കമലം പായ് നിവത്തു. അടുത്തമുറിയിൽ "അമ്മേ"—എന്നു് ഒരു പൈതൽവിളിച്ചു ഗ്രാമീണ വിളക്കുമായി അകത്തേക്കുപോയി കമലം വീണ്ടും അന്ധകാരത്തിലായി. അവൾ കിടന്നു.

അടുത്തമുറിയിലെത്തിയമാതാവു് പൈതലിനോടു് എന്തെല്ലാമോ സംസാരിച്ചുതുടങ്ങി. അതിഥിയുടെവരവോടെ ആ കുസൃതിക്കുട്ടക്കളെന്നു മാതാവു് എന്തെല്ലാം പറഞ്ഞിട്ടും പാടിയിട്ടും അവൻ ഉറങ്ങുന്നില്ല. കമലം അതെല്ലാം ശ്രദ്ധിച്ചുകൊണ്ടു കിടക്കുകയാണു്. കുട്ടിയുടെ ചോദ്യങ്ങൾ മാതാവിൻെറമറുപടികൾ. അതങ്ങിനെതുടരുന്നു. കമലത്തിൻെറ നിദ്ര നശിച്ചു. അതിലും ശ്രേഷ്ഠമായ ഒന്നു് അവളുടെഹൃദയത്തിൽ സ്ഥാനംപിടിച്ചു. അവൾ ഇടക്കിടെ ദീർഘമായിനിശ്വസിച്ചു. "എൻെറ കുഞ്ഞുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ......"

അടുത്തമുറിയിലെ പൈങ്കിളികൊഞ്ചൽ അവളുടെ ഹൃദയത്തെ മഥിച്ചു. എന്തോ മധുരവും, മൃദുലവും മനോഹരവുമായ ഒരു വികാരം അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ ഉദിച്ചുയന്നു. ക്ഷതമേററ ആ മാതൃഹൃദയം കണ്ണുനീരിൽ ശാന്തി തേടി.

"ഇങ്ങുവാമോനെ!" അകത്തു മാതാവു് പറയുകയാണു്. "നീയുറങ്ങു് നല്ലകുഞ്ഞുങ്ങൾ അമ്മപറയുന്നതുപോലെ കേല്ക്കും! ഇപ്പഴുറങ്ങിയാൽ നാളെനിന്നെ ചന്തയിലെല്ലാംകൊണ്ടുപോം!"

"ചന്തയിലെന്തുവാമ്മേ നാളെ! കളിപ്പാട്ടം വാങ്ങിച്ചുതരാമോ?" ഒരു കിളിക്കൊഞ്ചൽ!

"തരാം! തങ്കം! വാ! നാളെ ദൈവംനിനക്കു കളിപ്പാട്ടമൊക്കെക്കൊണ്ടുത്തരും"

"ദൈവമിങ്ങനെത്ര കളിപ്പിച്ചമ്മേ? നാളെതീർച്ചയായും കൊണ്ടുത്തരുമോ"

"തരും തങ്കം. വന്നുറങ്ങു്"

"ദൈവം ഇവിടെ കൊണ്ടുത്തരുമോമ്മേ?"

"ഇല്ല. ചന്തയിൽചെന്നൊട്ടത്തോണ്ടുവരണം?"

"അതെന്താമ്മെ ഇങ്ങുകൊണ്ടുത്തരാത്തെ?"

"നമ്മള പാവങ്ങളല്ല്യോ. പിന്നെ നമ്മള ദൂരേമല്ല്യോ താമസിക്കുന്നെ"

"അപ്പ വല്ല്യകുഞ്ഞുങ്ങക്കെ വീട്ടിക്കൊണ്ടെക്കൊടുക്കുവോ? അതെന്താമ്മേ?"

"അങ്ങനാ! വാതങ്കം ഉറങ്ങു്. ഇന്നുറങ്ങിയാ നാളെ കളിപ്പാട്ടമൊക്കെ ഇവിടെക്കൊണ്ടുരും."

"എന്നാഞാനുറങ്ങാം. തീർച്ചയായുംകൊണ്ടുത്തരുമേ"—ആ കിളിക്കൊഞ്ചൽഅങ്ങിനെനിലച്ചു. നിശബ്ദത. പൈതൽഉറങ്ങി.

കമലത്തിനുറക്കം വന്നില്ല. അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ ഒരു വികാരംകിടന്നു വിങ്ങുകയാണു്, സമാശ്വാസത്തിനുള്ള ഒരു വെമ്പൽ, അവൾ പൂർവ്വകാലചരിത്രങ്ങൾ ഒന്നൊന്നായിസ്മരിച്ചു:—ആ പ്രണയകഥ; കാമുകന്റെ മധു

വൊഴുകുന്ന മധുരോക്തികൾ; അന്നു് അവർ കണ്ടിരുന്ന പൊൻകിനാവുകൾ; ഒരു സമാഗമത്തിൽ അവൾ കാമുകനെ അറിയിച്ച ആ രഹസ്യം; അയാളുടെ ഞെട്ടൽ; അവരുടെ ഭിന്നിപ്പു്; സമുദായം അവളുടെ ജീവിതത്തെപ്പററി ചെയ്ത വിധി; ഒരു ഉഷപ്പിനു് അവൾ സഹിച്ച വേദന ഒരു പിഞ്ചുപൈതലിൻെറ കരച്ചിൽ; അതിൻെറ മരണം; കൊലപാതകിയായി അവൾ വിലങ്ങണിഞ്ഞ രംഗം; കച്ചേരിയിൽ അവൾചെയ്ത പ്രസ്താവന:—"ഞാൻ ഒരേ ഒരു പുരുഷനെ സ്നേഹിച്ചു. അയാളാണാശിശുവിൻെറ കാരണഭൂതൻ. അതു തലയുയർത്തി സമ്മതിക്കുവാൻ അയാൾക്കു ധൈര്യമില്ലെങ്കിൽ അതു നശിക്കുന്നതു് അയാൾ കാണണം. അതിലെങ്കിലും അയാളുടെ ഹൃദയമലിയുമോയെന്നറിയണം. നിഷ്കളങ്കയായ എന്നെ വഞ്ചിച്ച ആ പുരുഷനോടുള്ള എൻെറ പ്രതികാരമാണതു്." ആറു കൊല്ലം ഇരുമ്പഴികൾക്കുള്ളിൽ കിടന്നനുഭവിച്ച യാതന; അങ്ങിനെ ഓരോ ചിത്രങ്ങൾ അവളുടെ ഹൃദയചക്ഷുസ്സിനമുമ്പിൽക്കൂടി ചലനചിത്രരംഗങ്ങൾപോലെ തെളിഞ്ഞു മങ്ങി. ഏങ്ങലടിച്ചവൾ കരഞ്ഞു. അവളുടെ നെടുവീർപ്പുകൾ പുറത്തുകേൾക്കാതിരിക്കാൻ കമഴ്ന്നുകിടന്നു് കയ്യിൽ മുഖംചേർത്തു് അവൾ വിങ്ങിവിങ്ങിക്കരഞ്ഞു. അവളുടെ ഹൃദയത്തിൻെറ അസ്വാസ്ഥ്യത അനുനിമിഷം വർദ്ധിച്ചു. വെളുത്തപക്ഷത്തെ ചന്ദ്രൻെറനേക്കു കടൽത്തിരയടിച്ചുപൊങ്ങുന്നതുപോലെ ഗ്രാമീണശിശുവിൻെറ സംഭാഷണം അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ കോളിളക്കമുണ്ടാക്കി.

ആ മൺകുടിൽ നിദ്രയിൽ ലയിച്ചിരിക്കുകയാണു്. കമലം കതകുതുറന്നു് വെളിയിലിറങ്ങി.

കിഴക്കൻകുന്നുകൾക്കപ്പുറത്ത് ആകാശം തെല്ലൊന്നു തെളിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അങ്ങിങ്ങായി ആകാശത്തൊത്തുങ്ങിക്കൂടിയിരിക്കുന്ന മേഘശകലങ്ങൾ ചെഞ്ചായമണിയുന്നതേയുള്ളു. വൃക്ഷദലങ്ങളിൽനിന്നു് മഞ്ഞുതുള്ളികൾ പൊഴിയുന്നുണ്ടു്. കാട്ടുപൂക്കൾ ഇതളുവിടർത്തി പ്രഭാതാഗമം ഒളിഞ്ഞുനോക്കിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. നിശ്ചലമായി നിശ്ശബ്ദമായി എന്തോ പ്രതീക്ഷിച്ചു് പ്രകൃതി അക്ഷമയോടെ നിലകൊള്ളുന്നു.

ഇതൊന്നുമറിയാതെ കമലം അതിവേഗം നടക്കുകയാണു്.

അവൾ ചന്തസ്ഥലത്തെത്തി. ആളുകളാരും ഉണർന്നിട്ടില്ല. കടകളൊന്നും തുറന്നിട്ടില്ല. ഓരോതെരുവിലും അവളലഞ്ഞു നടന്നു. ഒരു കട തുറന്നിരിക്കുന്നു. അവൾ അവിടേയ്ക്കതിവേഗം പാഞ്ഞു. അവിടെയുണ്ടായിരുന്ന കളിപ്പാട്ടങ്ങളെല്ലാം അവൾ വാങ്ങി. ഒന്നിച്ചൊരു കെട്ടാക്കി നെഞ്ചോടു ചേർത്തുപിടിച്ചുകൊണ്ടു് അവൾ തിരിഞ്ഞു, ഒന്നുരണ്ടടി നടന്നു.

"അവിടെ നില്ക്കു്!"—ഒരാജ്ഞ അവളെ സ്തംഭിപ്പിച്ചു.

"ഇവിടെങ്ങും കണ്ടുപോകരുതെന്നല്ലായിരുന്നോ ആജ്ഞ"—അതൊരു പോലീസുകാരന്റെ ശബ്ദമായിരുന്നു. അവൾ ആ ഭീമകായനെ അടിമുടി ഒന്നു നോക്കി. അവൾക്കു് വിശദീകരിക്കുവാനുണ്ടു്. പക്ഷെ അവളുടെ വികാരങ്ങൾ പ്രകാശിപ്പിക്കാൻ വാക്കുകിട്ടിയില്ല.

"ഉം! കേറു്."—അവളുടെകയ്യുപിടിച്ചുവലിച്ചുകൊണ്ടു് പോലീസുകാരൻ അടുത്തുകിടന്നിരുന്ന വണ്ടി ചൂണ്ടി

ക്കാണിച്ചു. അവറം അനങ്ങാതെ, ഒരക്ഷമരിയാടാതെ വണ്ടിയിൽ കയറി.

ഉലഞ്ഞും കുലുങ്ങിയും കമലം വണ്ടിയിൽ നില്ക്കുകയാണു്. അവളുടെ കണ്ണുനിറഞ്ഞുനിന്നിരുന്നു.

പോകുന്നവഴിയെല്ലാം അവറം സൂക്ഷിച്ചു. കളിപ്പാട്ടങ്ങറം നെഞ്ചിൽ ചേർത്തുപിടിച്ചുകൊണ്ടു് അവറം നില്ക്കുകയാണു്. വണ്ടി അവറംക്കഭയമരുളിയ കുടിലിന്നസമീപമെത്തി. അവറം താണുവീണപേക്ഷിച്ചു. ഒരു നിമിഷം അയാറം അവറംക്കനുവദിച്ചു, അവറം വീട്ടിൻെറ വാതലിൽ തട്ടിവിളിച്ചു. പോലീസുകാരൻ അവളുടെ പുറകിലുണ്ടു്.

ഗ്രാമീണ കതകുതുറന്നു. പോലീസുകാരനെ കണ്ടപ്പോറം അവറം ഞെട്ടി.

"അമ്മോ! ആ കുഞ്ഞുണൎന്നോ?"

"ഇല്ല! ഉം?"—അവറം ചോദിച്ചു.

"ദേ! ഈ കളിപ്പാട്ടങ്ങറം അവൻെറ കിടക്കയിൽ വച്ചേക്കുക. അവനുകൊടുക്കാൻ ഞാൻ വാങ്ങിയതാ! അവനിതുകണ്ടു ചോദിച്ചാൽ പറയണം ദൈവം കൊണ്ടുവച്ചതാണെന്നു്, ആ തങ്കക്കുടം ഇതുകണ്ടാനന്ദിക്കും!... ഞാനിതുവാങ്ങാൻ ചന്തയിലേക്കുപോയതാണു്. എനിക്കാപ്രദേശം നിഷേധിക്കപ്പെട്ടതായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു് അവർ എന്നെ വീണ്ടും ജയിലിലേക്കു കൊണ്ടുപോകയാണു്. ആ കുഞ്ഞിനോടു് ഇനിയും കഥകറം പറയണേ! അവൻ ചിരിക്കും."

ഗ്രാമീണ ഒന്നുമുച്ചരിച്ചില്ല. അവരുടെ കണ്ണുനിറഞ്ഞു.

"ഈ കളിപ്പാട്ടങ്ങൾ അവിടെ വച്ചിട്ട് അവന്റെ പിഞ്ചുകൈകൾ പതുക്കെ എടുത്ത് അതിൽ വെച്ചേക്കുക. ഉണന്ന് ആ കുസൃതിക്കുട്ടൻ ഇതു കാണുമ്പോൾ തുള്ളിച്ചാടിച്ചിരിക്കും" കമലം പറഞ്ഞു നിറുത്തി.

ഗ്രാമീണസ്ത്രീയുടെ കണ്ണുകളിൽ നിന്ന് അശ്രുബിന്ദുക്കൾ വീണുകൊണ്ടിരുന്നു. കണ്ണിൽ മൂടൽമഞ്ഞു വ്യാപിച്ചതുപോലെതോന്നിയതു് തുടച്ചുകൊണ്ട് നിന്നിരുന്ന പോലീസുകാരനോട്ട തിരിഞ്ഞു് മുഖമുയർത്തി കമലം പറഞ്ഞു: "ഇതാ! ഇപ്പോൾ ഞാൻ തയ്യാറായി. നമുക്കു പോകാം!"

പരിവൎത്തനം

എന്നും സായംസന്ധ്യയ്ക്കു് അസ്ഥിക്കല്ലിൽ തിരി കൊളുത്തുന്നതു് അവളുടെ പെൺകിടാവാണു്. അതു കൊളുത്തുവാൻ ആ കുട്ടിക്കു് അത്യന്തം ഉത്സാഹമാണു്. അന്തിക്കു സ്നാനംകഴിഞ്ഞു് ശുഭ്രമായ തോൎത്തുമുടുത്തു് കിഴക്കേമുററത്തെ പ്ലാവിൻചുവട്ടിലേക്കു് മന്ദഗമനംചെയ്യുന്ന പൈതലിനെ നോക്കി വിലാസിനി മുററത്തു നിറകണ്ണോടെ നില്ക്കാറുണ്ടു്. ആ കണ്ണുകളിൽനിന്നടൎന്നു വീഴുന്ന ബാഷ്പബിന്ദുക്കൾ മുററത്തെ തരിമണലിൽ ആരുമറിയാതെ ലയിക്കാറുണ്ടു്. തിരികൊളുത്തുവാൻ പൈതലും കണ്ണുനീരുപൊഴിക്കുവാൻ മാതാവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മരണശേഷം മറന്നിട്ടില്ല. തിരികൊളുത്തി തിരിച്ചുവന്നു് ആ കുട്ടി പലപ്പോഴും മാതാവിനോടു ചോദിക്കും; "എന്തിനാമ്മേ ആ കല്ലിലെന്നുമീ തിരി കൊളുത്തുണെ!—" എന്നു്. ആ മാതൃഹൃദയം വല്ലാതെ തുടിക്കും. കുട്ടി ചോദ്യം വിടുകയില്ല. "എന്നും കൊളുത്തണം കുഞ്ഞേ! അവിടെ ഉമ്പോററിവരും"— വിലാസിനി കുട്ടിയെ സമാധാനിപ്പിക്കും. അജ്ഞാതയസ്സുതികയാത്ത പെൺകുഞ്ഞു് അവളെന്തറിഞ്ഞു. ഉമ്പോററിയുടെ കാൎയ്യമറിഞ്ഞതിനു ശേഷം അവൾക്കെല്ലാം ഭയമായി. എങ്കിലും ആ കൃത്യം അവൾ മുടക്കിയില്ല.

വിലാസിനിയുടെ ഭൎത്താവു മരിച്ചിട്ടു് മുററത്തെമാവു് മൂന്നുവട്ടം മാമ്പഴംപൊഴിച്ചു. അവൾ വീടുവിട്ടു് പുറത്തിറങ്ങാറില്ല മുമ്പു് മുടങ്ങാതെ പോകാറുള്ള ക്ഷേത്രത്തിലെ പോക്കുപോലും അവൾ നിറുത്തി. ആഡംബരം

അവൾ വെറുത്തു. ശുഭ്രവസ്ത്രങ്ങൾ മാത്രമേ അവൾ അണിയാറുള്ളൂ. അന്ന് ആവരണമണ്ഡപത്തിൽവച്ച് അദ്ദേഹം അവളുടെ കണ്ഠത്തിലർപ്പിച്ച താലിമാത്രമേ അവൾ അണിഞ്ഞിട്ടുള്ളൂ. അദ്ദേഹം അവളുടെ വിരലിലിട്ട അംഗുലീയം മാത്രമേ അണിവിരലിലാഭരണമുള്ളൂ. കണ്ണുനീർവാർക്കേണ്ട വിധവയാണവൾ അത്താങ്ങുപോയ പൂവല്ലി മണ്ണുപററിക്കിടക്കുകയാണ്.

ലീല അവളുടെ ഏകസന്താനമാണ്. അവൾക്കു രണ്ടുവയസ്സുള്ളപ്പോൾ അദ്ദേഹം മരിച്ചു. ലീലയുടെ ചോദ്യങ്ങളാണ് ആ മാതൃഹൃദയത്തിൽഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്ന ചിന്തകളെ ഉണർത്താറുള്ളത്. അവയാണ് കരൾനൊന്ത കണ്ണുനീരിന് സാധാരണകാരണമാകുന്നത്. ലീല അവളുടെ പിതാവിനെപ്പററി കഥയില്ലാതെ പലതും ചോദിക്കും. കണ്ഠമിടറി ചിലതിനെല്ലാം ആ മാതാവ് ഉത്തരംപറയും. അവളുടെ മുഖത്തെ ഭാവവ്യത്യാസം കണ്ട് ചോദ്യം നിറുത്തി. ലീല മാതാവിന്റെമടിയിൽ തലചായ്ക്കും ഇതു സാധാരണപതിവാണ്. നിലവിളക്കിന്റെ വെളിച്ചത്തിൽ മടിയിൽ ചാഞ്ഞുറങ്ങുന്ന പൈതലിന്റെ മുഖം ചുംബിച്ചിട്ട് ആ മാതാവു പറയാറുണ്ട് "അദ്ദേഹം ഇന്നുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ"—എന്ന്.

ആരുമറിയാതെ കണ്ണുനീരാരാധിച്ചുകൊണ്ടു കഴിയുന്ന ലക്ഷോപലക്ഷം ജനങ്ങളിലൊരുവൾമാത്രമാണവൾ. അവളുടെ ഭർത്താവ് അധികമൊന്നും സമ്പാദിച്ചിട്ടില്ല. ദാരിദ്രത്തിലകപ്പെടാതിരിക്കുന്നതിനുള്ളതുമാത്രമേ അവൾക്ക് അദ്ദേഹം കരുതിവച്ചിട്ടുള്ളൂ.

അദ്ദേഹം ആരാധിച്ചുവന്ന ബാലഗോപാലന്റെ ചിത്രം വില ... ചുവരിൽ തൂക്കി. ...

ന്നിരുന്ന സ്ഥാനത്തു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു ഫോട്ടോ അ വൾ പ്രതിഷ്ഠിച്ചു. അതിലാണു് അന്തിക്കു കുസുമമാല്യ ങ്ങൾ കാണാറുള്ളതു്. അതിന്മുമ്പിലാണു് അർച്ചനാപു ഷ്പങ്ങൾ അവളപ്പിക്കുന്നതു്. അവളതാണാധിക്കുന്നതു്. അവളുടെ ദൈവമാണതു്.

സായാഹ്നസമയം ലീല പടിവാതലിൽ ചെന്നുനി ല്ക്കുക സാധാരണമാണു്. പലരും അതുവഴി കടന്നുപോ കും. അയൽപിള്ളർ റോഡിൽ കളിക്കുന്നതും കശപിശ ഉണ്ടാക്കുന്നതും നോക്കി അവൾ രസിക്കും. ആ ഓമനക്കു ഞ്ഞിനെ വഴിപോക്കരിലാരും നോക്കാത്തവരില്ല. "മിടു ക്കിക്കുഞ്ഞു്"—എന്നു് പലരും അഭിപ്രായവും പറയും. അതുകേൾക്കുന്നതു് രസമാണു്. അവളുടെ തെളിഞ്ഞ പു ഞ്ചിരി അതിനെല്ലാം കൃതജ്ഞതനൽകും. അപ്പഴപ്പോൾ ഗൃഹജോലിയിൽ വ്യാപൃതയായിരിക്കുന്ന മാതൃസവിധമ ണഞ്ഞു് കഴിഞ്ഞ കഥകളെല്ലാം വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞിട്ട വൾ വീണ്ടും പടിക്കലേയ്ക്കു് ഓടും. ആ മാതാവു് ആന ന്ദിക്കുന്നതു് ആ കിളികൊഞ്ചൽ കേട്ടുമാത്രമാണു്. ഹൃദ യത്തിൽ തിങ്ങിനിൽക്കുന്ന ചില ചിന്തകൾ നെടുവീർപ്പു കളായി പുറത്തുപോകാറുമുണ്ടു്.

വഴിപോക്കരിൽ ഒരാൾ ലീലയെ കൂടുതൽ ഇഷ്ടപ്പെ ട്ടു. അവളെയൊന്നു ചിരിപ്പിച്ചേ അയാൾ അവിടം കടന്നു പോകൂ. മുടങ്ങാതെ അതുവഴി അയാൾ പോകാറുണ്ടു്. ഒരു ദിവസം അയാൾ ലീലയോടു പറഞ്ഞു് "രവിക്കുട്ടനോടു കുഞ്ഞിന്റെ പേരെന്തെന്നു പറയുമോ?" അവൾ പുഞ്ചി രിച്ചിട്ടു് കുണുങ്ങിമാറിനിന്നു. നാലഞ്ചുദിവസം അയാളു ചോദ്യംതന്നെ അവളോടാവത്തിച്ചു. അവൾ പേരുപറ ഞ്ഞിട്ടു് ഒരു ദിവസം ഓടിക്കളഞ്ഞു. അയാൾ ചിരിച്ചു

കൊണ്ടു് "മിട്ടുക്കീ"—എന്നുപറഞ്ഞു നടന്നുപോയി. അവർ വലിയ പരിചയക്കാരായി എന്നും തമ്മിൽ കാണും. ചിരിക്കും. കുശലംപറയും. പിരിഞ്ഞുപോകും.

"അമ്മോ! അമ്മോ!"—ലീലവിളിച്ചുകൊണ്ടു് വീട്ടിനുള്ളിലേക്കോടുകയാണു്. നിലവിളക്കു് തുടച്ചു വൃത്തിയാക്കിക്കൊണ്ടിരുന്ന മാതൃസമക്ഷം അവൾ അണച്ചു് ഓടിഎത്തി.

"എന്താകുഞ്ഞേ?"—വിലാസിനി ചോദിച്ചു.

"ദേ! ഇതുകണ്ടോ?"—അവൾ പകുതിയഴിഞ്ഞിരുന്ന ഒരു കടലാസ്സുപൊതി നിവർത്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു.

"എന്തായിതു്?"

"അമ്മനോക്കണം!"—മനോഹരമായ ഒരു പാവ കാണിച്ചുകൊണ്ടു് പെൺകുഞ്ഞു പുഞ്ചിരിച്ചു.

"ഇതെവിടുന്നു?"—മാതാവു് അത്ഭുതത്തോടു ചോദിച്ചു.

"ഞാൻപറയില്ലെ ആ രവിച്ചേട്ടനെ! ഇനിക്കിന്നുതന്നു"—ലീലതുള്ളിച്ചാടിക്കൊണ്ടു് മണിനാദംപോലെ ചിരിച്ചു.

"നീയെന്തിനായിതുവാങ്ങിച്ചേ?"—മാതാവിനു് അതു രസിച്ചില്ല.

"വേണ്ടാ വേണ്ടാന്നു ഞാൻപറഞ്ഞു. കുഞ്ഞിനു കളിക്കാനെന്നുപറഞ്ഞു് കയ്യിത്തന്നേച്ചു് രവിച്ചേട്ടൻ ഒരോട്ടം!" രവിയുടെ ഓട്ടം അവളഭിനയിച്ചുകാണിച്ചു. ആ മാതാവെന്തോ പറയുന്നതിനൊരുങ്ങി. അവൾക്കു വാക്കുകിട്ടിയില്ല.

രവി പലതും ലീലക്കുകളിക്കുവാൻ സമ്മാനിച്ചുവന്നു. അഴകുള്ളകളിപ്പാട്ടങ്ങളായിരുന്നു അതെല്ലാം. ലീലയ്ക്കു്

ആത്ര്യധികമാനന്ദം അവ ഉണ്ടാക്കി. പൈതലിനെ പടിക്കൽ കണ്ടില്ലെങ്കിൽ പടികടന്നു് രവി അവളെ അന്വേഷിക്കും. ലീലയെ അയാൾക്കു വലിയ ഇഷ്ടമാണു്. പൈതലിനെ ഓമനിക്കുന്ന ആ യുവാവു് അവിടെ വരുന്നതു് വിലാസിനി തടഞ്ഞുമില്ല. അങ്ങിനെ അയാളുടെ അവിടത്തെ പരിചയം വളൎന്നു.

മാസങ്ങൾ പലതും നീങ്ങി നീങ്ങി മാറി.

എല്ലാക്കൊല്ലങ്ങളേയുമപേക്ഷിച്ചു് ആ കൊല്ലം മഞ്ഞു് ക്രമാതീതമായിരുന്നു. നാടൊട്ടുക്കു് പനിയും പല രോഗങ്ങളുമായി. ലീലക്കും പനിപിടിച്ചു. വിലാസിനിക്കു വിഷമമായി. അവൾക്കൊരുമാരും താങ്ങില്ല. എന്നും വൈകിട്ടു് രവി അവിടെ വരാറുണ്ടു്. രോഗശയ്യയിലിരുന്നു് ലീലയെ ശുശ്രൂഷിക്കാറുണ്ടു്. പലതുംപറഞ്ഞു് പുഞ്ചിരിപ്പിക്കാറുണ്ടു്, മരുന്നുംമററും വാങ്ങിക്കൊടുക്കുന്നതു് അയാളാണു്. ഒരു സായാഹ്നത്തിൽ ലീലയുടെപനി ക്രമത്തിലധികം വൎദ്ധിച്ചു. രവി അവിടെചെല്ലുമ്പോൾ അവൾ പ്രജ്ഞയററു കിടക്കുകയാണു്. വിലാസിനി ആ ശയ്യക്കുസമീപമിരുന്നു വിങ്ങി വിങ്ങി കണ്ണുനീരൊഴുക്കുകയാണു്. ആ കാഴ്ച രവിയുടെ ഹൃദയത്തെ സ്പൎശിച്ചു. കുട്ടിയെനോക്കിയിട്ടു് അയാൾ വേഗം വെളിയിലിറങ്ങി. ആരുമാരും ഒന്നുമുരിയാടിയില്ല. ഡാക്ടരുമൊത്തു് രവി മുറിയിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതാണു് വിലാസിനി കണ്ണുനീരിൽക്കൂടി പിന്നിടുകണ്ടതു്. രോഗിക്കു മരുന്നുകൊടുത്തു. അഞ്ചാറുനിമിഷങ്ങൾക്കുള്ളിൽ ലീലയുണൎന്നു വീണ്ടും അവൾ ഉറങ്ങി. "ഇനിയും ഭയപ്പെടാനൊന്നുമില്ല—ഡാക്ടർ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് മുറിവിട്ടു പുറത്തിറങ്ങി. രവിയുമായി കുറെനേരം സംസാരിച്ചിട്ടു് ഡാക്ടർപോയി. കണ്ണുനീർത്തുടച്ചു്, കുഞ്ഞിനെ തലോടിക്കൊണ്ടും പുതപ്പും മററും ശരിക്കിട്ടുകൊണ്ടും

വിലാസിനി കിടക്കയിലിരിക്കുകയാണു് രവി വാതുക്കൽ അതുനോക്കിക്കൊണ്ടു കുറേനേരംനിന്നു.

കുട്ടി വീണ്ടുമുണൎന്നു അവളുടെ മുഖത്തു് ആശ്വാസമുണ്ടു്; മങ്ങിയപ്രസന്നതയുണ്ടു്. അടുത്തു് മേശയിലിരിക്കുന്ന നിലവിളക്കവൾകണ്ടു. അതിലെ തിരിനിന്നെരിയുന്നു. "അമ്മേ!" മാതാവു് തലചായിച്ചു് ശ്രദ്ധിച്ചു. "എന്തു തങ്കം? എന്താ?" വിലാസിനിചോദിച്ചു. "ആ അസ്ഥികല്ലിൽ തിരികത്തിച്ചോ" കുട്ടി ക്ഷീണിച്ചസ്വരത്തിൽ ചോദിച്ചു. "വച്ചു തങ്കം! നീയുറങ്ങു്!"—മതാവു് അവളെ സമാധാനിപ്പിച്ചു. രവി ആശ്വാസത്തോടെ കിടക്കയെ സമീപിച്ചു് ലീലയുടെ ശരീരം സ്പർശിച്ചു. അവൾ ചുവന്നകണ്ണുകളിൽക്കൂടി അയാളെനോക്കി. "രവിച്ചേട്ട,"—അവൾ കയ്യുയൎത്തി കുനിഞ്ഞുനിൽക്കുന്ന അയാളുടെ കണ്ഠത്തിൽ പിടിച്ചു. വിലാസിനി അവിടെനിന്നുമെഴുന്നേററു് കുട്ടിക്കു ബാർലിവെള്ളം തയ്യാറാക്കുവാൻ അടുക്കളയിലേക്കു നടന്നു.

അന്നു് രവിപോയില്ല. കാപ്പികുടിച്ചിട്ടു് വരാന്തയിൽ പായും നിവൎത്തുകിടന്നു. വിലാസിനി കുട്ടിയുമൊന്നിച്ചു് മുറിക്കുള്ളിലും.

ആഴ്ചകൾ രണ്ടുമൂന്നുകഴിഞ്ഞു ലീല വീണ്ടും മിടുക്കിയായി ചാടിക്കളിച്ചുതുടങ്ങി. രവിയുടെപരിചയം പരിചയത്തിൽക്കവിഞ്ഞു വളൎന്നിരുന്നു. ലീലയ്ക്കു മനസ്സിലാകാത്ത പലതും വിലാസിനിയും രവിയും സംസാരിച്ചുവന്നു. അതു പലദിവസങ്ങളിലും നടക്കാറുണ്ടു്.

അന്നൊരു ഞായറാഴ്ചയാണു്. സന്ധ്യയായപ്പോഴാണു് രവി അവിടെയെത്തിയതു്. ലീലയ്ക്കു് അയാളെ വലിയസ്നേഹമാണു്; ബഹുമാനമാണു്. അയാളെപ്പററി എ

പ്പോഴും അവരം പലതും മാതാവിനോടുപറയും. വിലാസിനിയുടെയും രവിയുടെയും സംഭാഷണം വളരെനേരം നീണ്ടുനിന്നു. ലീല പാഠപുസ്തകങ്ങളെല്ലാം വായിച്ചുതീൎത്തു. അവരം മുറിയിൽപോയി കട്ടിലിൽ കിടന്നുറങ്ങി.

"വിലാസിനി! ഞാനെൻെറ ഹൃദയരഹസ്യം വെളിപ്പെടുത്തിയിട്ടു് എത്രനാളുകളായി. എന്തെങ്കിലുമൊന്നുപറയൂ"—രവി കസേരയിലേക്കു ചാഞ്ഞുകൊണ്ടു് പറയുകയാണു"

"ഞാനൊരു വിധവയാണു്."—വിലാസിനി മറുപടിപറഞ്ഞു.

"എങ്കിലും വളരെ ചെറുപ്പമല്ലേ?"

"കരയാൻ കാലം ധാരാളമുണ്ടു്."

"കരയാനല്ല ആനന്ദിക്കുവാൻ"

"എനിക്കാനന്ദിക്കുവാൻ അദ്ദേഹം സ്ഥലമൊരുക്കുന്നുണ്ടാവും"

"അങ്ങിനെയൊരു സ്ഥലമുണ്ടെന്നാരറിഞ്ഞു?"

വിലാസിനിക്കുപറയുവാനൊന്നുമില്ല. രവിതുടൎന്നു:—

"നിനക്കുയൌവനം കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല"—വിലാസിനിക്കു മറുപടിക്കൊന്നുമില്ല.

"നിൻെറസൌന്ദൎയ്യം വികസിച്ചുവരുന്നതേയുള്ളൂ" അതുവാടിക്കരിക്കരുതു്. "രവി അവളെഓൎമ്മപ്പെടുത്തി" ഹൃദയംതുറന്ന അപേക്ഷയാണു്. ആ അമൂല്യസമ്പത്തു നശിപ്പിക്കരുതു്. അയാളുടെസംസാരത്തിൽ പരിശുദ്ധഭാവികാരങ്ങരം വ്യക്തമായിരുന്നു.

"ആളുകരംഎന്തുപറയും"—വിലാസിനിയുടെ അധരങ്ങരം ചലിച്ചു.

"അവരെന്തുംപറയട്ടെ!" രവിഎഴുന്നേററു് വിളക്കിന്റെതിരിതാഴ്ത്തി.

*   *   *   *   *   *

ലീലയ്ക്കുവളരെ ആനന്ദമായി. ആളുകൾ അത്ഭുതത്തോടുകൂടിയാണു് ആ വാർത്ത സ്വീകരിച്ചതു്. ആവീടുവിറ്റുമുണ്ടു്. അവിടെ ആഢ്യാളസ്വരങ്ങൾതത്തികളിച്ചു. രവിതാമസംമാററി അയാൾഭർത്താവാണു്. നവദമ്പതികളാണിവിടെതാമസം.

ഗൃഹത്തിനുള്ളിൽ പലവ്യത്യാസങ്ങളുമുണ്ടായി. അന്തിക്കചെറു ദീപത്തിനുമുൻമ്പിൽ പുതുമലർമാലയണിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ആ ഫോട്ടോ അവിടെ കാണാനില്ല. മുറിക്കുള്ളിൽ സ്ഥലമുണ്ടാക്കുവാൻ ചെറുമേശയെടുത്തു വരാന്തയിലിട്ടു. അതിൽഒരു പട്ടുവിരിപ്പിട്ടു് ഒരു ഫ്ളവർബേസ് ഇരിക്കുന്നു. ലീലയുടെ കളിപ്പാട്ടങ്ങൾവയ്ക്കുന്ന ചെറുപെട്ടിയിലാണു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ—വിലാസിനിയുടെ ആദ്യഭർത്താവിന്റെ— പടം ഇരിക്കുന്നതു്. കഥയറിയാത്ത ആ കുട്ടി കളിസാധനങ്ങളിലൊന്നായി അതു സൂക്ഷിച്ചുവരികയാണു്.

അന്നു് ലീലയുടെ പിറന്നാളാണു്. രവിയും ലീലയും കൂടി വഴിപാടുകഴിച്ചു് ദീപാരാധനതൊഴുവാൻ പോയി. അവർ പടിയിറങ്ങിമറയുന്നതുവരെ വിലാസിനി നോക്കിനിന്നു. അവർ മടങ്ങിയെത്തുമ്പോഴേക്കു് അത്താഴം ഒരുക്കാൻ അടുക്കളയിലേക്കു അവൾ നടന്നു.

ലീലയും രവിയും മടങ്ങിയെത്തിയതു് അല്പം അമാന്തിച്ചാണു്. "അമ്മ! പ്രസാദം ഇതാ!"—ലീല പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് വേഷംമാറാൻ മുറിക്കുള്ളിലേക്കു കയറി.

രവി ഒരു പാട്ടുമൂളിക്കൊണ്ടു് വേഷംമാറാൻ മുറിക്കുള്ളിലേക്കു കയറി. ലീല തിരിച്ചുവന്നു് ശേഷിച്ചപ്രസാദം മേശമേൽവച്ചിട്ടു് കിഴക്കോട്ടുനോക്കി. മുററത്തെ പ്ലാവിൻചുവട്ടിൽ വെളിച്ചമൊന്നുമില്ല.

"അമ്മേ! അസ്ഥിക്കല്ലിൽ തിരികൊളുത്തിയില്ലേ? ഞാനൊരുദിവസം കൊളുത്തിയില്ലെങ്കിൽ ഇപ്പോഴം കൊളുത്തുകയില്ല."—അവളുടെ പിഞ്ചുമനസ്സു വേദനിപ്പിച്ചു.

"ആരെയാ നീ കുററപ്പെടുത്തുന്നെ?"—മുറിക്കുള്ളിൽ വിലാസിനിയുടെ ശബ്ദംകേട്ടു. "ആവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ നിനക്കു കൊളുത്തരുതോ?" കോപത്തോടുകൂടിയുള്ള വിലാസിനിയുടെ സംസാരം ലീലകേട്ടു. രവി ഹാസ്യഭാവത്തിൽ ചിരിച്ചു. ലീലയൊന്നും പറഞ്ഞില്ല. എരിഞ്ഞുതീരാറായ വിളക്കിലെ തിരിയുമെടുത്തുകൊണ്ടു് അപരാധബോധത്തോടെ അവൾ നടന്നു. അവളുടെ കണ്ണുകളിൽ അശ്രുബിന്ദുക്കൾ നിറഞ്ഞുനിന്നിരുന്നു.

അവൻെറ കിളി.

അതിരുകവിഞ്ഞ ആനന്ദത്തോടെയാണു് മാധവൻ അന്നു് മടങ്ങിഎത്തിയതു്. അധികനാളുകളായി ആശിച്ചിരുന്നനിധി അവനു് അന്നു് ലഭ്യമായി. മലഞ്ചരിവിലെ ഒരുവൃക്ഷത്തിൻെറ പൊത്തിൽനിന്നു് അവൻ ഒരു മൈനാകുഞ്ഞിനെപിടിച്ചു. അതിനെവളൎത്തിഇണക്കി അതു സംസാരിക്കുന്നതു് കാണാനും പശുക്കളെ മേയ്ക്കുവാൻ പോകുമ്പോൾ അവനു് കൂട്ടുകൊണ്ടുപോകാൻ.

ഉഷസ്സിനു് മാധവൻ തമ്പുരാൻെറപശുക്കളെയും അടിച്ചുകൊണ്ടു് മലഞ്ചരുവിലേക്കുപോകും. അന്തിക്കു് വീട്ടിലേക്കുമടങ്ങും. പകലെല്ലാം പച്ചപ്പുൽപ്പരവതാനിവിരിച്ച കുന്നിൻപുറങ്ങളിലാണു് അവൻ കഴിച്ചുകൂട്ടുക. കാററിൽ ആടുന്ന വൃക്ഷശിഖരങ്ങളിൽനിന്നു് മിനുമിനുത്ത ചിറകു വിടൎത്തി വിശാലാന്തരീക്ഷത്തിൽ പാടിപ്പറക്കുന്ന പക്ഷികളെനോക്കിനോക്കി അവൻ സ്വയംമറന്നു് നില്ക്കും. മദ്ധ്യാഹ്നസമയം കാനനപ്രാന്തത്തിലെ ശീതളപൊയ്കയുടെ വക്കിൽ ചിറകുനനച്ചു് മേനിക്കൂട്ടുന്നമൈനാകളെ അത്യാശയോടെ നോക്കിക്കൊതിച്ചിട്ടുണ്ടു്. മരത്തണലിൽ മലൎന്നുകിടക്കുമ്പോൾ, പച്ചിലകളുടെഇടയിൽ തത്തിക്കളിക്കുന്നപക്ഷികളുടെ ആനന്ദാനുഭൂതികണ്ടു് അവൻ അസൂയപ്പെട്ടും. കുളൎമനിറഞ്ഞ തണലിലിരുന്നു് അവൻനീട്ടിപാടും. അവൻെറഗാനം കുന്നുകൾഏററുപാടുന്നതുപോലെ പ്രതിധ്വനിപ്പിക്കും. നീലമേലാപ്പിൽ പഞ്ഞിക്കെട്ടുകൾപോലെ വെള്ളമേഘങ്ങൾ സവാരിചെയ്യുന്നതു് വിസ്മയത്തോടെനോക്കിയിരുന്നു് സ്വപ്നംകാണും. അവനു്

അവിടെ മനുഷ്യരാരുംകൂട്ടില്ല. പ്രകൃതിയുടെവക്ഷസ്സിൽ തലചായിച്ചു് അവൻവിശ്രമിച്ചു.

ആരുമാരും ആശ്രയമില്ലാത്ത കൂട്ടില്ലാത്തമേച്ചിൽ സ്ഥലങ്ങളിൽ അവനു് കൂട്ടുകൊണ്ടുപോകുവാനാണു് ആ മൈനാക്കുഞ്ഞിനെപിടിച്ചതു്. ദീർഘകാലം നൈരാശ്യത്തോടെകാത്തിരുന്ന ഒരു വന്ധ്യക്കു് ലഭിച്ച ഒരുപൈതലിനെപ്പോലെ അവൻഅതിനെ സ്നേഹിച്ചു. മധുരമധുരങ്ങളായകായ്കനികൾ അതിനു് ആഹാരമായി അവൻ കൊടുത്തു.

മാതേവന്റെആശകൾ ഒന്നിനൊന്നിനു മൊട്ടിട്ടുതുടങ്ങി. ആദ്യദിവസങ്ങളിൽ തളർന്നതുപോലെയിരുന്ന മൈനായിക്കു് ചൊടിയുംചുണയും വർദ്ധിച്ചു. അതിന്റെ ആദ്യത്തെതൂവലുകൾകൊഴിഞ്ഞു് പുതിയ തൂവലുകൾ വളന്നു; ഇരുണ്ട ഇലകൾ പൊഴിഞ്ഞു് തളിർത്ത ഒരു അശോകം പോലെ. മാതേവന്റെ മനമലിഞ്ഞുള്ളസ്നേഹത്തിൽ അതിനുവിശ്വാസമായ് അതുഅവനോടു നല്ലതുപോലെ ഇണങ്ങി. അവന്റെഇടതുകയ്യിൽ അതു് ഇരുന്നുകൊള്ളും. അവന്റെസംഭാഷണം അതു ശ്രദ്ധിച്ചുകേള്ക്കും. അവൻ പാടുന്നപാട്ടുകൾ ഏകാഗ്രമായി ചെവികൊടുത്തുകൊണ്ടിരിക്കും. അങ്ങിനെ മൈനായുംമാതേവനും ഒന്നിച്ചു ജീവിച്ചു.

അന്തിമേഘങ്ങൾ ചെഞ്ചായം അണിഞ്ഞൊരുങ്ങി. കാററിൽഉലാത്തുവാനിറങ്ങുമ്പോൾ കൊഴുത്തുതടിച്ചപശുക്കളെമുമ്പേനടത്തി മൈനായെഇടതുകയ്യിലിരുത്തി ചൂളമിട്ടു് ആനന്ദഭരിതനായി മാതേവൻ മലംചരുവുവിട്ടു് നാട്ടിലേക്കുപോരും. തമ്പുരാന്റെതൊഴുത്തിൽ പശുക്കളെ കെട്ടിയിട്ടു്, അവൻ മാടത്തിലേക്കുപോരും.

മാതേവന്റെ മൈനാചൂളമിട്ടു. അവന്റെആനന്ദത്തിനു് അതിരില്ല. അന്നു് അവൻകണ്ടതുസ്വപ്നങ്ങളാടെല്ലാം

തുള്ളിച്ചാടിക്കൊണ്ട് പറഞ്ഞു—"എന്റെമൈനാ ചൂളമിട്ട്...എനീംഅത്് വർത്തമാനംപറയുമേ...!"—എന്ന്

അവന്റെവാർത്തയേക്കാൾ പറച്ചലിന്റെരീതിയാണ് വഴിപോക്കർക്ക് കൂടുതൽരസിച്ചത്. അവന്റെ വികൃതഭാഷണംകേട്ട് ഒരാൾചോദിച്ചു. "അതിനെന്താടാ ഇത്ര തുള്ളിച്ചാടാൻ! അതുകട്ടെ! അതിനെ ഇങ്ങുതരുമോ?"

"ഉം! ഒള്ളതാ! ഞാൻചത്താലും മൈനായെതരത്തില്ല"—പശുക്കളെഅടിച്ചുകൊണ്ട് അവൻനടന്നു. മൈനായെ വേണമെന്നുപറയുന്നവരോട് അവനു് ബഹുവിരോധമാണ്; വെറുപ്പാണ് അവന്റെആനന്ദം അപഹരിക്കുന്നവരാണഅവർ എന്നാണ് അവന്റെമനോഗതി.

മാതേവൻ മലയിലെത്തിയാൽ മൈനാ അങ്ങിങ്ങപറന്നുനടന്ന് ഇരതേടിക്കൊള്ളും. മാതേവൻ ചൂളമിട്ടാൽ അതു് ഏററു് ചൂളമിടും "മൈനാ!"—എന്ന് അവൻ വിളിച്ചാൽ അതുപറന്ന് അവന്റെഅടുക്കൽഎത്തും. മദ്ധ്യാഹ്നസമയത്ത് മരത്തണലിലിരുന്ന് അവൻപാടും. അവനുചുററും തത്തിക്കളിച്ചുകൊണ്ട് മൈനാചൂളംഇടം. മനസ്സിണങ്ങിയ രണ്ടുജീവികൾ മരത്തണലിൽ അങ്ങിനെ വിശ്രമിക്കും.

അന്ന് അവൻ മലയിൽനിന്ന്മടങ്ങുമ്പോൾ ഒരു വഴിപോക്കൻ മൈനായ്ക്കു് വിലപേശി. മാതേവൻപറഞ്ഞു. "എന്തിനാ വിഷമിക്കന്നെ! നൂറുരൂപാതന്നാലും മൈനായെതരത്തില്ല." മാതേവന്റെ ഏററവും വലിയ സംഖ്യയാണ് നൂറു്!

കർക്കടകമാസക്കാലമായി. മാതേവന്റെ അച്ഛനും അമ്മയ്ക്കും പണിഒന്നുംഇല്ലാതെ മാടത്തിൽഇരിക്കുകയാണ്. അവർക്ക് ഒരു വലിയപ്രശ്നം നേരിടേണ്ടിയിരുന്നു. രണ്ടുപേരും മുഷിഞ്ഞുനാറുന്ന മുണ്ടുംപുതച്ച് കുടിലിൽഇരിക്കുകയാണ്. അവർ അന്നംകാണാതായിട്ട് മൂന്നുദിവസ

ങ്ങളാം ആയി. മാതേവൻ തമ്പുരാൻെറവീട്ടിൽനിന്ന് ഒരു നേരം ആഹാരം കഴിക്കും. നീണ്ടുനിന്ന നിശബ്ദതലംഘിച്ച് മാതേവൻെറ മാതാവ് പറഞ്ഞു.

"മാതേവൻെറ മൈനയെക്കൊണ്ട് വിററിട്ട് വല്ലതുംമേടിക്കണം. അവൻ ഇന്നലെപ്പറഞ്ഞു മൈനായ്ക്കു് ആരാണ്ട് ഒരുരൂപാപറഞ്ഞെന്ന്."

"ഒള്ളതാടി!"—അയാൾ ഭ്രത്തോഭയം ഉണ്ടായതു പോലെപറഞ്ഞു. "അവനെന്ത്യേ?"

അവൾപറഞ്ഞു:—"പറമ്പിലെങ്ങാനും കാണും! ഒന്നുവിളിച്ചാട്ടെ! മൈനായേംകൊണ്ടു പോയതാ!" അയാൾ മാതേവനെവിളിച്ചു മൈനായേ തോളിൽവച്ചുകൊണ്ട് അവൻ മുററത്തെത്തി.

"എടാ മാതേവാ! ആ മൈനായെക്കൊണ്ടക്കൊടുത്തേച്ച് അരിവാങ്ങിക്കട്ടെ! പട്ടിണിയായിട്ട് ദിവസം മൂന്നായി"—മാതേവൻെറ അപ്പൻപറഞ്ഞു.

മാതേവൻ ഞെട്ടിപ്പോയി. അവൻെറ ആനന്ദംവിററ് അരിവാങ്ങിക്കണം. അവൻപറഞ്ഞു. "പട്ടിണികിടന്നുചത്താലും മൈനായെ വിയ്ക്കുവേല്ല"—അവൻ അവിടെനിന്നുപോയി. പറമ്പിൻെറ പടിഞ്ഞാറേമൂലക്കുള്ള വരിക്കമാവിൻെറ ചുവട്ടിൽപോയിഇരുന്നു മൈനായെ തലോടിക്കൊണ്ട് അതിനോട്ട് പറഞ്ഞു,

"എൻെറ മൈനായെ വില്ക്കണംപോലും! ഇതുപോലെ ഒരു കിളിയെ എവിടെകിട്ടും. പൊന്നുംചിങ്ങമാസംവരുമ്പം പട്ടിണിയൊക്കെ അങ്ങുപോം. മൈനായെവിററാൽ പിന്നെ തിരിച്ചുകിട്ടുമോ......എ...മൈനാഎ്ലോ... ..!" മൈനാ ചൂളമിട്ടുകൊണ്ട് തത്തിക്കളിച്ചു.

പൊന്നുംചിങ്ങമാസം ആയി. പാടത്തിലെ കൊയ്ത്ത് എല്ലാം കഴിഞ്ഞു. തളത്ത് പുത്തുമപൂശിയ മര

ങ്ങളും പൂങ്കുലചാർത്തിയ ലതകളുംകൊണ്ടു് നാടെങ്ങും പ്രകൃതി അലങ്കരിച്ചു. കുളിർകാററു് മാവേലിയുടെ സ്വീകരണത്തിനു് നാട്ടു് ചമഞ്ഞൊരുങ്ങിയതു് നോക്കാൻ ചുററിത്തിരിഞ്ഞു. വിരിഞ്ഞ പൂക്കളും തളിർത്ത മരങ്ങളും കിലുകിലചിരിച്ചുകൊണ്ടു് മന്ദമാരുതനെ സ്വീകരിച്ചു. ഓണനിലാവു് പ്രകൃതിയെ ഓമനിച്ചുറക്കി.

മാതേവൻെറ മാടത്തകൊഞ്ചിത്തുടങ്ങി. അവ്യക്തമായ അതു് സംസാരിക്കും. "മാ...ടത്ത...മാട...ത്ത"—എന്നു് മാതേവൻ ആ കിളിയെ ഓരോന്നു പഠിപ്പിച്ചു. അതിവേഗം അനുകരിച്ചു് അതു് സംസാരിച്ചുതുടങ്ങി.

ഓണക്കാഴ്ച വയ്ക്കുന്നതിനു് മാതേവനും അവൻെറ അച്ഛനുംകൂടി തമ്പുരാൻെറ വീട്ടിൽപോയി. വിളഞ്ഞ ഏത്തൻകുലയും കായ്കറികളും അവിടെ കാഴ്ചവച്ചു. മതേവൻ മൈനായെ കളിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് മുററത്തു് മാറിനില്ക്കുകയാണു്.

"മാതേവാ...!മാതേവാ!"—മൈനാ കൊഞ്ചിസംസാരിച്ചു.

"തമ്പുരാനിരിക്കുന്നു. മിണ്ടരുതു്"—മാതേവൻ പറഞ്ഞു.

"തമ്പുരാനിരിക്കുന്നു. മിണ്ടരുതു്!" മൈനാ ഏററുപറഞ്ഞു.

ചൂരൽകെട്ടിയ ചാരുകസേരയിൽ കുടവയറും തലോടി ചാരികിടന്നിരുന്ന തമ്പുരാൻ മൈനായുടെ സംസാരംകേട്ടു് അത്ഭുതത്തോടെ നിവന്നിരുന്നു.

"എടാ! മാതേവാ! ആ കിളി സംസാരിക്കുമോ?" തമ്പുരാൻ ചോദിച്ചു.

"സംസാരിക്കുമേ!"—മാതേവൻ മറുപടി പറഞ്ഞു. അവൻ അഭിമാനത്തോടെ മൈനായെ തലോടി.

"ഓഹോ! എല്ലാം പറയുമോ!"

"പറയുമേ !"

"എന്നാലൊന്നു കേൾക്കട്ടെ !"

"മൈനാ !"—മാത്തവൻ മൈനായെ കയ്യിലെടുത്തുകൊണ്ട് അതിനോടു പറഞ്ഞു.

"മൈനാ !"—ആ കിളി ഏററുപറഞ്ഞു:

"ഓണത്തിൻെറ കാഴ്ച"—അവൻ പറഞ്ഞു.

"ഓണത്തിൻ്റെ കാഴ്ച !"–ആ പക്ഷി ഏററുപറഞ്ഞു.

തമ്പുരാന് അത്യധികം സന്തോഷംതോന്നി. മാത്തേവൻെറ കയ്യിൽനിന്ന് അതിനെ അദ്ദേഹം വാങ്ങി. ആ പക്ഷി ഭയന്നു് ചിറകടിച്ചു. തമ്പുരാൻെറ മാംസളമായ മുഖത്തേക്ക് അതു് ഭയത്തോടെ നോക്കി. അതു് ഒന്നും മിണ്ടിയില്ല.

"ഈ കിളിയെ ഇവിടെവേണം കേട്ടോ മാത്തേവാ.!"—തമ്പുരാൻ ആ കിളിയുടെ സൗന്ദര്യംനോക്കിയശേഷം പറഞ്ഞു.

മാത്തേവൻ ഞെട്ടിപ്പോയി. അവൻെറ ആനന്ദസൗധം ഇടിഞ്ഞുതാണു. തമ്പുരാനോട്ട് എന്തുപറയും ! ആശയോടെ ആ കിളിയെ അവൻ നോക്കി. തമ്പുരാൻെറ തടിച്ചകൈകളിൽനിന്നു് രക്ഷപ്പെടാൻ മൈനാ പണിപ്പെട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. മാത്തേവൻെറ കണ്ണുകൾ നിറഞ്ഞു.

അത്യാശയോടെ അവൻ അപ്പനെനോക്കി. അയാളുടെ നഗ്നമായ മാറിടത്തിൽ തല ചരിച്ചുകൊണ്ടു് അവൻ വിങ്ങിവിങ്ങി കരഞ്ഞു. "നമുക്ക് വേറൊരു കിളിയെ പിടിക്കാം മോനെ !" അയാൾ അവനെ സാന്ത്വനപ്പെടുത്തുവാൻ ശ്രമിച്ചു.

"എന്താടാ ഇത്ര കരയാൻ ! ചെറുക്കൻെറ ശാഠ്യം!"—തമ്പുരാൻ സ്വരമുയർത്തി ചോദിച്ചു.

അവരാരും അതിനു് ഉത്തരം പറഞ്ഞില്ല.

അവൻെറ ആനന്ദം കാഴ്ചവച്ചശേഷവും കടനഭാരവും താങ്ങി മാതേവൻ വീർപ്പുമട്ടി വിങ്ങികരഞ്ഞുകൊണ്ടു് മാടത്തിലേക്ക മടങ്ങി.

അടുത്തദിവസം ഇരുമ്പുക്കൂട്ടിലിട്ടു് മൈനായെ തമ്പുരാൻെറ വീടിൻെറ പൂമുഖത്തു് തൂക്കിയിരുന്നു. വികാരപരവശത വ്യക്തമായി പ്രകാശിച്ചിരുന്ന നീണ്ട രോദനങ്ങൾ അതു് ഇടയ്ക്കിടെ പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ക്കൂട്ടിൽ വച്ചിരുന്ന പാലും പഴവും അതു് തിന്നില്ല. അതു് അപ്പഴപ്പോൾ ക്കൂട്ടിനുള്ളിൽ ചുററിനടക്കും. ചിറകടിച്ചു് ദീനരോദനം പുറപ്പെടുവിക്കും. വീണ്ടും നിശ്ചലമായി ഇരിക്കും. അങ്ങനെ രണ്ടുമൂന്നുദിവസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞു.

മൈനായുടെ ഉണർച്ചയും ഉശിർപ്പും നശിച്ചു. അതു് ഇന്നു് ചൂളമിടുകയില്ല. ആരേയും അനുകരിച്ചു് സംസാരിക്കുകയും ഇല്ല. കിളിയുടെ ഭാവവ്യത്യാസത്തിൽ തമ്പുരാന്നു് അതിശയം തോന്നി.

മാതേവൻ തമ്പുരാൻെറ വീട്ടിൽ ഈയിടെ പോകാറില്ല. തമ്പുരാൻെറ പശുക്കളെ മേയ്ക്കുന്നപതിവും അവൻ നിറുത്തി.

"പുലയൻെറ കുടിലിലിരുന്ന കിളി മനുഷ്യരുള്ള സ്ഥലത്തുവച്ചപ്പോൾ ഉണ്ടായ ഭാവവ്യത്യാസം! അതിനെ പിടിച്ചു് മെത്തയിൽവച്ചാൽ നായിരിക്കും"—തമ്പുരാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

രാവിലെ പാലും പഴവും വച്ചുകൊടുക്കുമ്പോൾ അല്ലാതെ മൈനായുടെ അടുത്തെങ്ങും ആരും ചെല്ലുകയില്ല. സ്നേഹമുള്ള ഒരു ഹൃദയംപോലും അതിനെ തിരിഞ്ഞുനോക്കാറില്ല. തട്ടിൻപുറത്തു് ഇരുന്നു് കണ്ടൻ പൂച്ച അതിനെ കണ്ണുരുട്ടിക്കാണിച്ചു് ഭയപ്പെടുത്തും.

അതുകണ്ടു് മൈനാ ഭയന്നു് കിടുകിടെ വിറയ്ക്കും. അങ്ങിനെ ഭയന്നും ശ്വാസംമുട്ടിയും അതു് കൂട്ടിൽ കിടന്നു.

ഏകദേശം ഒരാഴ്ച കഴിഞ്ഞപ്പോൾ മൈനായുടെ തൂവൽ കൊഴിഞ്ഞുതുടങ്ങി. അതിൻെറ ദീനരോദനങ്ങളുടെ ശക്തികുറഞ്ഞു അതു് ഇയ്യിടെ ശബ്ദിക്കാറില്ല.

തമ്പുരാനും ഭാര്യയും ആരുംതന്നെ അതു ഗണ്യമാക്കിയില്ല.

"സാരമില്ല! ഇതൊക്കെ മാറും"—ഭാര്യപറഞ്ഞു.

"ഇവിടെ അതിനെത്ര സുഖമാണു്. പാലും പഴവും പുലക്കൂടിലിൽവച്ചു് അതു് കണ്ടുകാണുകില്ല"—അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു.

വീട്ടിൽ എല്ലാവരും ഉറക്കമായി. കണ്ടൻപൂച്ച തട്ടിൻപുറത്തുനിന്നു് മൈനായെ ഇട്ടിരുന്ന കൂടിൻെറ പുറത്തു ചാടി. ഉറങ്ങിയിരുന്ന മൈനാ ഭയത്തോടെ ഞെട്ടിഉണർന്നു. അതു് ഹൃദയംപൊട്ടി നിലവിളിച്ചു. മുറിക്കുള്ളിൽ തടിച്ചമെത്തയിൽ കൂർക്കംവലിച്ചുറങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന തമ്പുരാൻ ഉണർന്നു.

"ഛെ! എന്തൊരു ശല്യം! ഉറങ്ങുവാൻകൂടി സമ്മതിക്കുകയില്ല ഈ നശിപ്പ്.!" അദ്ദേഹം തിരിഞ്ഞുകിടന്നു വീണ്ടും ഉറങ്ങി. കണ്ടൻപൂച്ച ആവുംവിധം ശ്രമിച്ചശേഷം പരാജിതനായി പിൻമാറി.

അടുത്തദിവസം ഉറക്കംതൂങ്ങിതൂങ്ങി മൈനാ കൂട്ടിലെ കമ്പിയിൽ ഇരുന്നിരുന്നു. പാലും പഴവും വയ്ക്കുവാൻ ചെന്ന വേലക്കാരൻ അതിൻെറ ദയനീയാവസ്ഥതികണ്ടു് സങ്കടംതോന്നി. "കഷ്ടം! മാതേവൻെറ മൈനാതന്നെയല്ലേയിതു്?"

അന്നു് ഉച്ചയായപ്പോഴേക്കു് മൈനാ കൂട്ടിൻെറ തട്ടിൽവീണു. അതു് അവിടെകിടന്നു് പടപടായടിച്ചു. തമ്പു

രാൻ ആ കാഴ്ച കണ്ടു. വേലക്കാരനെ അയച്ച് മാതേവന്നെ വിളിച്ചുവരുത്തി.

മാതേവൻ ഓടിയെത്തി. കൂടുതുറന്ന് അതിനെ വെളിയിലെടുത്തു്. അവന്റെ കണ്ണുനിറഞ്ഞു.

“മൈനാ! എന്റെ മൈനാ...!” അവൻ വികാരാവേശത്തോടെ അതിനെ വിളിച്ചു.

“എടാ മാതേവാ! അതു് ഇവിടെകിടന്നു ചാകാതെ അങ്ങുകൊണ്ടുപോ!”—തമ്പുരാന്റെ ആജ്ഞയായി.

മാതേവൻ നിറഞ്ഞ കണ്ണുകളുയർത്തി തമ്പുരാനെ ഒന്നുനോക്കി. അവന് എന്തൊക്കെയോ പറയണമെന്നു തോന്നി.

ഒരു ചിറകടി ഒരു പിടച്ചിൽ ഒരു കരച്ചിൽ—ആ പക്ഷി മാതേവന്റെ മാറിൽ ഇരുന്നു് മരിച്ചു. അവൻ തമ്പുരാൻ നില്ക്കുന്നതോർമ്മിക്കാതെ വാവിട്ടു നിലവിളിച്ചു.

“എടാ! അതിനെ അങ്ങുകൊണ്ടുപോകാനല്ലേ പറഞ്ഞതു്. ഉം ..!”—തമ്പുരാന് ദേഷ്യംവന്നു

മരിച്ചമൈനായെ മാറിൽചേർത്തുപിടിച്ചു, കണ്ണുനീരൊലിപ്പിച്ച് വിങ്ങി വിങ്ങി വീർപ്പുമുട്ടിക്കൊണ്ടു് മാതേവൻ നടന്നു. അവന്റെ ഹൃദയത്തുടിപ്പുകേൾക്കുവാൻ മരിച്ച മൈനായിക്കോ തടിച്ച തമ്പുരാനോ സാധിച്ചില്ല.

അരമണിക്കൂർ

വാട്ടർവർക്ക്സ് ഗാർഡൻസിലെ ഒരു ബെഞ്ചിൽ കൃഷ്ണൻനായർ ചെന്നിരുന്നു. ആ ബെഞ്ചിൽ യുവത്വം കഴിയാറായ ഒരാൾ ഇരുന്നു് ഏതോ ഒരു പുസ്തകം വായിക്കുന്നുണ്ടു്. കൃഷ്ണൻനായർ ബെഞ്ചിൽ വന്നിരുന്നതൊന്നും ആ മാന്യൻ അറിഞ്ഞില്ല. അത്രഗാഢമായി പുസ്തകം വായിക്കുകയാണു്. പുസ്തകത്തിൽ താളുകൾ ഒന്നിനുപുറകെ ഒന്നായി മറിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

കൃഷ്ണൻനായർ ആഫീസിൽനിന്നിറങ്ങി അരക്കപ്പു കാപ്പി കുടിച്ചതിനുശേഷം ഒന്നു നടക്കാനിറങ്ങിയതാണു്. ആരേക്കണ്ടാലും ആഫീസുജോലിയുടെ വിഷമതകൾ അയാൾ സാധാരണ പറയും. അതുപറയുന്നതിൽ അയാൾക്കു് മുഷിവില്ലെങ്കിലും അതു് കേൾക്കുന്നതു് പലക്കും മുഷിവാണു്. കൃഷ്ണൻനായരെക്കാണുമ്പോൾ പലരും ഇന്നു് ഒഴിഞ്ഞുമാറിക്കളയും.

കൃഷ്ണൻനായക്കു് അസൂയതോന്നി. അയാൾ ചെന്നശേഷം ആ മനുഷ്യൻ എത്രപേജുകൾ മറിച്ചു. ഇത്ര രസിക്കുവാനെന്താണു് ഒരു പുസ്തകത്തിൽ! ഇത്ര വിശേഷപ്പെട്ട ഗ്രന്ഥകാരനാരാണു് ഇന്നു്. ഇങ്ങനെ പലതും അയാൾ വിചാരിച്ചു.

കാളേജിൽ പഠിക്കുമ്പോൾ സാഹിത്യത്തിൽ അയാൾക്കു് നല്ല വാസനയുണ്ടായിരുന്നു. അന്നു് രസത്തിനുവേണ്ടി ചില ചെറുകഥകളും അസാരം കവിതയും അയാൾ എഴുതിയിട്ടുണ്ടു്. അതിനു കുറച്ചുപേർ അയാളെ പുകഴ്ത്തുകയും അധികംപേർ കളിയാക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്.

അന്നു് ഒരു വലിയ സാഹിത്യകാരനാകുവാൻ അയാറം ആശിച്ചിരുന്നു.

പക്ഷേ ഇന്നോ? ഇൻഷ്വറൻകമ്പനിയിൽ ഒരു ജോലി അയാറംക്കുണ്ടു്. അവിടെയിരുന്നു് കണക്കുകൂട്ടിക്കൂട്ടി കവിതയും കഥയും ഒന്നും ഇന്നു് കൃഷ്ണൻനായർക്കു് തോന്നാറില്ല. തോന്നിയാലും എഴുതുമ്പോറം ഒന്നും നന്നാകാറില്ല. ആറേഴുമണിക്കൂർ ആഫീസിലിരുന്നു ജോലിചെയ്യുമ്പോറംത്തന്നെ അയാറം നന്നേമുഷിയും. ഭാരംകൂടിയതലയും, മുഷിഞ്ഞമനസ്സുമായി അയാറം ആഫീസുവിടും.

ബെഞ്ചിലിരുന്നു വായിക്കുന്ന ആറം തലഉയർത്തി ചുററും ഒന്നുനോക്കി എങ്കിലും വീണ്ടും വായനതുടങ്ങി. കൃഷ്ണൻനായർക്കു് ആ പുസ്തകം എഴുതിയ ആളിൻെറപേരിൽ വലിയ അസൂയതോന്നി. അയാറം പലപുസ്തകങ്ങളും വായിച്ചിട്ടുണ്ടു്. പക്ഷേ ഈ മനുഷ്യനു തോന്നുന്നരീതിയിൽ അയാറംക്കു് ഒന്നും തോന്നിയിട്ടില്ല. "ഇയ്യാറം ഒരു മറയനായിരിക്കും! ഒരു പുസ്തകത്തിൽ ഇത്രമാത്രം രസിക്കുവാനെന്തിരിക്കുന്നു?"—കൃഷ്ണൻനായർ വിചാരിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന മനുഷ്യൻ പുസ്തകത്തിൻെറ അടുത്ത താറം മറിച്ചു.

"ഇന്നത്തെ സാഹിത്യകാരന്മാരെ വലുതാക്കുന്നതു് ഇയ്യാളെപ്പോലെയുള്ള മറയന്മാരാണു്. ഇത്ര രസിക്കുവാൻ തക്ക പുസ്തകം ഇന്നു് ഏതാണു്? ഇനി ഞാനാം എഴുതിത്തുടങ്ങും പക്ഷേ! ഈ കെട്ട കണക്കെഴുതിയെഴുതി ഞാൻ നശിച്ചു. അല്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഇതല്ല ഇതിൻെറ അപ്പുറത്തെതു് എനിക്കെഴുതാമായിരുന്നു." കൃഷ്ണൻനായരുടെ ചിന്ത ഇങ്ങിനെ നീണ്ടുനീണ്ടുപോയി. അയാറം കഴുത്തു ഉയർത്തി തൻെറ സമീപസ്ഥൻ വായിക്കുന്ന പുസ്തകത്തിലേക്കു് ആവേശത്തോടെ നോക്കി.

പുസ്തകത്തിന്റെ പേരു് ഒന്നു് മനസ്സിലാക്കാൻ. ഗ്രന്ഥകർത്താവു് ആരെന്നു് ഒന്നറിയാൻ!

വായിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന മാന്യൻ കൃഷ്ണൻനായരുടെ ബദ്ധപ്പാടു മനസ്സിലാക്കി പുസ്തകത്തിൽ നിന്നു് തല ഉയർത്തി അയാളെ നോക്കി ഒന്നു ചിരിച്ചു.

"നല്ല പുസ്തകമാണു് അല്ലേ?"—കൃഷ്ണൻനായർ സംഭാഷണം തുടങ്ങി.

"അതേയതേ! വളരെനല്ല പുസ്തകം! വായിച്ചു തീർക്കാതെ താഴെവയ്ക്കാൻ തോന്നുന്നില്ല"—ആ മാന്യൻ ഉത്തരം പറഞ്ഞു. കൃഷ്ണൻനായർക്കു് ആ പുസ്തകത്തിന്റെ ഗ്രന്ഥകർത്താവിനോടു തോന്നിയ അസൂയ മുഖത്തു് വ്യക്തമാകാതെപോയതു്, അയാൾ അഭിനയിച്ച ഒരു പുഞ്ചിരിമൂലമായിരുന്നു.

"ഗ്രന്ഥകാരൻ...?"—കൃഷ്ണൻനായർ ചോദിച്ചു.

"ഒരു പുതിയ ആളാണെന്നു തോന്നുന്നു."—അയാൾ പുസ്തകത്തിന്റെ കവർപേജു് തിരിച്ചു് കൃഷ്ണൻനായരെ കാണിച്ചു. ആർത്തിയോടെ അയാൾ ഗ്രന്ഥകാരന്റെ പേരു മനസ്സിലാക്കി.

"ഇദ്ദേഹം ഇന്നാട്ടുകാരനാണെന്നു തോന്നുന്നു. പരിചയമുണ്ടോ?"—കൃഷ്ണൻനായരോടു് മററയാൾ ചോദിച്ചു. കൃഷ്ണൻനായർ ഒന്നു ചിരിച്ചു. മറുപടി ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. അപരനു് അറിയാനുള്ള ആഗ്രഹം വർദ്ധിക്കത്തക്കവിധത്തിലായിരുന്നു കൃഷ്ണൻനായരുടെ ചിരി. കൃഷ്ണൻനായർ എന്താണ്ടു് ഒരു നീരസത്തോടെ ചോദിച്ചു. "എനിക്കു നിങ്ങളെ മനസ്സിലായില്ല. ഈ ദിക്കുകാരനല്ലേ?"

"അല്ല! ഇവിടെയെല്ലാം ഒന്നുകാണാൻ പുറപ്പെട്ടതാണു്. സ്വദേശം കറച്ചുവടക്കു്—അതായതു് മലബാറിൽ! എന്റെ പേരു് രാമകൃഷ്ണൻ എന്നു്."

"ഈ പുസ്തകങ്ങൾക്ക് അവിടെ നല്ല പ്രചാരമാണ്; അല്ലേ?"

"അതേയതേ! പ്രത്യേകിച്ച് ഈ ഗ്രന്ഥകാരന്റെ!"

"ഓഹോ!"

"ഈ ഗ്രന്ഥകാരനെ എനിക്കു പരിചയമില്ല. ഒന്നു കണ്ടാൽ കൊള്ളാമെന്നുണ്ടതാനും"

കൃഷ്ണൻനായർ വീണ്ടും അർത്ഥവത്തായി ഒന്നു ചിരിക്കുകമാത്രംചെയ്തു. അല്പസമയംകഴിഞ്ഞു് അയാൾ പറഞ്ഞു. "ഞാൻ പലപ്പോഴും വിചാരിച്ചിട്ടുണ്ടു് നിങ്ങളുടെ ആ നാടെല്ലാം ഒന്നു സന്ദർശിക്കണമെന്നു്."

അപരൻ അത്ഭുതത്തോടെ എഴുന്നേററു് കൃഷ്ണൻനായരെ ഒന്നു നോക്കി വിനയസമേതം ചോദിച്ചു. "അപ്പോൾ അങ്ങു്......?"

"അതേ! ഞാൻതന്നെ ഈ ഗ്രന്ഥകാരൻ"—കൃഷ്ണൻനായർ പുഞ്ചിരിച്ചു.

"ഹാ! ഞാൻ ഭാഗ്യവാനായി"—രാമകൃഷ്ണൻ വീണ്ടും ബെഞ്ചിലിരുന്നു.

കൃഷ്ണൻനായർ വിശാലമായ ആകാശത്തിലേക്കു നോക്കിയിരുന്നു് അലക്ഷ്യമായി ചിരിച്ചു.

"അപ്രതീക്ഷിതമായ കൂട്ടിമുട്ടൽ മറേറതിനെക്കാളും ആനന്ദകരവും ആഹ്ലാദകരവും ആണെന്നു് ഈ പുസ്തകത്തിലെ ഒരു കഥാപാത്രത്തെക്കൊണ്ടു് അങ്ങ് പറയിച്ചിരിക്കുന്നതു് എത്ര പരമാർത്ഥമാണെന്നു് എനിക്കു് ഇപ്പോൾ അനുഭവമായി."

കൃഷ്ണൻനായർ വീണ്ടും ചിരിച്ചു. പക്ഷേ അയാളുടെ മനസ്സിൽ "ഏതു കഥാപാത്രമോ എന്തോ! ഇയ്യാൾ എന്റെ കള്ളം പുറത്താക്കുമോ!"—എന്നു് പെട്ടെന്നു്

വിചാരമുണ്ടായി. അവരുടെ സംഭാഷണം സാഹിത്യം കല മുതലായ വിഷയങ്ങളിലെല്ലാം കയറിയിറങ്ങി. കൃഷ്ണൻനായർ പലപ്പോഴും ക്ഷാമസംമുട്ടുവാൻ തുടങ്ങിയെങ്കിലും അതു് അയാൾ പ്രകടമാക്കാതെ മറച്ചു. രാമകൃഷ്ണൻ ഗ്രന്ഥകർത്താവിന്റെ മററു ഗ്രന്ഥങ്ങളെപ്പററി തോന്നിയ ചില സംശയങ്ങൾ ചോദിച്ചു. ആ പുസ്തകങ്ങൾ തന്നെ കൃഷ്ണൻനായർ കണ്ടിട്ടില്ല. എങ്കിലും മുക്കിമൂളി അതിനെല്ലാം മറുപടിപറഞ്ഞു. രാമകൃഷ്ണന് ഒരു കഥാപാത്രസൃഷ്ടിയിൽ തോന്നിയ ചില സംശയങ്ങൾ ചോദിച്ചു. അതിന്നു് കൃഷ്ണൻനായർ ഇങ്ങനെ മറുപടി പറഞ്ഞു. "അന്നു് അതെഴുതിയപ്പോൾ അങ്ങിനെയെല്ലാം എഴുതി. ഇപ്പോൾ അതൊന്നും നല്ല ഓർമ്മയില്ല." അടുത്തതായി രാമകൃഷ്ണൻ ചോദിച്ചതു് ഇപ്പോൾ അദ്ദേഹം വല്ല പുസ്തകവും എഴുതുന്നുണ്ടോ എന്നാണു്. ബദ്ധപ്പാടുകൾ കൂടുതലുള്ളതുകൊണ്ടു് ഒന്നും എഴുതാറില്ലെന്നും പത്രക്കാർ ശല്യംചെയ്യുമ്പോൾ വല്ല ചെറുകഥയും എഴുതും എന്നും, പ്രസിദ്ധീകരണക്കാർ പുറമേകാണുന്ന മട്ടൊന്നുമല്ലെന്നും അവർ സാഹിത്യകാരന്റെ ജീവരക്തം ഊററി വീക്കുന്നവരാണെന്നും മററും അയാൾ തട്ടിവിട്ടു. അപരൻ ഇതെല്ലാം സശ്രദ്ധം കേട്ടുകൊണ്ടിരുന്നു. അയാളുടെ പ്രിയപ്പെട്ട ഗ്രന്ഥകാരന്റെ അനുഭവങ്ങൾ!

അല്പസമയംകഴിഞ്ഞു് രാമകൃഷ്ണൻ പോക്കററിൽ നിന്നു് ഒരു ചെറിയ ബുക്കും ഫൌണ്ടൻപേനായും എടുത്തു് കൃഷ്ണൻനായരുടെ കയ്യിൽ കൊടുത്തുകൊണ്ടു പറഞ്ഞു. "അങ്ങയുടെ ആട്ടോഗ്രാഫ് (കൈഒപ്പു്.)..."

കൃഷ്ണൻനായർ പേനയും ബുക്കും വാങ്ങി ഒപ്പിട്ടുകൊടുത്തു. ജീവിതത്തിൽ ആദ്യമായി അയാൾ ആട്ടോഗ്രാഫ് കൊടുത്തതു് ഇപ്പോഴാണു്. ഒരു കള്ളം പറഞ്ഞാലെ

ന്താണ് ഇതുപോലെയുള്ള സ്തുതികൾ. കൃഷ്ണൻനായർ വിചാരിച്ചു. ബുക്കുംപേനയും മടക്കിക്കൊടുത്തു.

"ഞാൻ ഈനാട്ടിൽവന്നിട്ടു രണ്ടാഴ്ചയോളമായി. ഇവിടെപലസ്ഥലങ്ങൾ സന്ദർശിക്കുവാൻ സാധിച്ചു. ഇന്നലെനാട്ടിലേക്കു തിരിച്ചുപോകുന്നതിനു സീററു ബുക്കുചെയ്തു. അതുകൊണ്ടു നാളെരാവിലെ നാട്ടിലേക്കുതിരിക്കും. എന്റെ ഇവിടത്തെ താമസത്തിന്റെ അവസാനദിവസമാണെങ്കിലും അങ്ങയെ കാണുവാൻ സാധിച്ചതിൽ എനിക്കുവലിയ ചാരിതാർത്ഥ്യമുണ്ടു്. ഈ ദിവസം ഞാൻ എന്നും പവിത്രമായി സ്മരിക്കുന്നതാണു്"—രാമകൃഷ്ണൻ പറഞ്ഞുനിർത്തി.

സമയം സന്ധ്യയായി. പശ്ചിമാംബരത്തിൽ പ്രകൃതിപൊററിട്ട വെൺമേഘങ്ങളെ കടൽക്കാററു താലോലിച്ചു കളിപ്പിക്കുന്നു. മേഘങ്ങൾക്കിടയിൽ ഒളിച്ചുകളിക്കുന്നതിനു ചില നക്ഷത്രങ്ങൾ അങ്ങിങ്ങായിപ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു. തണുത്തകാററു മുവന്തിയെവിടർന്നപുഷ്പങ്ങളെ ഇരുളിന്റെ മറവിൽ നൃത്തം അഭ്യസിപ്പിച്ചുതുടങ്ങി. ഏതോമരക്കൊമ്പിലിരുന്നു രാക്കുയിൽതാരാട്ടുപാടി പ്രകൃതിഉറക്കുവാൻ തുടങ്ങി. കൃഷ്ണൻനായർ എഴുന്നേററു ഇതെല്ലാം ഒരുകലാകാരനെപ്പോലെവീക്ഷിച്ചു. അയാളുടെ സമീപത്തുനിന്നിരുന്ന രാമകൃഷ്ണനോടു പുഞ്ചിരിച്ചുകൊണ്ടുപറഞ്ഞു. "പ്രകൃതി എത്രമനോഹരയാണു്."

അവർഒന്നിച്ചു അല്പനേരം നടന്നശേഷം രണ്ടുപേരുംയാത്രപറഞ്ഞുപിരിഞ്ഞു. കൃഷ്ണൻനായർ സ്വഗൃഹത്തിലേക്കു നടന്നു. അയാൾ കാണിച്ച പ്രവൃത്തിയെപ്പററി അയാളുടെ മനസാക്ഷി ചിലചോദ്യംചെയ്തു. അതിനുമറുപടി സ്വയംകണ്ടുപിടിക്കുവാൻ അയാൾ യത്നിക്കുകയാണു്.

"ഒരു കള്ളംപറഞ്ഞു് അരമണിക്കൂർ മഹാനായി.

ആളുകളുടെ പുകഴ്ത്തൽ അങ്ങിനെയെങ്കിലും ഒന്നനുഭവിച്ചു. ആ മനുഷ്യന്റെ സ്തുതി കേട്ടില്ലേ. അരമണിക്കൂർ കപടത കാണിച്ചാണെങ്കിലും അതുകേട്ടിട്ട് എന്തൊരാനന്ദം. അപ്പോൾ ഇതെന്നും അനുഭവിക്കുന്ന ആ ഗ്രന്ഥകാരനോ? എന്തു ചെയ്യാം ഞാൻ ഇങ്ങനെ കണക്കുകൂട്ടണമെന്നാണ് എന്റെ തലേലെഴുത്ത്. അല്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഞാനും ഒരു വലിയ സാഹിത്യകാരൻ ആകുമായിരുന്നു. കൃഷ്ണൻനായർക്ക് അയാളുടെ ഉദ്യോഗത്തെപ്പററി ക്രമത്തിലധികം വെറുപ്പുതോന്നി. നാളെ, മററന്നാൾ, അങ്ങിനെ എല്ലാദിവസവും അയാൾ അതുചെയ്യേസാധിക്കു. അായാൾക്കവളരെ നിരാശതോന്നി.

കൃഷ്ണൻനായരുടെ വീട്ടിലേക്കുപോകുന്നവഴിക്ക് ഒരു ക്ഷേത്രമുണ്ട്, സായാഹ്നസവാരികഴിഞ്ഞു് തിരിച്ചുപോകുമ്പോൾ അയാൾ സാധാരണ അവിടെക്കയറി ജീവിതവിഷമങ്ങൾ അറിയിക്കാറുണ്ട്. ഇന്നും അയാൾ അവിടെക്കയറി കൂപ്പുകയ്യോടെ മന്ത്രിച്ചു. "ഭഗവാനെ! ഞാനിന്നു ചെയ്ത അപരാധം ക്ഷമിക്കണേ! അരമണിക്കൂറെങ്കിലും ഒരാളുടെ ആരാധനാപാത്രമാകുന്നതിലുള്ള ആശകൊണ്ട് ചെയ്തുപോയതാണെ! ദേവ! സ്വാമീ! എന്റെ അപരാധം ക്ഷമിക്കണെ!"

പുരോഹിതൻകൊടുത്ത പ്രസാദവും വാങ്ങി കൃഷ്ണൻനായർ ക്ഷേത്രത്തിൽനിന്നിറങ്ങി വീട്ടിലേക്കുനടന്നു.

പരാജിതൻ

"രമേ! രമേ! അതാവന്നു ആ ധർമ്മക്കാരൻ"—വനിതാഹോസ്റ്റലിൻെറ രണ്ടാമത്തെ നിലയിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് ലളിത ഉറക്കെ പറഞ്ഞു ചിരിച്ചു.

"പിന്നെ! കാരുണ്യമുള്ള ഹൃദയം പണം! പ്രണയലേഖനവും തലയ്ക്കുവെച്ചു് ഉറങ്ങുന്നവൾ അതു കാണുകയില്ലേ!"—ലീല പറഞ്ഞു.

"ചുമ്മാതിരിക്കു് ലീലെ! അനാവശ്യം പറഞ്ഞാൽ ......"—ലളിത പ്രണയകലഹം പറയുന്നതുപോലെ പറഞ്ഞു.

മദാലസമാരുടെ ചിരിയും തകർപ്പും കേട്ടു് മുറിയിൽനിന്നു് രമ വെളിയിൽ വന്നു. അവൾ ഗേററിലേക്കു നോക്കി. അതു കണ്ടുകൊണ്ടു് ലളിത പറഞ്ഞു—"ഉണ്ടു്! അവിടെ വന്നുനില്ക്കുന്നുണ്ടു്. ചെല്ലണം ധർമ്മവുമെടുത്തുകൊണ്ടു്!"

രമയുടെ മുഖം ചുവന്നു. അവൾ മറുപടി ഒന്നും പറഞ്ഞില്ല. "ഈ രഹസ്യം ഒരിക്കൽ പുറത്താകും കേട്ടോ!" ലളിത തുടർന്നുപറഞ്ഞു. "വല്ല പ്രണയമേ..."

"ഛേ! അനാവശ്യം പറയുന്നോ?"—രമ ദേഷ്യത്തോടെ പറഞ്ഞു. അവൾ അവിടെനിന്നും പോയി.

"ആ പാവത്തിനെ നിങ്ങൾ വല്ലാതെ കളിയാക്കുന്നു. ലളിതേ! കുറച്ചു കടന്നുപോകുന്നു കേട്ടോ! ഒരു പാവത്തിനു് ധർമ്മംകൊടുക്കുന്നതിനു് ഇത്രമാത്രം എന്തു് പറയാനിരിക്കുന്നു."—ആനന്ദം ഉപദേശരൂപത്തിൽ അവിടെ കൂടിനിന്നിരുന്ന മദാലസമാരോടു് പറഞ്ഞു.

"ഞങ്ങൾ ഇതെല്ലാം കണ്ടിട്ടുണ്ട്, കേട്ടോ! മിണ്ടാപ്പൂച്ചയായി കലം ഉടയ്ക്കുന്നതു്. രമയുടെ എന്തോ രഹസ്യങ്ങൾ ആ യാചകനു് അറിയാമായിരിക്കും. ഇല്ലെങ്കിൽ പിന്നെ ഇങ്ങനെ ഒരു ധർമ്മംകൊടുപ്പുണ്ടോ?"—ലളിത ചോദിച്ചു.

"നിനക്കു് എല്ലാം സംശയമാണു്. ആണുങ്ങൾ ആരെ എങ്കിലും നോക്കിയാൽ അതു് പ്രണയമാണു്. ഞങ്ങളാരെങ്കിലും കരെഴുതെഴുതിയാൽ അതു് പ്രണയലേഖനമാണു്. കഷ്ടം! കഷ്ടം!"

രമ ഗേററിലേക്കു നടന്നുപോയി. മദാലസമാർ രണ്ടാമത്തെ നിലയിൽ അതു് നോക്കിക്കൊണ്ടുനിന്നു. രമ ഗേററിലെത്തി. ആ യാചകൻ അവിടെ നില്ക്കുന്നുണ്ടു്.

മുഷിഞ്ഞു് കീറി വൃത്തിഹീനമായ കാക്കിത്തുണികൊണ്ടുള്ള വേഷം, പട്ടാളക്കാർ ധരിക്കാറുള്ള ചില ചിഹ്നങ്ങൾ അതിൽ തുന്നിപ്പിടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. തോലു് തേഞ്ഞു് കീറിയ ഷൂസു് ചരടുകൊണ്ടും മററും കാലിൽ കെട്ടിവച്ചിരിക്കുന്നു. കൈകാലുകളുടെ സന്ധികളിൽ നീരുകൊണ്ടു് വികൃതമാണു്. എഴുന്നുനില്ക്കുന്ന അസ്ഥിയും ഞരമ്പുകളും പൊതിഞ്ഞു് വിളറിയ തൊലിയുള്ള നീണ്ട കൈകൾ. വിളറിവെളുത്തു് നീരുപിടിച്ച കവിൾ. ശ്വാസോച്ഛ്വാസംചെയ്യുമ്പോൾ പൊങ്ങിയും താണും കാണപ്പെടുന്ന വാരിയെല്ലുകൾനിറഞ്ഞ മാറിടം. വളന്നു് പൊടിയും ചെളിയുംപിടിച്ചു് ജടയായ തലമുടി. ആ തലയുടെ ഒരുഭാഗത്തു് ഒരു മുറിവുണങ്ങിയ പാടു്. ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരു യാചകൻ ആ ഗേററിൽ നിന്നിരുന്നു. ആരോടെന്നില്ലാതെ അയാൾ എന്തൊക്കെയോ പിറുപിറുക്കുന്നുണ്ടു്. ആകാശത്തേക്കു് നോക്കി ചിരിക്കുന്നുണ്ടു്.

ബലഹീനങ്ങളായ നീണ്ട കൈകരം മൂങ്ങി എന്തൊക്കെയോ പറയുന്നുണ്ട്.

ഈ മനുഷ്യക്കോലം നോക്കി രമ തെല്ലൊന്നു നിന്നുപോയി. അവളുടെ കണ്ണുനിറഞ്ഞു. അയാൾക്ക് അവരം ധർമ്മംകൊടുത്തിട്ട് ഹോസ്റ്റലിലേക്ക് സാവധാനം നടന്നു. കഴിഞ്ഞ കണ്ണുകരം തുറിച്ച് രമ നടന്നുമറയുന്നതു് നോക്കിനിന്നശേഷം! ആ വൃദ്ധയാചകൻ നീരുപിടിച്ച കാലുകരം വലിച്ചുവലിച്ച് നടന്നുപോയി.

ഹോസ്റ്റൽഗേററിൽ ആ യാചകൻ വരാതായിട്ട് മൂന്ന് ആഴ്ച കഴിഞ്ഞു. രമയെ സഹജീവികരം കളിയാക്കുന്നതും ഒന്നു കുറഞ്ഞു.

* * * * * *

കിടുകിടാഎന്നു് ശബ്ദംപുറപ്പെടുവിച്ച് കുടങ്ങിയും കല്യാടിയും ഒരുകാളവണ്ടി സാവധാനത്തിൽ പോകുന്നു. നിരാശിതനായകാമുകൻെറ ഭാരമേറിയ നടപ്പുപോലെയാണു് അതിൻെറപോക്കു്. അതിനപുറവും ദയനീയമായ ഭീകരതചംനിറഞ്ഞ ഒരു അന്തരീക്ഷം ഉണ്ടു്.

"രമേ! അതുനോക്കു്!"—ആനന്ദം ആവണ്ടിയിൽ നോക്കിക്കൊണ്ടു് പറഞ്ഞു. ഉല്ലാസമായി സായാഹ്നസവാരികഴിഞ്ഞു് അവർ—രമയും ആനന്ദവും—മടങ്ങുകയാണു്. അവരുടെ മുമ്പിൽക്കൂടി ആ വണ്ടി സാവധാനത്തിൽ നീങ്ങുന്നു. ആരുടെയോ ജഡംകൊണ്ടുപോകുന്ന ഒരുവണ്ടിയാണു്. അകത്തുനിന്നും ആ ജഡത്തിൻെറ കാലുകരം—മഞ്ഞളിച്ചു്, അസ്ഥി ഉന്തിനില്ക്കുന്ന രണ്ടുകാലുകരം—വെളിയിലേക്കു് കിടന്നിരുന്നു. രമ അതുകണ്ടു. ആ വണ്ടിയ്ക്കു് മുമ്പിൽകയറി വേഗംനടന്നുകളയാമെന്നു് വിചാരിച്ചു് അവർ വേഗംനടന്നു. ആനന്ദം അറിയാതെ ആ വണ്ടിയുടെ

ഉള്ളിലേക്കു് നോക്കി. അവൾ ഞെട്ടി.—"ആ പിച്ചക്കാരൻെറ ശവമാണതു്"—അവൾ രമയോടുപറഞ്ഞു.

രമ ആ വണ്ടിക്കുള്ളിലേക്കു് സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. നിശ്ചലമായി തുറിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്ന ഭീകരങ്ങളായ രണ്ടുകണ്ണുകൾ, മെലിഞ്ഞു് എല്ലുന്തിയനെഞ്ചു്, തണുത്തു് വിറങ്ങലിച്ചു് ബലംതോന്നുന്ന കൈകൾ,—ജടപിടിച്ച തല, ആ ഉണങ്ങിയവ്രണത്തിന്റെപാടു്, രമ ഇതെല്ലാംകണ്ടു. അവൾ ഭയന്നു് ഒരുചുവടു് പിൻപോട്ടുവച്ചു. അവൾ പൊട്ടിക്കരഞ്ഞു. വഴിപോക്കർ അവളുടെ കരച്ചിൽകേട്ടു് തിരിഞ്ഞുനോക്കി പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു.

ആ വണ്ടി സാവധാനം അവരുടെമുമ്പിൽക്കൂടി ശവക്കോട്ടയിലേക്കുള്ള വഴിയിലേയ്ക്കു് തിരിഞ്ഞു.

"രമേ! ഹ! കരച്ചിൽ! കരയാതിരിക്കൂ. വഴിക്കാരൊക്കെ നോക്കിച്ചിരിക്കുന്നു."—ആനന്ദത്തിനു് അസഹ്യമായി.

വിങ്ങിവിങ്ങിക്കരഞ്ഞുകൊണ്ടു് രമയും, മുഖംവീർപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് ആനന്ദവും നടന്നുനടന്നു് ഹോസ്റ്റലിൽ എത്തി. രമ മുറിയിൽകയറി കതകടച്ചു ആനന്ദം അവളുടെ മുറിയിലേക്കു്പോയി.

"നിൻെറ നിർബ്ബന്ധംകൊണ്ടു് ഞാൻഅതു് വെളിപ്പെടുത്താം—എൻെറ മിഥ്യാഭിമാനം മറച്ചുവച്ച ആ ചരിത്രം. ഒരു പരാജിതന്റെ ജീവിതഗ്രന്ഥത്തിലെ ഏടുകൾ മറിച്ചുകാണിക്കാം. നീ അതു്അറിഞ്ഞാൽ കരഞ്ഞുപോകും."—രമ വിങ്ങിവിങ്ങിക്കരഞ്ഞു. അവൾ കണ്ണുതുടച്ചു്, തല ഉയർത്തി പറഞ്ഞു. "ആനന്ദം! തെണ്ടി അലഞ്ഞുജീവിച്ച ആ മനുഷ്യൻ, ആ വൃദ്ധയാചകൻ, എൻെറ അച്ഛനാണു്."

ആനന്ദം അത്യാശ്ചര്യംമൂലം അനങ്ങാതെ ഇരുന്നു പോയി. "അന്ന് ഒരു സായാഹ്നത്തിലാണു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ ആദ്യമായി കണ്ടത്തു്. ഞാൻ സ്കൂൾഫൈനൽ ക്ലാസ്സിൽ പഠിക്കുകയായിരുന്നു. സ്കൂൾവിട്ടു് മടിച്ചുചാടി ഞാൻ.മടങ്ങിയെത്തുകയായിരുന്നു. ഞങ്ങളുടെ വീടിൻെറ പടിവാതലിൽഒതുങ്ങി ഒരുയാചകൻ നിന്നിരുന്നു. ഞാൻ ഒന്നുംകൂട്ടാക്കാതെ വീട്ടിനുള്ളിലേക്കു കയറി. എന്നെഅന്നു ആ യാചകൻനോക്കിയ തുറിച്ചുനോട്ടം ഇന്നും ഞാൻ വിസ്മരിച്ചിട്ടില്ല. അതു ഓർമ്മിച്ചു ഞാൻ പലപ്പോഴും ഞെട്ടിയിട്ടുണ്ടു്. അതു് യാഥാർത്ഥ്യത്തിൻെറ തുറിച്ചുനോട്ടമായിരുന്നു.

"ഞാൻ അകത്തുപോയി കാപ്പികുടിച്ചിട്ടു് മുററത്തു വന്നു. "അമ്മാ! ധർമ്മംവല്ലതും തരണേ...!"—അയാൾ പടിക്കൽനിന്നു് വിളിച്ചുപറഞ്ഞു. അമ്മ ധർമ്മവും എടുത്തുകൊണ്ടു് പടിക്കലേയ്ക്കുപോയി. ഞാനും അമ്മയുടെകൂടെ പോയി. ആ യാചകൻ എന്നെ തുറിച്ചുനോക്കിയതുപോലെ അമ്മയേയും തുറിച്ചുനോക്കി. അമ്മയും ഭയന്നിട്ടെന്നപോലെ അന്ധാളിച്ചു് നിന്നു. ധർമ്മംകൊടുത്തിട്ടു് ഞാൻ .അമ്മയുമൊത്തു് വീട്ടിനുള്ളിലേക്കു പോന്നു. അയാൾ അവിടെ നിന്നുംപോയി. അമ്മയുടെ കണ്ണുനിറയുന്നതും കണ്ണുനീരൊഴുകുന്നതും മററും ഞാൻ ഇന്നും ഓർമ്മിക്കുന്നുണ്ടു്.

"ആ യാചകൻ എന്നും ഞങ്ങളുടെ പടിവാതലിൽ വരും അമ്മ എന്നും ധർമ്മംകൊടുക്കും. കണ്ണുനീരൊലിപ്പിച്ചു് അമ്മ മടങ്ങിവരും. ഞാൻ ഇതു് ഒന്നുരണ്ടുമാസം നിരീക്ഷിച്ചു. ഒന്നുരണ്ടുതവണ അതെന്തിനാണെന്നു് ചോദി

ച്ചുനോക്കി. എന്നാൽ അന്നൊക്കും അതിന്ന എനിക്ക് മറു പടി കിട്ടിയിട്ടില്ല.

"ഞാൻ കാളേജിൽ അടുത്തകൊല്ലം ചേൻ. ഹോസ്റ്റലിൽ താമസവും ആക്കി. ആ കൊല്ലം അമ്മയുംമററും ആറാട്ടുകാണുന്നതിന്ന് ഇവിടെ (തിരുവനന്തപുരത്ത്) വന്നു. ഞങ്ങൾ ആറാട്ടുകണ്ടിട്ട് മടങ്ങിവരുമ്പോൾ ആ യാചകൻ റോഡരികിൽ ഇരുന്ന് യാചിക്കുന്നതുകണ്ടു. അതുകണ്ടപ്പോൾ അമ്മയുടെ മുഖംവാടി. അത് ഞാൻ സൂക്ഷിച്ചു

"ഞങ്ങൾ താമസിച്ചിരുന്നിടത്ത് എത്തിയശേഷം അമ്മയോട്ട് വീണ്ടും ആ യാചകനെപ്പററി വീണ്ടും ചോദിച്ചു. എന്നാൽ മറുപടിഒന്നും ലഭിച്ചില്ല. ഒരാഴ്ച കഴിഞ്ഞു് എനിക്കു അമ്മയുടെ ഒരു എഴുത്തുകിട്ടി"—രമ എഴുന്നേററു് ടങ്ക്പെട്ടിത്തുറന്നു് ഒരു എഴുത്തെടുത്തു് ആനന്ദത്തിൻെറ കയ്യിൽകൊടുത്തു "ആ കത്തു് ഇതാ! ആനന്ദം ഇതു് വായിച്ചുനോക്കൂ!"—രമ മുഖംമറച്ചുപിടിച്ചു് വിങ്ങി വിങ്ങി വീണ്ടും കരഞ്ഞു.

ആനന്ദം എഴുത്തുനിവത്തു് വായനതുടങ്ങി.

"പ്രിയപ്പെട്ട രമയ്ക്കു്,

പതിനെട്ടുകൊല്ലം മറച്ചുവച്ച ഒരു രഹസ്യം ഇന്നു് ഞാൻ നിന്നെ അറിയിക്കുന്നു. ഇത്രയുംനാളുകൾ അതു് നിന്നിൽനിന്നു മറച്ചുപിടിച്ചതിൻെറ മൂഢത എനിക്കു് ഇപ്പോൾമാത്രമേ മനസ്സിലായുള്ളു. അതിനാൽ നീ അതു് ക്ഷമിക്കുമെന്നു് ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. ഞാൻ ഇതിൽ അപരാധി ആണോ? എന്തോ എനിക്കു് നിശ്ചയമില്ല. സമുദായത്തിൻെറ ക്രൂരമായ അവഹേളനങ്ങൾ ഭയന്നു് ഞാൻ, മറയിയായ ഞാൻ അതു് ഇത്രയുംനാൾ മറച്ചു വച്ചു.

ഞാൻ സാധാരണ ധർമ്മംകൊടുക്കാറുള്ള ഒരു യാചകനെ നീ ഓർമ്മിക്കുന്നില്ലേ? അന്ന് ആറാട്ടുഘോഷയാത്ര കണ്ടിട്ട് നാം മടങ്ങുമ്പോൾ കണ്ട ആ യാചകനെ! വീട്ടിലെത്തി നീ അയാളെപ്പററി പലതും ചോദിച്ചതു് നീ വിസ്മരിച്ചിരിക്കുകയില്ലല്ലോ! ആ ആളിനെപ്പററിയുള്ള പരമാർത്ഥം നീ അറിയണം. അതിന്ന് നീ കടപ്പെട്ടവളാണ്. ഞാൻ അതു നിന്നെ അറിയിക്കുന്നതിനു കടപ്പെട്ടവളുംതന്നെ.

എൻെറ പതിനെട്ടാമത്തെ വയസ്സിലാണ് ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ വിവാഹംചെയ്തതു്. രണ്ടുകൊല്ലത്തോളം ഞങ്ങൾ മധുവിധുവിൻെറ മാദകശക്തിയിൽ ലയിച്ചു് ജീവിച്ചു. ഞാൻ അന്ന് നിർദ്ധനയാണ്. അദ്ദേഹം പണത്തിൻെറ കുറവുകൊണ്ടു് ഒരു തൊഴിലിൽ എന്തെങ്കിലും പ്രവേശിക്കുവാൻ ആഗ്രഹിച്ചു. അതിനുവേണ്ടി അദ്ദേഹം അലഞ്ഞുതിരിഞ്ഞു. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം പട്ടാളത്തിൽ ചേൎന്നു.

അദ്ദേഹം എൻെറ ആശകളുടെ നികേതനമായിരുന്നു; എൻെറ ദേവൻ. ആത്മാർത്ഥമായ ദാമ്പത്യബന്ധത്തിൽ കുരുത്ത പൂവല്ലിയാണ് നീ. നിനക്കു് കഷ്ടിച്ചു് രണ്ടുവയസ്സ് പ്രായമായപ്പോൾ യുദ്ധസേവനത്തിനായി അദ്ദേഹം വിദേശങ്ങളിലേക്കു പോയി. ഞാൻ ഏകാകിനിയായി. മാസത്തിൽ ഒന്നും രണ്ടും എഴുത്തുകൾ വീതം എനിക്കു് അദ്ദേഹം അയച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. രമേ! ആ കത്തുകൾ നീ ഇവിടെ എത്തുമ്പോൾ വായിച്ചുനോക്കണം; ആത്മാർത്ഥതയുടെ അടിത്തട്ടു കാണാൻ.

മൂന്നാമത്തെ വർഷത്തിൻെറ അവസാനത്തിലാണ് ഞാൻ ആ വാർത്ത അറിഞ്ഞതു് അദ്ദേഹം മുറിവേററു് മരിച്ചെന്ന്. സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുവേണ്ടി പോരാടി അദ്ദേ

ഹം ജീവൻ ത്യജിച്ചെന്നു്. അതിനുശേഷം ഞാൻ നയിച്ച അഞ്ചുകൊല്ലം !.....അതു് ഇന്നു് എനിക്കു് സ്മരിക്കുവാൻപോലും കെല്പില്ല. പണമില്ലാതെ പരുങ്ങി ജീവിതത്തിൻെറ ഇരുണ്ട വശങ്ങൾ ഞാൻ വല്ലാതെ അനുഭവിച്ചു.

ഇന്നു് എൻെറ ഭത്താവായി കഴിയുന്ന മാന്യൻ ആ ഇടയ്ക്കാണു് എന്നോടു് അടുത്തതു്. അദ്ദേഹത്തിൻെറ പണവും പ്രതാപവും എനിക്കു് ആകർഷകമായി തോന്നി. നിൻെറ ഭാവിയെക്കൂടി സ്മരിച്ചു് അദ്ദേഹത്തെ വിവാഹംചെയ്തു. സ്നേഹവും ആത്മാത്ഥതയും വെള്ളിക്കാശുകളുടെ മുമ്പിൽ അങ്ങനെ ആഹുതിചെയ്തു. ജീവിക്കുവാൻവേണ്ടിമാത്രം ഞാൻ ഈ ബന്ധത്തിൽ അകപ്പെട്ടു. അതിനുശേഷം ആരും അറിയാതെ അന്ധകാരത്തിൻെറ മറവിൽ ഞാൻ കണ്ണുനീരു കൂട്ടപിടിച്ചു് കഴിയുകയാണു്.

ഞാൻ ഒരു പുതിയ ജീവിതത്തിലേക്കാണു് കാലു വച്ചതു്. മനുഷ്യത്വത്തെക്കാൾ പുറമോടിക്കു്, അഭിനയങ്ങൾക്കു് വിലകൂടുതലുള്ള ജീവിതത്തിലേക്കു്. ആഡംബരജീവിതത്തിലെ ആത്മാത്ഥതയില്ലായ്മകൾ ഞാൻ വ്യക്തമായി കണ്ടു. ഞാൻ എൻെറ രണ്ടാമത്തെ ഭത്താവിൻെറ കാമവികാരങ്ങളുടെ സമാശ്വാസത്തിനുള്ള ഒരു യന്ത്രം ആയി.

ഒരുദിവസം ഞാൻ എൻെറ ഭത്താവിൻെറ ഒരു പെട്ടി പരിശോധിക്കവെ ഒരു എഴുത്തു് കണ്ടെത്തി. എൻെറ മേൽവിലാസത്തിൽ വന്ന ഒരു കത്തു്. ഞാൻ അതു് തുറന്നുവായിച്ചു. പടക്കളത്തിൽവച്ചു് അദ്ദേഹത്തിൻെറ തലയിൽ ഭയങ്കരമായ മുറിവേററെങ്കിലും അദ്ദേഹം മരിച്ചിട്ടില്ലെന്നും ആശുപത്രിയിൽ ചികിത്സയി

ലാണെന്നും അതിൽ വ്യക്തമാക്കിയിരുന്നു. കൂടാതെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അറിവ് ബുദ്ധിസ്ഥിരതയും ഓർമ്മശക്തിയും ഇല്ലാതാക്കി എന്നും പറഞ്ഞിരുന്നു. ആ കത്ത് എന്റെ ഭർത്താവ് എന്നിൽനിന്ന് മനപൂർവ്വം മറച്ചുവച്ചതായിരുന്നു.

യുദ്ധമെല്ലാംകഴിഞ്ഞ് ലോകം നട്ടുവ്നിവർത്ത് ഒന്നു നിശ്വസിച്ചു. എന്റെമനസ്സിൽ അദ്ദേഹത്തെപ്പററിയുള്ള ചിന്തകൾ തിങ്ങിനിന്നു. ഞാൻഅദ്ദേഹത്തെ വീണ്ടുംകണ്ടുമുട്ടുമെന്ന് ഒരുതോന്നൽ എനിക്കു അന്നുദിനം അനുഭവപ്പെട്ടു.

അലഞ്ഞുതിരിയുന്ന ആശ്രയമില്ലാത്ത ഒരു യാചകനായിട്ടാണ് അദ്ദേഹം പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടത്. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ പെരുവഴിയിൽ ഇരുന്ന് യാചിക്കുന്നതുകണ്ടു. നാട്ടുകാർ അദ്ദേഹത്തെ മനസ്സിലാക്കിയില്ല. മരിച്ചുപോയി എന്ന് അവർവിശ്വസിച്ച ഒരാളിനെപ്പററി അവർ അന്വേഷിച്ചുമില്ല.

നമ്മുടെവീട്ടിലെ പടിവാതുക്കൽ അയാൾ എന്നുംവന്ന് ധർമ്മംആവശ്യപ്പെടും. ഞാനാണ്എന്നും അദ്ദേഹത്തിന്അത് കൊടുക്കാറുള്ളത്. ഇതൊക്കെനിനക്ക് നല്ലതുപോലെ ഓർമ്മകാണുമെല്ലോ!

ഇന്ന്ഞാൻ മണിമേടയിലിരുന്ന് ആനന്ദിക്കുന്നതായി ലോകക്ക്തോന്നാം. ആഡംബരത്തിന്റെ ആഗ്രശാലയിൽ അന്തിഞ്ഞൊരുങ്ങിജീവിക്കുന്നതായി അവർവിശ്വസിക്കുന്നു. കഷ്ടം! എന്റെഇന്നത്തെ യഥാർത്ഥ സ്ഥിതിയോ?

അദ്ദേഹം ആയാചകൻ അവിടെഎല്ലാം അലഞ്ഞുതിരിയുകയായിരിക്കും. നീ അദ്ദേഹത്തെ കാണുമ്പോഴെല്ലാം ധർമ്മംകൊടുക്കണം. ആ പരാജിതജീവനെ അങ്ങി

നെഎങ്കിലും സമാശ്വസിപ്പിക്കണം. യുദ്ധരാക്ഷസൻ ചവച്ചുതുപ്പിയ ആ മനുഷ്യകോലത്തെ, നിൻെറഅച്ഛനാണെന്നു് നീ ഏററുപറഞ്ഞാൽ നിൻെറചുററുമുള്ളവർ നിന്നെ പരിഹസിച്ചേക്കും. യാഥാർത്ഥ്യങ്ങൾ തുറന്നുപറഞ്ഞാൽ മനുഷ്യനു് ലഭിക്കുന്ന പ്രതിഫലം!

“എനിക്കു് ഇതിൽക്കൂടുതൽ ഒന്നുംതന്നെ പറയാനില്ല. ഇതിൽഞാൻ എന്തുകുററംചെയ്തു? ഞാൻഇതിൽ അപരാധിആണോ? അതു് നീ വിധിച്ചുകൊള്ളൂ.”—ആനന്ദം ആ നീണ്ടഏററുപറച്ചിൽ വായിച്ചുതീർത്തു. അവൾ കണ്ണുതുടച്ചു് തലഉയർത്തി രമയേനോക്കി നിശ്ചലമായി ഇരുന്നു.
